

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

**TEORETICKÉ A TRESTNĚPOLITICKÉ ASPEKTY REFORMY
TRESTNÍHO PRÁVA V OBLASTI TRESTNÍCH SANKCÍ I.**

**TRESTNÍ SANKCE A JEJICH ODRAZ V PRAXI,
TISKU A V NÁZORECH VEŘEJNOSTI**

Miroslav Scheinost a kol.

Praha 2013

Publikace vznikla díky podpoře Grantové agentury České republiky v roce 2013 jako dílčí výstup z projektu GA ČR č. P408/12/2209 „Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí“

Autoři:

PhDr. Miroslav Scheinost

Mgr. Lucie Háková

JUDr. Jana Hulmáková, Ph.D.

Mgr. Petr Kotulan

Mgr. Jan Rozum

PhDr. Jan Tomášek, Ph.D.

Mgr. Jiří Vlach

Recenzenti:

Doc. PhDr. Gabriela Lubelcová, CSc. (Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě)

Doc. JUDr. Ivana Zoubková, CSc. (Fakulta bezpečnostně právní, Policejní akademie ČR v Praze)

Technická spolupráce: Lucie Černá

Tento text neprošel jazykovou korekturou

ISBN 978-80-7338-135-6

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013

www.kriminologie.cz

OBSAH

I.	Úvod	5
II.	Změny v trestech a jejich ukládání podle nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů	8
	II.1. Úvod	8
	II.2. Změny obecných ustanovení pro ukládání trestních sankcí	9
	II.3. Nové trestní sankce	15
	II.4. Změny u stávajících trestních sankcí	27
	II.5. Změny u ochranných opatření	41
	II.6. Tresty a ochranná opatření podle zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim	45
III.	Sankční politika v České republice v kontextu reformy trestního práva	49
IV.	Mediální obraz nového trestního zákoníku v tisku	66
	IV.1. Úvod	66
	IV.2. Výběr článků a metodologie jejich zpracování	67
	IV.3. Charakteristika výběrového souboru	67
	IV.4. Jakou formou deníky informují o novém trestním zákoníku	70
	IV.5. Mediálně atraktivní témata spojená s novým trestním zákoníkem	85
	IV.6. Hodnocení změn trestního zákoníku v tisku	105
	IV.7. Obecně prospěšné práce a zabezpečovací detence	106
	IV.8. Závěry	110
V.	Veřejnost, tresty, trestání a sankční politika	113
VI.	Závěr	121
VII.	Summary	127
VIII.	Prameny	135
	Příloha: Otázky, které byly položeny v omnibusovém šetření	137

I. Úvod

V souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku, zákona č. 40/2009 Sb. (dále TrZ) došlo v oblasti právní úpravy trestněprávních sankcí k výrazným změnám, které na jedné straně vycházejí z principu depenalizace,¹ projevují se zakotvením nových alternativních sankcí, konkrétně trestu domácího vězení a trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ale také v modifikacích již stávajících alternativních sankcí, včetně alternativ k potrestání, tak, aby mohlo dojít k jejich širší, případně efektivnější aplikaci.

To se projevilo především v rozšíření možnosti aplikace upuštění od potrestání a většiny alternativních trestů i v případě nedbalostních trestných činů s horní hranicí vyšší než 5 let vzhledem k tomu, že jsou zahrnuty do kategorie přečinů.

Další změny právní úpravy jsou patrné u ukládání trestu obecně prospěšných prací. Kromě již výše uvedeného rozšíření okruhu případů, kdy je možné tuto sankci uložit, tj. v případě přečinů, je to zavedení možnosti ponechání trestu obecně prospěšných prací v platnosti i v případě, že odsouzený zavinil příčinu k jeho přeměně. Dále je to zpřesnění a zároveň i zpřísnění podmínek pro ukládání tohoto trestu, tak aby nebyl uplatňován v případech pachatelů, u kterých pak v praxi docházelo často k selhání při jeho výkonu a k časté přeměně na krátkodobé tresty odnětí svobody.

Podstatnou legislativní změnou je také posílení koncepce restorativní justice, která se v trestním zákoníku odráží též v nově formulované zásadě pro ukládání trestních sankcí v § 38 odst. 3 TrZ spočívající v tom, že při jejich ukládání je třeba přihlídnout i k právem chráněným zájmům poškozených.²

Na straně druhé je v novém trestním zákoníku patrné zpřísnění, a to v oblasti trestního postihu závažnějších forem kriminality, a také v případech recidivy, což se projevilo jak u vybraných kvalifikovaných skutkových podstat trestných činů, tak u obecného zvýšení horní hranice trestu odnětí svobody na dvacet let a též zvýšení hranice v případě výjimečného trestu na dvacet až do třiceti let. Patrný je též zpřísněný postih recidivy, projevující se při formulaci některých velmi frekventovaných skutkových podstat trestných činů i např. v možnosti mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody v případě opakovaného spáchání zvláště závažného zločinu za podmínek stanovených v § 59 TrZ.

¹ Šámal, P. Osnova trestního zákoníku 2004-2006. 1.vyd. Praha: C.H.Beck, 2006, s. 80; srov. též Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku.

² Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 429n.

Již před přijetím TrZ došlo zejména v posledních 10 letech k poměrně výrazným změnám právní úpravy, které směřovaly jednak k rozšíření katalogu alternativních sankcí, jednak ke zpřísnování podmínek pro ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody v případech méně závažné kriminality. Zcela zásadní reformou, týkající se oblasti právních následků provinění mladistvých, bylo přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb. Naopak prosazování snahy o přísnější postih nejzávažnější trestné činnosti se projevilo zejména změnami v podmínkách pro ukládání výjimečného trestu a zakotvením nového ochranného opatření v podobě zabezpečovací detence, s poměrně široce vymezenými podmínkami pro její uložení.

Přijetí nového trestního zákoníku tak jednak reagovalo na dlouhodobý proces přijímání mnoha dílčích změn a úprav trestního zákona, jednak reflektovalo potřebu souhrnně a systémově vyjádřit soudobé trendy v trestní politice.

Nyní přirozeně vyvstává otázka, do jaké míry a jak rychle se změny, které přinesl nový trestní zákoník, a to jak ve vztahu k alternativním sankcím, tak ve vztahu ke zpřísnění postihu nejzávažnější trestné činnosti, projeví v aplikační praxi. Současná právní úprava vyjádřená v novém trestním zákoníku poskytuje relativně široký rejstřík trestněprávních sankcí, které by měly umožňovat širší diferenciaci v možnostech rozhodování při hledání vhodné reakce na trestné činy, případně činy jinak trestné. Jde o to, do jaké míry jsou využívány možnosti alternativních sankcí na jedné straně a také o to, jakým způsobem se projeví výše popsané zpřísnění trestní politiky na ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody. Konkrétně zda dojde ke zvýšení počtu vězněných osob, případně k prodloužení doby výkonu této sankce u pachatelů velmi závažných forem trestné činnosti a recidivistů, a také zda a jak se projeví tato legislativní změna na struktuře vězněných osob.

Je tedy třeba odpovědět na to, zda a do jaké míry naplňuje nový trestní zákoník očekávání zákonodárce. Odpověď samozřejmě částečně přinášejí justiční statistiky a poznatky z aplikační praxe, které je ovšem třeba analyzovat, vyhodnotit a zařadit do širšího kontextu sankční politiky ve vztahu k justičním orgánům i veřejnosti. S cílem reagovat na potřebu takové analýzy a vyhodnocení byl připraven a probíhá výzkumný projekt „Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí“. Výzkum probíhá ve spolupráci výzkumných pracovníků Institutu pro kriminologii a sociální prevenci s odborníky v oblasti trestního práva a trestní politiky působícími na Filozofické fakultě UK a v justici. Byl schválen Grantovou agenturou České republiky (GA ČR) na období let 2012 až 2015 pod č. P408/12/2209. To je doba, která dává předpoklad k tomu, že již bude možné

nashromáždít dostatečné množství poznatků z implementace trestního zákoníku, které umožní jeho podloženou analýzu a vyhodnocení.

Předmětem výzkumu tedy je analýza a vyhodnocení právní úpravy trestněprávních sankcí po změnách, ke kterým došlo v důsledku přijetí nového trestního zákoníku v kontextu sankční politiky uplatňované v České republice po roce 1989. Je zkoumán dopad uplatňování nového trestního zákoníku na aplikační praxi vybraných institucí trestní justice, na charakter a strukturu ukládaných sankcí, a tím i na skladbu vězeňské populace a na činnost vězeňské služby Probační a mediační služby.

Cílem je ověřit, zda výše uvedené legislativní změny splnily svůj účel, tzn. zda se mění počty osob ve výkonu trestu odnětí svobody, zda se zvýšila účinnost ukládaných sankcí a podařilo se odstranit alespoň některé z problémů aplikační praxe. Výzkum se cíleně zaměřuje na získání poznatků o účinnosti vybraných konkrétních trestních sankcí - trestu domácího vězení, obecně prospěšných prací, podmíněného odsouzení s dohledem a krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody.

Účinnost uplatňování nového trestního zákoníku a naplnění záměrů a cílů, s nimiž byl připravován, ovšem do značné míry závisí na míře jeho akceptace a aplikace složkami a pracovníky justice, ale také na míře jeho pochopení a přijetí občanskou veřejností. Proto se výzkum zaměřuje i na zjišťování postojů veřejnosti k sankční politice a její informovanosti o uplatňovaných sankcích, a také na zjišťování stanovisek a poznatků veřejnosti odborné, tj. pracovníků justice, Probační a mediační služby a Vězeňské služby.

Předkládaná monografie obsahuje vybrané poznatky, až dosud nashromážděné v průběhu výzkumu, ve vztahu k sankcím obsaženým v novém trestním zákoníku, jejich uplatňování v praxi, jeho reflexi v tisku a odrazu ve vědomí veřejnosti. Byla připravena s cílem přinést relativně ucelený pohled na trestní zákoník a konfrontovat záměr zákonodárce jak s dosavadními údaji vyplývajícími ze statistik o jeho aplikaci, tak také se způsobem jeho prezentace veřejnosti a s názory veřejnosti na sankční politiku státu. Představuje tak empirický vstup do zkoumaného předmětu a nastoluje otázky, které budou podrobněji rozpracovány v dalším průběhu výzkumu.

II. Změny v trestech a jejich ukládání podle nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů

II.1. Úvod

Dne 1. ledna 2010 nabyl účinnosti trestní zákoník – **zákon č. 40/2009 Sb.** Nový trestní zákoník nahradil starý, mnohokrát novelizovaný, trestní zákon č. 140/1961 Sb., který byl užíván od 1.1.1962.

Na otázku, proč po mnoha novelizacích bylo nutno přijmout nový zákon, odpovídá důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.: „Hluboké ekonomické, politické a sociální změny, ke kterým došlo po pádu totalitního režimu koncem roku 1989, postupně ovlivnily všechny oblasti života společnosti. Nová kodifikace trestního práva hmotného bude vycházet samozřejmě ze současné trestněprávní materie. Současný trestní kodex je výsledkem četných novelizací, mnohdy reagujících na aktuální potřeby vyvolané dynamikou kriminality, hlubší zásahy do koncepčního pojetí našeho trestního práva byly provedeny jen okrajově. Výsledkem je trestní zákon, který jen obtížně reaguje na měnící se společenskou realitu, nedostatečně zajišťuje ochranu svobod a práv jednotlivce a jen v omezené míře přispívá ke stabilitě společnosti. Česká republika na prahu 21. století směřuje k plné integraci do evropských hospodářských, politických i bezpečnostních struktur. Trestní právo jako součást právního řádu reflektuje tyto integrační procesy. Rekodifikace trestního práva hmotného bude reagovat i na kodifikační snahy v evropském právu.“³

Nová právní úprava v oblasti trestních sankcí je charakterizována humanizací trestání (např. zrušením trestu smrti) a rozšiřováním alternativních trestů. Podle důvodové zprávy k novému trestnímu zákoníku nová filozofie trestních sankcí vychází ze zásady depenalizace, kdy jsou stávající trestní sankce (tresty a ochranná opatření) v potřebné míře upraveny a dále jsou koncipovány nové efektivnější alternativní sankce, které jsou formulovány i se zřetelem na přiměřenou satisfakci obětí trestných činů. Bylo třeba změnit hierarchii sankcí a byl kladen důraz na individuální přístup k řešení trestních věcí, předpokládající širokou možnost využití alternativních sankcí k zajištění pozitivní motivace pachatele.

V textu jsou zapracovány i další změny nového trestního zákoníku, ke kterým došlo v letech 2011 a 2012, provedené zákony č. 181/2011 Sb., 330/2011 Sb., 357/2011 Sb., 193/2012 Sb. a č. 390/2012 Sb. v částech, které se k dané problematice vztahují. Dopracována

³ Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku, I. Obecná část, str. I.

byla i problematika sankcí podle zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

II.2. Změny obecných ustanovení pro ukládání trestních sankcí

Trestní sankce jsou v trestním zákoníku upraveny v hlavě V., v ustanoveních § 36 až § 104. Výrazným rysem nové právní úpravy trestních sankcí, který ji odlišuje od úpravy předchozí, je uplatnění dvou protikladných linií v trestání, vedoucích k hlubší diferenciaci trestního postihu. Na jedné straně se v právní úpravě, v návaznosti na novelizace předchozího trestního zákona, které probíhaly již od roku 1989, projevuje zásada depenalizace spolu se zdůrazněním principu, že trest odnětí svobody je nutno chápat jako ultima ratio sankčního systému. Trestní zákoník tedy pokračuje v linii omezování prostoru pro ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a dále rozšiřuje možnosti využívání alternativních trestů a hmotněprávních alternativ k potrestání uplatňujících se u méně závažné kategorie trestných činů, tj. přečinů (§ 14 odst. 2 TrZ). Tento trend je výslovně zakotven v obecných zásadách pro ukládání sankcí. Na druhé straně trestní zákoník zpřísňuje možnosti trestního postihu zločinů, a to zejména zločinů zvláště závažných (§ 14 odst. 3 TrZ).

V ustanovení § 36 TrZ (dále již nebude uváděna zkratka TrZ, pokud to text nebude nutně vyžadovat) je vyjádřen dualismus sankcí u dospělých pachatelů ve formě trestů a ochranných opatření, který byl zachován z předchozí právní úpravy. Naproti tomu u mladistvých se nadále uplatňuje monismus sankcí jako odstupňovaný a provázaný široký systém opatření, který preferuje ukládání výchovných opatření.

Účel trestních sankcí - trestů a ochranných opatření (§ 23 tr.zák.) není již v novém trestním zákoníku vyjádřen (jeho vymezení je ponecháno trestní nauce) a je nahrazen promítnutím obecných zásad trestání do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích. Tyto zásady formulované jak obecně, pro všechny trestní sankce (§ 37 až 38), tak i speciálně pro tresty (§ 39 až 45) a ochranná opatření (§ 96 a 97) budou na rozdíl od proklamativního účelu sankcí přímo aplikovatelné na konkrétní případ. Účel trestání pak vyplývá nejen z těchto obecných zásad, ale i z celkového pojetí trestního zákoníku a zejména pak z jednotlivých ustanovení upravujících ukládání trestních sankcí.⁴ U mladistvých pachatelů mají zásadní význam pro vymezení účelu ukládaných opatření ustanovení § 1 odst. 2, § 3 odst. 1 a § 9 odst. 1 ZSM.

⁴ Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku, I. Obecná část, str. 40

V ustanovení § 37 odst. 1 je nově zakotvena jedna ze základních zásad trestání a ukládání ochranných opatření - zásada zákonnosti, která je uplatněním zásady nulla poena sine lege (žádný trest bez zákona). V ustanovení § 37 odst. 2 je vyjádřena zásada humanity sankcí, ze které vyplývá zákaz ukládání krutých a nepřiměřených trestních sankcí ve vztahu ke konkrétnímu pachateli. Dále toto ustanovení zakazuje výkonem trestní sankce ponižovat lidskou důstojnost. Jde o zákaz opatření a postupů, která činí sankci citelnější, než by postačovalo k dosažení jejího účelu.

Trestní zákoník v ustanovení § 38 stanoví jako obecné pravidlo pro ukládání trestních sankcí zásadu jejich přiměřenosti. Přiměřenost trestní sankce je proporcionalita mezi zájmem na ochraně společnosti před pachatelem trestného činu a zásahem do jeho základních práv působením uložené trestní sankce. Podle odst. 1 uvedeného ustanovení je nutno trestní sankce ukládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele. V odst. 2 uvedeného ustanovení je vyjádřen požadavek subsidiarity přísnější sankce, který je formulován tak, že „tam, kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější“. Jako méně postihující však nelze uložit sankci, kterou trestní zákoník v konkrétním případě uložit nedovoluje. Zohlednění zájmů poškozeného při ukládání trestních sankcí ukládá odst. 3 § 38.

Konkretizaci základního pravidla o přiměřenosti ukládaných trestních sankcí podle § 38 odst. 1 přináší ustanovení § 39 odst. 1, o stanovení druhu a výměry trestu. Podle tohoto ustanovení jsou okolnostmi, k nimž je třeba přihlížet při stanovení druhu a výměry trestu povaha a závažnost spáchaného trestného činu, osobní, rodinné, majetkové a jiné poměry pachatele, dosavadní způsob života pachatele, možnost nápravy pachatele, chování pachatele po činu, zejména jeho snaha nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, u pachatele označeného jako spolupracující obviněný též to, jak významným způsobem přispěl k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Nově se přihlíží k tomu, jak spolupracující obviněný přispěl k objasnění kteréhokoliv zločinu, nikoliv pouze zvláště závažného zločinu, jak tomu bylo do 31.8.2012, a naopak se již nepřihlíží k tomu, že spolupracující obviněný pomohl zabránit pokusu nebo dokonání kteréhokoliv zločinu (novelizováno zákonem č. 193/2012 Sb.). Přihlédne se také k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí život pachatele.

V ustanovení § 39 odst. 2 jsou uvedena hlediska, která určují povahu a závažnost trestného činu. Jde o podobná hlediska, která určovala v dřívější právní úpravě stupeň

nebezpečnosti činu pro společnost (§ 3 odst. 4 tr.zák.). Jejich výčet je jen demonstrativní, takže mohou být v konkrétních případech i širší.

V trestním zákoníku jsou nově uvedena další kritéria pro stanovení druhu a výměry trestu, kterými jsou podle § 39 odst. 3 doba, která uplynula od spáchání trestného činu, případná změna situace a délka řízení, pokud trvalo nepřiměřeně dlouhou dobu. Jsou zde současně stanovena kritéria posuzování přiměřenosti délky trestního řízení. Jsou jimi složitost věci, postup orgánů činných v trestním řízení, význam trestního řízení pro pachatele a jeho jednání, kterým přispěl k průtahům. Podle důvodové zprávy byly tyto povinnosti nově stanoveny zejména na podkladě judikatury Evropského soudu pro lidská práva, Ústavního soudu ČR a Nejvyššího soudu ČR. Dále je v tomto ustanovení uloženo přihlídnout při ukládání trestu k okolnostem polehčujícím nebo přitěžujícím (stejně jako dříve v trestním zákoně).

Ustanovení § 39 odst. 4, které zamezuje dvojímu přičítání téže okolnosti k tíži nebo ve prospěch pachatele, bylo převzato z ustanovení § 31 odst. 3 tr.zák. Oproti předchozí úpravě byla tato zásada rozšířena v tom, že k okolnosti odůvodňující mimořádné snížení trestu odnětí svobody nelze současně přihlídnout jako k okolnosti polehčující.

O nové ustanovení jde i v případě § 39 odst. 7, které ukládá soudu, aby při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédl i k tomu, že pachatel získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Nevylučují-li to majetkové nebo osobní poměry pachatele, soud mu uloží s přihlédnutím k výši takového majetkového prospěchu některý z trestů, který ho postihne na majetku, a to jako trest samostatný nebo vedle jiného trestu. Takovými tresty jsou trest propadnutí majetku (§ 66), peněžitý trest (§ 67 až 69) nebo propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 70 až § 72).

Ve srovnání s dřívější právní úpravou (§ 31 tr.zák.) obsahuje nyní ustanovení § 39 mnohem více výslovně stanovených okolností, k nimž musí soud přihlížet při ukládání trestu, a dovoluje tak lepší diferenciaci druhu a výměry trestu. Nový trestní zákoník naopak již neupravuje účel trestu (§ 23 tr.zák.), který byl jedním z hledisek při ukládání trestu v minulosti, ani kritérium opírající se o stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, místo něhož je nyní třeba přihlížet k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu.⁵

Na novou hmotněprávní úpravu obsaženou v ustanovení § 39 pak navazuje změna ustanovení § 125 odst. 1 TrŘ, provedená zákonem č. 41/2009 Sb., kterou byly doplněny nové požadavky na odůvodnění rozsudku v otázce trestu. Do tohoto ustanovení byla vložena nová

⁵ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. Komentář § 1-139, 1. Vydání 2009. C.H.Beck, Praha, str. 435.

věta rozšiřující tuto povinnost soudu: „Při odůvodnění uloženého trestu uvede jakými úvahami byl veden při ukládání trestu, jak posoudil povahu a závažnost trestného činu z hlediska významu konkrétního chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobu provedení činu a jeho následků, okolnosti, za kterých byl čin spáchán, osoby pachatele, míry jeho zavinění a jeho pohnutky, záměru nebo cíle, jakož i polehčujících a přitěžujících okolností, doby, která uplynula od spáchání trestného činu, případné změny situace a délky trestního řízení, trvalo-li nepřiměřeně dlouhou dobu, při zvážení složitosti věci, postupu orgánů činných v trestním řízení, významu řízení pro pachatele a jeho chování, kterým přispěl k průtahům v řízení; uvede též, jak přihlédl k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele, k jeho dosavadnímu způsobu života, k chování pachatele po činu, zejména k jeho případné snaze nahradit škodu či jiné škodlivé následky činu, a pokud byl označen jako spolupracující obviněný též k tomu, jak významným způsobem přispěl k objasnění zvláště závažného zločinu spáchaného členy organizované skupiny nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny nebo pomohl zabránit pokusu nebo dokonání takového trestného činu“.

Ustanovení § 39 odst. 3 dále ukládá soudu povinnost přihlédnout při stanovení druhu trestu a jeho výměry k polehčujícím a přitěžujícím okolnostem, které byly do nového trestního zákoníku převzaty prakticky všechny z původní právní úpravy, některé byly rozšířeny a upřesněny, a dále byly doplněny o některé nové okolnosti. Nadále zůstal jejich výčet jako demonstrativní, to znamená, že soud může v konkrétním případě přiznat povahu polehčujících nebo přitěžujících okolností i jiným neuvedeným skutečností. Tyto další okolnosti významné pro stanovení druhu a výměry trestního opatření se uplatní i při trestání mladistvých a při ukládání trestu právnické osobě.

Výčet polehčujících okolností uvedených v ustanovení § 41 byl doplněn o nové okolnosti, které dřívější trestní zákon výslovně neuváděl. Jde o okolnost, že pachatel se dopustil trestného činu poprvé a pod vlivem okolností na něm nezávislých (písm. a), dále že spáchal trestný čin v právním omylu, kterého se bylo možno vyvarovat (písm. h), trestným činem způsobil nižší škodu nebo jiný menší škodlivý následek (písm. i), nebo přispěl jako spolupracující obviněný k objasňování trestné činnosti spáchané členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny (písm. m). Převzaté polehčující okolnosti byly dále doplněny nebo upřesněny o spáchání trestného činu ze soucitu nebo z nedostatku životních zkušeností (písm. b) a dále o skutečnost, že pachatel překročil meze přípustného rizika nebo meze jiné okolnosti vylučující protiprávnost (písm. g).

Přitěžující okolnosti uvedené v ustanovení § 42 byly doplněny o nové okolnosti, spočívající v tom, že pachatel spáchal trestný čin s rozmyslem nebo po předchozím uvážení (písm. a), že jej spáchal ze ziskuchtivosti, z pomsty, z národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti (písm. b), že spáchání trestného činu zneužil svého zaměstnání, postavení nebo funkce (písm. f), že trestný čin spáchal vůči osobě podílející se na záchraně života a zdraví nebo na ochraně majetku (písm. g) a že trestným činem získal vyšší prospěch (písm. l). Dále byly dřívější přitěžující okolnosti doplněny o spáchání trestného činu trýznivým způsobem (písm. c), za využití něčí nouze (písm. d), ke škodě osoby blízké a zdravotně postižené (písm. h), za krizové situace anebo na území, na němž je prováděna nebo byla provedena evakuace (písm. j), způsobení nejen vyšší škody, ale i jiného většího škodlivého následku (písm. k) a spáchání trestného činu ve větším rozsahu, na více věcech nebo více osobách (písm. m). Dovětek k § 42 písm. p) se podle nové úpravy bude týkat všech případů, kdy jde o pachatele trestného činu, který byl spáchán ve stavu vyvolaném duševní poruchou, anebo o pachatele, který se oddává zneužívání návykové látky, a spáchal trestný čin pod jejich vlivem nebo v souvislosti s jejich zneužíváním za podmínky, že takový pachatel započal léčení anebo učinil jiná opatření k jeho zahájení.

V ustanovení § 39 odst. 5 je nové upraveno zavinění ve vztahu k přitěžujícím okolnostem v návaznosti na úpravu v ustanovení § 17. K přitěžující okolnosti lze přihlídnout jen v případech, pokud byly pachatelem zaviněny, přičemž u těžšího následku postačí zavinění z nedbalosti, pokud zákon nevyžaduje i zde zavinění úmyslné (písm. a), a pokud jde o jinou skutečnost, i tehdy, jestliže o ní pachatel nevěděl, ač o ní vzhledem k okolnostem a ke svým osobním poměrům vědět měl a mohl, vyjímaje případy, kdy zákon vyžaduje, aby o ní pachatel věděl (písm. b).

Polehčující a přitěžující okolnosti uvedené v ustanoveních § 41 a § 42 se uplatní i při ukládání trestních opatření mladistvým pachatelům. Výčet polehčujících okolností je však u mladistvých pachatelů rozšířen o skutečnosti uvedené v ustanovení § 25 odst. 1 ZSM, vzhledem k zvláštní povaze tohoto řízení a účelu sledovaného ZSM.

Ustanovení § 43 odst. 1, část věty první za středníkem, na rozdíl od dřívější právní úpravy, umožňuje zpřísnění trestu odnětí svobody u vícečinného souběhu většího počtu trestných činů. V těchto případech může soud pachateli uložit trest odnětí svobody v rámci trestní sazby, jejíž horní hranice se zvyšuje u nejpřísněji trestného činu o jednu třetinu s omezením, že horní hranice ani po tomto zvýšení nesmí převyšovat dvacet let a při ukládání výjimečného trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let nesmí převyšovat třicet let. Toto zvýšení se uplatní při ukládání úhrnného i souhrnného trestu odnětí svobody a umožní

náležitý postih více narušených pachatelů, kteří se dopustí více trestných činů. V tomto ustanovení byl dále nově upraven postup při stanovení dolní hranice úhrnného trestu odnětí svobody v případě různé výše trestních sazeb (věta třetí § 43 odst. 1). Dolní hranicí je v těchto případech nejvyšší z nich.

Právní úprava dřívějšího ustanovení § 37 tr.zák. byla převzata beze změny do platného ustanovení § 44, který upravuje upuštění od uložení souhrnného trestu. Bylo však vypuštěno ustanovení § 36 tr.zák. o uložení dalšího trestu.

V ustanovení § 45 odst. 1, o ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu, je nově stanovena povinnost soudu v rámci společného trestu vyslovit trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání, ztráty vojenské hodnosti, propadnutí majetku nebo propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, jestliže takový trest byl vysloven již rozsudkem dřívějším, kterým byl pachatel odsouzen za jinou část pokračujícího trestného činu. Ustanovení § 45 odst. 3 nově umožňuje, aby společný trest za pokračování v trestném činu podle § 45 odst. 1 byl uložen i v případě, že dřívější odsouzení je takové povahy, že se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen.

V souvislosti s touto problematikou je třeba se zmínit o novém institutu **dohodě o vině a trestu**, zavedeném do českého trestního práva novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 193/2012 Sb., který nabyl účinnosti dne 1.9.2012. Dohodou o vině a trestu dojde k výraznému zkrácení a zjednodušení celého trestního řízení, neboť odpadne povinnost složitějšího vyšetřování, dokazování a projednávání u soudu. Současně by dohoda měla přinést i finanční úsporu na nákladech řízení. Jde o zcela nový typ řízení, procesní institut, který je možno zařadit mezi odklony od běžného trestního řízení. Jeho právní úprava je v trestním řádu rozdělena do dvou částí. V první části je stanoven postup při uzavírání dohody a její obsahové prvky (§ 175a a násl. TrŘ) a ve druhé části je upraveno řízení před soudem, který schvaluje dohodu (§ 314o a násl. TrŘ). Dohodu nelze sjednat v řízení o zvlášť závažném zločinu, v řízení proti uprchlému a v řízení proti mladistvému. Dohodu sjednává státní zástupce s obviněným. Poškozený má právo zúčastnit se jednání o dohodě, před jeho skončením se k věci vyjádřit a dohodnout se o rozsahu a způsobu náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení. Podmínkou sjednání dohody o vině a trestu je prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, pokud na základě dosud opatřených důkazů nejsou důvodné pochybnosti o pravdivosti jeho prohlášení. Obsahové náležitosti dohody jsou uvedeny v § 175a odst. 6 TrŘ. V případě, že se strany nedohodnou, bude řízení pokračovat a k prohlášení viny obviněným se v dalším řízení nepřihlíží. Po uzavření dohody ji státní zástupce předloží soudu s návrhem na její schválení.

Soud neprovádí dokazování, ale pouze zkoumá, zda nedošlo k porušení zákonných podmínek pro sjednání dohody, a dále zjišťuje možnou nesprávnost či nepřiměřenost sjednané dohody. Může však návrh na schválení dohody odmítnout ze závažných procesních důvodů nebo může dohodu neschválit pro její nepřiměřenost (vina nebo trest) nebo nesprávnost (procesní postup při sjednávání, aj.) a usnesením věc vrátit do přípravného řízení. Souhlasí-li soud s návrhem, dohodu schválí a potvrdí ji rozsudkem, který obsahuje výrok o vině, trestu, příp. ochranném opatření a o náhradě škody způsobené trestnou činností. Proti schválené dohodě není možné podat odvolání, pokud se soud neodchýlil od výroků sjednaných v dohodě. Schválením dohody o vině a trestu zaniká možnost projednat daný případ v hlavním líčení. Rozsudek o schválení dohody má stejné účinky jako každý jiný rozsudek vydaný v hlavním líčení.

II.3. Nové trestní sankce

V novém trestním zákoníku byl systém trestních sankcí uvedený v ustanovení § 52 odst. 1 doplněn o dva zcela nové druhy alternativních trestů, kterými jsou:

- trest domácího vězení (§ 52 odst. 1 písm. b),
- trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (§ 52 odst. 1 písm. i).

Trest domácího vězení obecně spočívá v tom, že soud stanoví pachateli povinnost zdržovat se v určeném obydlí ve stanovené době, s výjimkou případů, které zákon příkladmo uvádí. Tento trest je používán i v jiných zemích jako alternativa k trestu odnětí svobody a bývá ukládán pachatelům méně závažné trestné činnosti. Takto je pojmán i v důvodové zprávě, podle níž by měl být ukládán osobám, které je třeba s přihlédnutím k povaze a závažnosti trestného činu, osobě pachatele i možnostem jeho resocializace sice bezprostředně postihnout omezením osobní svobody (nestačí jen podmíněné odsouzení), ale postačuje vzhledem k jejich osobním vlastnostem a rodinným poměrům podstatně menší intenzita zásahu vůči nim.⁶ V praxi je možno tímto trestem daleko lépe než trestem odnětí svobody reagovat na potřeby a možnosti pachatele a umožnit mu docházet do zaměstnání nebo povolání, pečovat o děti, navštěvovat zdravotnická zařízení apod.

I podle řazení v systematice trestů mělo by jít o nejpřísnější alternativní sankci. Tento nový trest by měl mimo jiné zaplnit i „mezeru“, která vznikne díky nové úpravě trestu obecně prospěšných prací, který už nebude možné ukládat např. pachatelům opakované, zejména

⁶ Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku, I. Obecná část, str. 52.

majetkové trestné činnosti, a u nichž soud zvažuje již uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Právě zde bude namísto zvážít alternativu - uložení trestu domácího vězení, pokud soud nerozhodne jinak.⁷ Od aplikace tohoto trestu se očekává snížení podílu nepodmíněných trestů odnětí svobody, a tím i odstranění jeho negativních důsledků a snížení finančních nákladů spojených s jeho výkonem ve věznici.

Trest domácího vězení není úplně novou trestní sankcí v našem trestním zákonodárství. Již zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, v ustanovení § 262 obsahoval sankci domácího vězení, kterou bylo možno uložit místo vězení prvního stupně pachateli bezúhonné pověsti, který by v případě uvěznění nemohl vykonávat svůj úřad, spravovat obchod nebo si jinak zajistit výdělek. Odsouzený se musel zavázat, že se pod žádnou záminkou nebude vzdalovat z domu, a pokud by takový slib nepostačoval, postaví se mu před jeho dům stráž. Při porušení tohoto závazku si odsouzený musel zbytek trestu odpykat ve věznici. Trest domácího vězení bylo možno uložit za přečiny a přestupky na dobu od 24 hodin do šesti měsíců. Po vzniku Československé republiky v roce 1918 byl tento zákon na základě recepční normy převzat do nového zákonodárství a platil až do roku 1950. V trestním zákoně č. 86/1950 Sb. trest domácího vězení již nebyl uveden mezi trestními sankcemi.

V novém trestním zákoníku je trest domácího vězení upraven v ustanoveních § 60 a § 61. Ustanovení § 53 odst. 1 dále upravuje neslučitelnost trestu domácího vězení s některými dalšími tresty, ustanovení § 53 odst. 2 možnost jeho uložení jako samostatného trestu, i když to zákon na některý trestný čin nestanoví a ustanovení § 105 odst. 1 písm. e) upravuje podmínky pro jeho zahlazení. Současně přijetím trestního zákoníku byl přijat zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku. V části první tohoto zákona jsou obsaženy změny týkající se zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním. Do trestního řádu byla včleněna zcela nová ustanovení § 334a až § 334g upravující výkon trestu domácího vězení. Dále bylo doplněno ustanovení § 314e odst. 2 písm. b) TrŘ, podle kterého lze trestním příkazem uložit i trest domácího vězení až do jednoho roku. Ustanovení § 314e odst. 5 TrŘ bylo doplněno o větu, že v případě uložení trestu domácího vězení vedle peněžitého trestu, nesmí souhrn náhradních trestů ukládaných v souvislosti s těmito tresty přesahovat jeden rok. Zákonem č. 390/2012 Sb. byl v § 314e odst. 4 změněn na odst. 5 TrŘ, který stanoví, že trest domácího vězení může být trestním příkazem uložen pouze po předchozím si vyžádání zprávy probačního úředníka o možnostech výkonu tohoto trestu a stanoviska obviněného k jeho uložení. Trest domácího vězení je pak ukládán s přihlédnutím

⁷ Reforma justice - Alternativní tresty, Ministerstvo spravedlnosti České republiky.

k těmto zprávám. Trestní řád byl dále doplněn zákonem č. 306/2009 Sb. o ustanovení § 334h, které zmocňuje Ministerstvo spravedlnosti vyhláškou stanovit podrobnosti kontroly výkonu trestu domácího vězení. Toto ustanovení bylo provedeno vyhláškou ministerstva spravedlnosti ze dne 11.12.2009 č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení.

Trestní opatření uvedená v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, byla doplněna o možnost uložit mladistvému domácí vězení (§ 24 odst. 1 písm. g/). Tento druh trestního opatření je mladistvým ukládán a vykonáván podle obecné úpravy obsažené v příslušných ustanoveních trestního zákona a trestního řádu. Při ukládání trestního opatření domácího vězení je však třeba přihlížet i k souvisejícím ustanovením zákona o soudnictví ve věcech mládeže, zejména k ustanovením § 3 odst. 2 a 3, § 9 odst. 1 a § 24 odst. 2 ZSM a pro zahlazení tohoto trestního opatření platí ustanovení § 35 odst. 6 ZSM. Zákonem č. 390/2012 Sb. bylo upřesněno ukládání tohoto trestního opatření tak, že je možno jej uložit jen za podmínek stanovených v trestním zákoníku a horní hranice sazby domácího vězení u mladistvého nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoníku (nový odst. 2 u § 26 ZSM).

Podmínky uložení domácího vězení a doba jeho trvání jsou upraveny v ustanovení § 60 odst. 1 a bez jejich splnění nelze trest domácího vězení uložit. Podle tohoto ustanovení lze trest domácího vězení až na dvě léta uložit pouze za přečin, tedy za kterýkoliv nedbalostní trestný čin a za úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let (§ 14 odst.2). V žádném případě jej nelze uložit za zločin. U mladistvých pachatelů, kde rozlišení na přečiny a zločiny neexistuje, je možno trest domácího vězení uložit za nedbalostní provinění nebo za úmyslná provinění, kde trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí do pěti let. Další zákonné podmínky pro uložení trestu domácího vězení jsou stanoveny takto:

- jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to případně i vedle jiného trestu (§ 60 odst. 1 písm. a), a že

- pachatel dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost (§ 60 odst. 1 písm. b).

Při posuzování povahy a závažnosti spáchaného přečinu a stejně tak osoby a poměrů pachatele se uplatní obecné zásady, které soud hodnotí při úvahách o stanovení druhu a výměry trestu u každého pachatele (§ 39 odst. 1 a 2). Pro závěr, že postačí uložení trestu domácího vězení, svědčí dosavadní řádný život a chování pachatele, náhrada škody nebo jiné odčinění škodlivého následku, osobní, rodinné a majetkové poměry, jakož i další okolnosti

vztahující se k osobě pachatele, z nichž lze důvodně očekávat, že tento uložený trest splní svůj účel. V rámci těchto úvah se musí soud zabývat i otázkou, zda postačí uložení trestu domácího vězení, a zda není třeba vedle tohoto trestu uložit další trest. Přicházelo by v úvahu zejména uložení některého z majetkových trestů v případech, kdy pachatel spáchal přečin, kterým získal nebo se snažil získat majetkový prospěch, nebo trestu zákazu činnosti, zejména u přečinů spáchaných v dopravě. V ustanovení § 53 odst. 1, větě třetí, jsou uvedeny případy neslučitelnosti některých trestů, které nelze uložit vedle sebe, mezi nimi je vyloučeno kumulovat trest domácího vězení s trestem odnětí svobody a s trestem obecně prospěšné práce. Ustanovení § 53 odst. 2 umožňuje uložení trestu domácího vězení samostatně, i když trestní zákoník na některý trestný čin takový trest nestanoví (rovněž § 60 odst. 2). Jako samostatný může být tento trest podle zákona uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

Další nezbytnou podmínkou je písemný slib pachatele, že se bude ve stanovené době zdržovat v obydlí na určené adrese. Bez tohoto souhlasu nelze trest domácího vězení uložit a soud bude muset zvolit jiný druh trestu. Pachatel tak má možnost se vyjádřit k rozhodným skutečnostem důležitým pro výkon tohoto trestu a současně soud má možnost tento trest řádně individualizovat. Tato podmínka byla zákonem č. 306/2009 Sb. rozšířena o povinnost pachatele poskytnout při výkonu kontroly trestu domácího vězení veškerou potřebnou součinnost (dále rozvedeno v § 7 odst. 2 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb.).

Materiály Probační a mediační služby zdůrazňují povinnost probačních úředníků spolupracovat při zkoumání podmínek pro uložení trestu domácího vězení. Uvádí se v nich, že důležitou činností probačního úředníka je realizace tzv. institutu předběžného šetření, tedy spolupráce probačního úředníka s obviněným před uložením trestu domácího vězení. Tato činnost směřuje ke zjištění důležitých okolností pro uložení tohoto trestu, tj. aktuálních bytových a sociálních poměrů obviněného a dalších okolností, které mají na případné uložení trestu domácího vězení vliv. Tato spolupráce probačního úředníka s pachatelem je podmíněna souhlasem obviněného a je uskutečňována v těch případech, u kterých jsou splněny zákonné podmínky pro uložení tohoto trestu a zároveň vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu.⁸ V této fázi šetření je zdůrazněna i nutnost navázání spolupráce probačního úředníka s obětí

⁸ Probační a mediační služba České republiky - Trest domácího vězení, Příprava k uložení trestu - předběžné šetření.

trestného činu a posouzení možností nápravy vztahů narušených trestnou činností, včetně náhrady škody.

V ustanovení § 60 odst. 3 je stanovena podstata trestu domácího vězení. Pokud soud v rozsudku nestanoví jinak, je odsouzený povinen se zdržovat v určeném obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období, nebrání-li tomu důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotních služeb v důsledku jeho onemocnění nebo úrazu; poskytovatel zdravotních služeb je povinen na vyžádání orgánu činného v trestním řízení jim tuto skutečnost sdělit. Novelami trestního zákoníku č. 330/2011 Sb. a č. 375/2011 Sb. byl změněn trestní zákoník v ustanovení § 60 odst. 3 v tom, že oproti předchozí úpravě bylo z něho vyňato přesné časové vymezení povinnosti odsouzeného zdržovat se ve svém obydlí nebo jeho části. Novelou byl za odstavec 3 vložen nový odstavec 4, který nově zmocňuje soud k tomu, aby sám vymezil toto časové období pro pracovní dny, dny pracovního klidu a dny pracovního volna. Při rozhodování je soud povinen přihlídnout k pracovní době odsouzeného, k času potřebnému k cestě do zaměstnání, k péči o nezletilé děti a k vyřízení nutných osobních a rodinných záležitostí. Odsouzenému může soud povolit návštěvu pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění i ve dnech pracovního klidu a volna. Formulace obou uvedených ustanovení je projevem zásady individualizace trestu.

Soud může uložit pachateli na dobu výkonu trestu domácího vězení přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 směřující k tomu, aby vedl řádný život. Jestliže pachatel způsobil trestným činem škodu, soud mu zpravidla uloží, aby ji podle svých sil nahradil nebo odčinil nemajetkovou újmu nebo vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem (§ 60 odst. 4 byl změněn na odst. 5). Výčet přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v ustanovení § 48 odst. 4 je pouze demonstrativní a soud podle okolností případu může uložit i jiná omezení a povinnosti. Při jejich volbě musí mít soud na zřeteli zájem na ochraně společnosti před případnou další trestnou činností pachatele. Mladistvému je možno uložit vedle domácího vězení, místo přiměřených omezení a přiměřených povinností, výchovná opatření uvedená v ustanovení § 15 odst. 2 ZSM.

Specifickou věkovou kategorií pachatelů, kterou nicméně trestní předpisy přesně nevymezují, jsou pachatelé ve věku blízkém věku mladistvých (§ 41 písm.f, § 48 odst. 5). Slovem blízký je ovšem naznačeno, že při přiznání této polehčující okolnosti nebude možné příliš překročit věk 18 let. V praxi jde nejčastěji o pachatele ve věku do 20 let, výjimečně, pokud je to odůvodněno jejich rozumovou a mravní vyspělostí, až do dovršení 21 let. Nový

trestní zákoník ponechává pro jedince ve věku blízkém věku mladistvých určité modifikace pouze v oblasti trestání.

Jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4, též některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé (§ 15 ZSM). Výchovná opatření se ukládají na dobu, kterou soud stanovil pro výkon trestu domácího vězení. Lze je však uložit i na dobu kratší, pokud to nebude vylučovat povaha a druh uloženého výchovného opatření.

V souvislosti s uložením trestu domácího vězení se nabízí pestrá škála možností, jak kombinovat u mladistvých i mladých odsouzených uvedenou sankci s různými druhy výchovných opatření. V praxi půjde nejspíše o ukládání různých výchovných omezení, jako např. v podobě zákazů návštěv určitých míst nebo kontaktů s osobami, které v minulosti přispěly ke kriminální kariéře odsouzeného. Vyloučit ovšem nelze ani uložení nejmírnějšího výchovného opatření, kterým je napomenutí s výstrahou a které v kontextu s uloženým domácím vězením může sehrát významnou roli jasné deklarace toho, že v případě dalšího selhání bude již nekompromisně následovat výkon trestu odnětí svobody.⁹

Ustanovení § 61 trestního zákoníku o přeměně trestu domácího vězení bylo změněno zákonem č. 330/2011 Sb. Umožňuje rozhodnout o přeměně tohoto trestu nebo jeho nevykonaného zbytku, a to i během doby stanovené pro jeho výkon, v trest odnětí svobody a zároveň rozhodnout o způsobu jeho výkonu. Mladistvé odsouzené soud pro mládež zařadí do věznice pro mladistvé, popř. do zvláštního oddělení pro mladistvé (§ 31 odst. 4 ZSM). Vzájemný přepočítání obou trestů zákon stanoví tak, že každý i jen započatý jeden den nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den odnětí svobody. Podle dřívější úpravy bylo možno uložit náhradní trest odnětí svobody na dobu nejvýše jednoho roku. Důvodem přeměny může být skutečnost, že odsouzený se vyhýbá nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu domácího vězení, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest. Při hodnocení chování odsouzeného soud hodnotí celé chování v jeho komplexu.

Podle § 105 odst. 1 písm. e) soud zahradí odsouzení k trestu domácího vězení, pokud odsouzený po dobu nejméně jednoho roku po výkonu trestu, jeho prominutí nebo promlčení jeho výkonu vedl řádný život. Na mladistvého, kterému bylo uloženo trestní opatření

⁹ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. Komentář § 1-139, 1.vyd. 2009. C.H.Beck, Praha, str. 725.

domácího vězení, se hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile bylo toto trestní opatření vykonáno nebo bylo od výkonu trestního opatření nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno (§ 35 odst. 6 ZSM).

Současně s přijetím trestního zákoníku byl přijat zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku. V první části tohoto zákona jsou provedeny změny týkající se zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním. Zde v hlavě dvacáté první, třetí části, za oddíl druhý byl vložen nový oddíl třetí, který byl označen jako „Výkon trestu domácích vězení“. V ustanoveních § 334a až 334h TrŘ jsou upraveny postupy při nařízení, kontrole, změnách a další podrobnosti výkonu trestu domácích vězení z procesního hlediska.

Nařízení výkonu trestu domácích vězení je podrobně upraveno v ustanovení § 334a TrŘ. Podle tohoto ustanovení předseda senátu soudu prvního stupně zašle vykonatelné rozhodnutí o nařízení trestu domácích vězení odsouzenému a určí v něm počátek výkonu trestu a místo tohoto výkonu. Při stanovení počátku výkonu trestu je povinen umožnit odsouzenému, aby si obstaral své záležitosti. Místo výkonu trestu stanoví předseda senátu v obydlí odsouzeného v místě jeho trvalého pobytu nebo v místě, kde se zdržuje, a to s přihlédnutím k jeho osobním a rodinným poměrům, k místu výkonu zaměstnání a k možnostem dopravy do zaměstnání. Zákonem č. 330/2011 Sb. byla do tohoto ustanovení doplněna povinnost zaslat nařízení výkonu trestu domácích vězení též středisku Probační a mediační služby.

Trest domácích vězení může splnit zákonem sledovaný účel pouze v případě, že je zabezpečena důsledná kontrola, zda osoby, jimž byl tento trest uložen, plní všechny uložené povinnosti. Podle § 334b TrŘ je kontrolou výkonu domácích vězení pověřena Probační a mediační služba, která ji zajišťuje ve spolupráci s provozovatelem elektronického kontrolního systému, který umožňuje detekci pohybu odsouzeného nebo namátkovou kontrolu prováděnou probačním úředníkem; za tímto účelem je odsouzený povinen probačnímu úředníkovi umožnit vstup do místa výkonu trestu. Podle důvodové zprávy k vládnímu návrhu tzv. doprovodného zákona návrh původně vycházel z předpokladu, že kontrolou výkonu trestu domácích vězení technickými prostředky bude zajišťovat Policie ČR. K zásadní připomínce Ministerstva vnitra, které se svěřením této nové kompetence policii nesouhlasilo s poukazem na to, že jde o tzv. nepolicejní činnost a již bylo vyhověno, byla zvolena náhradní varianta, že

kontrolní činnost pomocí elektronického kontrolního systému bude provádět speciální agentura působící v soukromém sektoru, společně s probačními úředníky.¹⁰

Problematickým se jeví vstup do obydlí mladistvého s uloženým domácím vězením, pokud by s ním například nesouhlasili jeho rodiče, resp. zákonní zástupci, čímž by bez jeho zavinění byl zmařen účel, pro který bylo předmětné trestní opatření uloženo. Je zde třeba dbát na to, aby probační úředník ještě ve stadiu před meritorním rozhodnutím trestní věci mladistvého shromáždil dostatek spolehlivých a průkazných podkladů pro to, aby mohl soud pro mládež uložit takové trestní opatření, jehož realizace nebude již v samotném jeho počátku ohrožena, popř. vůbec nemožná.¹¹

Pokud odsouzený nedodrží podmínky domácího vězení a uložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, je v ustanovení § 334c TrŘ stanovena povinnost provozovatele elektronického kontrolního systému nebo probačního úředníka vykonávajícího kontrolu bezodkladně tuto skutečnost sdělit soudu, který výkon trestu nařídil. Odklad a přerušení výkonu trestu domácího vězení je upraveno v ustanovení § 334d TrŘ. Takto rozhodnout může předseda senátu z důležitých důvodů, a pokud tyto důvody pominou, rozhodne o odvolání odkladu nebo přerušení výkonu trestu domácího vězení. Doba, po kterou byl výkon trestu odložen nebo přerušen, se nezapočítává do doby výkonu trestu. Z důležitých důvodů může též předseda senátu rozhodnout o změně místa výkonu trestu domácího vězení, doby, kdy se zde má odsouzený zdržovat, a o změně přiměřených omezení a povinností stanovených odsouzenému. Návrh na změnu může podat odsouzený, státní zástupce nebo probační úředník a může být rozhodnuto i bez takového návrhu. Nesmí však v neprospěch odsouzeného změnit počet hodin v týdnu, po které se má odsouzený zdržovat v obydlí, a rozsah přiměřených omezení a povinností. O změnách je povinen předseda senátu rozhodnout bezodkladně a proti tomuto rozhodnutí, tak jako proti rozhodnutí o odkladu a přerušení výkonu trestu domácího vězení, je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek (§ 334e TrŘ).

V ustanoveních § 334f TrŘ je upraveno upuštění od výkonu trestu domácího vězení v případech vydání odsouzeného do ciziny (odst. 1) a vyhoštění (odst. 2). Upuštění od výkonu trestu domácího vězení nebo jeho zbytku lze též v případech, kdy soud zjistí, že odsouzený onemocněl nevléčitelnou životu nebezpečnou nemocí nebo nevléčitelnou nemocí duševní. V tomto případě je proti rozhodnutí přípustná stížnost, jež má odkladný účinek (odst. 4 a 5).

¹⁰ Komentář k tzv. doprovodnému zákonu k trestnímu zákoníku č. 41/2009 Sb. a zák. č. 306/2009 Sb.

¹¹ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. C.H. Beck, Praha 2009, str. 641.

V případě, že odsouzený, kterému byl uložen trest domácího vězení, výkon tohoto trestu zmaří, postupuje předseda senátu podle ustanovení § 334g TrŘ tak, že ve veřejném zasedání rozhodne o nařízení výkonu náhradního trestu odnětí svobody. Takto rozhodne na návrh probačního úředníka nebo i bez takového návrhu. Proti rozhodnutí o nařízení výkonu náhradního trestu odnětí svobody je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. Podkladem pro závěr, že došlo ke zmaření trestu domácího vězení, jsou zprávy probačního úředníka o průběhu tohoto trestu.

Trestní řád byl dále doplněn zákonem č. 306/2009 Sb. o ustanovení § 334h, které zmocňuje Ministerstvo spravedlnosti vyhláškou stanovit podrobnosti kontroly výkonu trestu domácího vězení. Toto ustanovení bylo provedeno vyhláškou ministerstva spravedlnosti ze dne 11.12.2009 č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení. V ustanovení § 1 cit. vyhl. je podrobně rozvedeno, v čem spočívá kontrola výkonu trestu domácího vězení. Jde o provádění namátkových kontrol probačními úředníky, užití elektronického kontrolního systému, vedení dokumentace o všech kontrolních úkonech, vyhodnocení plnění přiměřených omezení a přiměřených povinností, kontrolu náhrady škody způsobené trestnou činností, plnění výchovných opatření, prověřování důvodů porušení výkonu trestu a informační povinnost vůči soudu, který trest domácího vězení uložil. V dalších ustanoveních jsou rozvedeny povinnosti probačních úředníků a provozovatele elektronického kontrolního systému při plnění kontrolních povinností a součinnost odsouzeného s oběma kontrolními orgány.

V souvislosti se zavedením trestu domácího vězení byla vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 457/2009 Sb. změněna vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění vyhlášky č. 315/2007 Sb. Ustanovení této vyhlášky upravují součinnost soudů s Probační a mediační službou. Soudu stanoví povinnost doručovat Probační a mediační službě všechna rozhodnutí týkající se trestu domácího vězení a má právo od ní požadovat, aby poskytla potřebné informace o podstatě a výkonu trestu domácího vězení odsouzenému a osobám s ním žijícím.

Vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 458/2009 Sb. byla stanovena denní sazba nákladů výkonu trestu domácího vězení a způsob jejich úhrady. Denní sazby nákladů činí 50 Kč za každý kalendářní den, ve kterém odsouzený alespoň zčásti vykonával trest domácího vězení a po výzvě soudu k zaplacení je povinen ji uhradit do 30 dnů ode dne doručení výzvy.

Dalším ze dvou nových druhů trestů obsažených v trestním zákoníku je **zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce**. V systematice trestů je uveden v ustanovení § 52 odst. 1 písm. i) a řadí se mezi tzv. alternativní tresty. Jde o trest, který omezuje svobodu

pohybu pachatele, který je však nutný zejména pro udržení veřejného pořádku, ochranu života a zdraví občanů a jiných hodnot na vymezených územích. Tento trest původně nebyl zařazen do vládního návrhu trestního zákoníku a byl do něj doplněn teprve na základě poslanecké iniciativy v průběhu projednávání v Poslanecké sněmovně. Šlo o reakci na agresivní jednání fotbalových fanoušků na prvoligových stadionech a na jiných kulturních a společenských akcích.

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je upraven v ustanoveních § 76 a § 77, možnost jeho samostatného uložení i v § 53 odst. 2, podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu v § 90 a § 91 a podmínky pro zahlazení odsouzení v § 105 odst. 1 písm. e). Zákonem č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku, byla v důsledku tohoto nového trestu včleněna do trestního řádu nová ustanovení § 350i a § 350j, upravující výkon trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Podstata tohoto trestu je vyjádřena v ustanovení § 76 odst. 3 a spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje účast na stanovených sportovních, kulturních a jiných společenských akcích. Tento trest může soud uložit až na dobu deseti let pachateli kteréhokoliv úmyslného trestného činu (zločinu nebo přečinu), který byl spáchán v souvislosti s návštěvou takové akce (§ 76 odst.1). Jako samostatný trest může být trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce uložen, pokud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 76 odst. 2, § 53 odst. 2). Jako samostatný trest tedy může být uložen pachateli úmyslného trestného činu, jehož horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje 5 let (rozhoduje trestní sazba bez ohledu na její zvýšení nebo snížení), pokud jsou splněny další uvedené zákonné podmínky. Za nedbalostní trestný čin tento trest nelze uložit.

Pojem společenská akce pokrývá nejen akce sportovní a kulturní, které výslovně zmiňuje trestní zákoník, ale i akce jiného druhu, při nichž dochází k uspokojování společenských potřeb, k sociální interakci, například diskotéky, plesy, lidové zábavy, oslavy významných výročí, manifestace, ceremoniály apod. Souvislost musí být přímá, bezprostřední a nebo užší. Trestný čin však nemusí být spáchán jen na místě a v době, kde se společenská akce koná, ale souvislost zde bude zachována, pokud se úmyslný trestný čin vztahuje ke konkrétní návštěvě společenské akce, např. výtržnické chování při shromažďování se fanoušků nebo jiných diváků, během cesty na společenskou akci (i ze vzdálenějšího místa, např. vlakem nebo autobusem) nebo po jejím skončení. Nelze zakázat vstup na všechny společenské akce. Z hlediska souvislosti se spáchaným trestným činem je nutné přesně

vymezit, o jaký zákaz vstupu se jedná. Společenské akce, na které se soud pachateli zakazuje vstoupit, musí být v rozsudku určeny přesně a jednoznačně tak, aby nevznikaly pochybnosti při výkonu trestu a aby byl výkon trestu kontrolovatelný.¹²

V ustanovení § 77 je upraven výkon trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Odsouzený je povinen při výkonu tohoto trestu spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu stanoví zejména postupovat podle stanoveného probačního plánu, vykonávat stanovené programy sociálního výcviku a převýchovy, programy psychologického poradenství a považuje-li to probační úředník za potřebné, dostavovat se podle jeho pokynů v období bezprostředně souvisejícím s konáním zakázané akce k určenému útvaru Policie České republiky.

Do doby výkonu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce se nezapočítává doba výkonu trestu odnětí svobody (§ 77 odst. 2). Je přitom nerozhodné, zda trest odnětí svobody byl uložen stejným rozsudkem jako zákaz vstupu nebo byl uložen jiným rozsudkem. Do doby výkonu trestu se však započítává i doba, po kterou odsouzený trest nerespektoval, což může mít jiné důsledky (může být posouzeno jako trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. d) TrŘ.

Podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je upraveno v ustanovení § 90, společně s podmíněným upuštěním od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti a zákazu pobytu. Podle tohoto ustanovení soud může podmíněně upustit od výkonu zbytku trestu, pokud odsouzený vykonal polovinu trestu a v době výkonu trestu způsobem svého života prokázal, že dalšího výkonu tohoto trestu není třeba, anebo jestliže soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného. Zkušební doba při podmíněném upuštění je v ustanovení § 90 odst. 2 stanovena až na pět let (dolní hranice není uvedena). Ustanovením o podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu je odsouzený motivován k řádnému plnění uloženého trestu i povinností, které mu byly stanoveny dohlížejícím probačním úředníkem. Lhůta k zahlázení trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je stanovena na jeden rok (§ 105 odst. 1 písm. e). Bylo-li odsouzení zahlázeno, hledí se na pachatele, jako by nebyl odsouzen (§ 106) a ve výpisu z evidence Rejstříku trestů se zahlázené odsouzení již neuvádí.

Procesní úprava výkonu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je obsažena v ustanoveních § 350i a § 350j TrŘ, které byly do trestního řádu zařazeny zákonem č. 41/2009 Sb.

¹² Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. Komentář § 1-139, 1.vyd. 2009. C.H.Beck, Praha, str. 848-849.

Po právní moci rozhodnutí o uložení trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce předseda senátu zašle jeho opis středisku Probační a mediační služby v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, a nemá-li stálé bydliště, v jehož obvodu se zdržuje nebo pracuje, a zároveň pověří opatřením příslušného probačního úředníka kontrolou nad výkonem tohoto trestu. Probační úředník vyzve odsouzeného, aby se dostavil v jím stanoveném termínu na příslušné středisko Probační a mediační služby za účelem projednání podmínek výkonu trestu a ve výzvě jej současně upozorní i na následky nesplnění těchto povinností bez důležitého důvodu. Na setkání probační úředník projedná s odsouzeným podmínky výkonu trestu a vypracuje probační plán. Konkrétní obsah probačního plánu vychází z pravomocného soudního rozhodnutí a dále je v něm přihlédnuto k individuálním okolnostem případu a konkrétní situaci pachatele. Považuje-li probační úředník za potřebné stanovit odsouzenému povinnost dostavovat se podle jeho pokynů v období konání zakázaných akcí k určenému útvaru Policie České republiky, stanoví pro tento postup konkrétní podmínky po dohodě s Policií České republiky. Při stanovení a kontrole podmínek výkonu tohoto trestu postupuje probační úředník v součinnosti s příslušným úvarem Policie České republiky, k němuž se má odsouzený dostavovat (§ 350i TrŘ).

Na řízení o podmíněném upuštění od výkonu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, jakož i na řízení o nařízení zbytku tohoto trestu, se obdobně užití ustanovení § 331 až 333 TrŘ, na které odkazuje ustanovení § 350j TrŘ.

Trestní opatření v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, byla doplněna o možnost uložit mladistvému trestní opatření zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (§ 24 odst. 1 doplněn o písm. h). Tento druh trestního opatření je blíže upraven v ustanovení § 26 odst. 3 a jeho zhlazení v ustanovení § 35 odst. 6 uvedeného zákona. Při ukládání tohoto trestního opatření je třeba opět přihlížet i k souvisejícím ustanovením zákona o soudnictví ve věcech mládeže, zejména ustanovením § 3 odst. 2 a 3, § 9 odst. 1 a § 24 odst. 2 ZSM.

Podle § 26 odst. 3 ZSM může soud pro mládež trestní opatření zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce uložit mladistvému maximálně na dobu pěti let, tedy na polovinu doby, na kterou lze tento trest uložit dospělému pachateli. Dále může mladistvému vedle tohoto trestního opatření uložit i vhodná výchovná opatření. Na mladistvého, kterému bylo uloženo trestní opatření zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, se hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile bylo takové trestní opatření vykonáno nebo bylo od výkonu trestního opatření nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno (§

35 odst. 6 ZSM). Jinak platí úprava zakotvená pro odpovídající druh trestu v trestním zákoníku.

Na rozdíl od obsahově blízkého výchovného omezení zákazu navštěvovat určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí (§ 19 odst. 1 písm. a) ZSM) představuje trestní opatření zákazu vstupu na společenské akce nepochybně již přísnější sociální reakci, neboť je zařazeno mezi trestní sankce. To se projevuje i v tom, že předmětné trestní opatření smí u mladistvého trvat až zmíněných pět let, zatímco uvedené výchovné opatření může být uloženo maximálně na dobu tří let.¹³ U trestního opatření je mladistvý navíc povinen spolupracovat s probačním úředníkem, dodržovat stanovený probační plán, podle pokynů probačního úředníka dostavovat se k určenému útvaru Policie České republiky. Toto trestní opatření nelze v průběhu výkonu měnit.

II.4. Změny u stávajících trestních sankcí

Nový trestní zákoník dřívější okruh trestů převzal a rozšířil jej o dva nové druhy trestů, takže nyní obsahuje celkem 12 druhů trestů. Výčet trestů uvedených v ustanovení § 52 odst. 1 je taxativní, převažují v něm tresty, které nejsou spojeny s odnětím svobody a které nemají jeho nevýhody. Vedle zavedení nových druhů trestů byly v novém trestním zákoníku provedeny dílčí změny u některých druhů trestů, které byly převzaty z dřívější právní úpravy. Další změny v trestním zákoníku u jednotlivých druhů trestů byly postupně prováděny v letech 2011 a 2012 novelami, které jsou uváděny v textu u problematiky, kterou doplňují.

Při ukládání většiny trestních opatření mladistvému ZSM odkazuje na podmínky stanovené trestním zákoníkem, které pro mladistvé upravuje zejména v jejich výměře. Pokud se tedy změnily podmínky pro ukládání trestů v trestním zákoníku pro dospělé pachatele, odpovídajícím způsobem se změnily i pro mladistvé. Další změny trestních opatření, zejména u peněžitého opatření a nepodmíněného odnětí svobody, byly provedeny zákonem č. 41/2009 Sb. (část druhá).

Sankce, které je možno uložit právníkům osobám za spáchaný trestný čin, jsou upraveny speciálním zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právníků osob a řízení proti nim, který je rozveden v poslední části.

Trestem odnětí svobody se rozumí nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (§ 52 odst. 2). Trest odnětí svobody i nadále představuje univerzální druh trestu, který je

¹³ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1.vyd. C.H. Beck, Praha 2009, str. 642 – 643.

možno uložit za každý trestný čin a kterémukoli dospělému pachateli. Je trestem nejprísnejším a zákon predpokladá, že bude ukládaný jen za podmíanky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život (§ 55 odst. 2).

Úprava trestu odnětí svobody vychází z platné právní úpravy. Ke změně došlo pouze v tom, že se zvyšuje nejvyšší obecně přípustná hranice trestu odnětí svobody z 15 na 20 let. Tuto hranici lze překročit pouze v případech mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody (§ 59), při ukládání trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108) a v případech výjimečného trestu (§ 54).

Okruh trestných činů, na které dopadá použití § 55 odst. 2, o omezení nepodmíněného trestu odnětí svobody u méně závažných činů, je po novele trestního zákoníku provedené zákonem č. 330/2011 Sb. vymezen hranicí trestu odnětí svobody do pěti let včetně (do účinnosti citované novely byla horní hranice do tří roků odnětí svobody včetně), přičemž se vychází z trestní sazby stanovené ve zvláštní části trestního zákoníku u toho trestného činu, jímž byl pachatel uznán vinným. Jde v podstatě jen o přečiny (§ 14 odst.2), nikoli o zločiny (§ 14 odst. 3), ale toto omezení se netýká všech přečinů, nýbrž pouze těch, za které je stanoven trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let. Nezáleží na tom, zda byl takový přečin spáchán úmyslně nebo z nedbalosti.¹⁴ Uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody je podmíněno závěrem soudu, že vzhledem k osobě pachatele by uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život.

K dalším změnám u trestu odnětí svobody došlo zákonem č. 390/2012 Sb., který nabyl účinnosti od 1.10.2012. V § 55 odst. 2 byl na konci doplněn text, který omezuje ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 nebo 2 pouze na případy, kdy uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit jiným trestem. Jde o reakci zákonodárce na poměrně časté ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody za tento trestný čin. Podle nově vloženého ustanovení § 196a lze však od 1.10.2012 takovému pachateli uložit přiměřené omezení spočívající v tom, aby se zdržel řízení motorových vozidel, pokud je důvodná obava, že povinnost uhradit dlužné výživné bude mařena nebo ztěžována.

Dále byl zákonem č. 390/2012 Sb. trestní zákoník doplněn o nové ustanovení § 57a. Podle něho soud může po výkonu poloviny uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta ČR

¹⁴ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. Komentář § 1-139, 2. vyd. 2012. C.H.Beck, Praha, str. 751.

zmírněného trestu odnětí svobody přeměnit odsouzenému za přečin zbytek trestu v trest domácího vězení, jestliže odsouzený ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení a může se od něj očekávat, že v budoucnu povede řádný život. Při přeměně trestu odnětí svobody v trest domácího vězení se každý den nevykonaného zbytku trestu odnětí svobody počítá za jeden den trestu domácího vězení; nejvyšší výměrou trestu domácího vězení stanovenou v § 60 odst. 1 soud není vázán. O přeměně trestu rozhoduje ve veřejném zasedání soud na návrh státního zástupce nebo ředitele věznice, v níž se trest vykonává, na žádost odsouzeného nebo i bez takové žádosti. Proti rozhodnutí je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek (§ 333b TrŘ).

Pachatel, kterému byl uložen trest odnětí svobody za spáchání trestného činu ve prospěch organizované zločinecké skupiny, bude pro výkon trestu zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou (§ 56 odst. 2 písm. d). Nová právní úprava poněkud zmírňuje podmínky pro přeřazování odsouzeného do jiného typu věznice. Omezuje povinnou dobu 10 let výkonu trestu odnětí svobody u výjimečného trestu pouze na doživotní trest a ne již na druhou jeho formu odnětí svobody od 20 do 30 let (§ 57 odst. 4 písm. a). U odsouzeného, který vykonává trest odnětí svobody ve věznici se zvýšenou ostrahou, byla snížena povinná doba výkonu trestu pro přeřazení z jedné třetiny na jednu čtvrtinu (§ 57 odst. 4 písm. b).

Institut spolupracujícího obviněného byl do trestního řádu zaveden zákonem č. 41/2009 Sb. v ustanovení § 178a TrŘ. V návaznosti ustanovení § 58 odst. 4 upravovalo možnost snížení trestu odnětí svobody i u spolupracujícího obviněného. Zákon č. 193/2012 Sb. novelizuje toto ustanovení a ukládá soudu povinnost snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, pokud spolupracující obviněný jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem podal úplnou a pravdivou výpověď o skutečnostech, které jsou způsobitelné významně přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s ní nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Soud vezme v úvahu i další v tomto ustanovení uvedené skutečnosti, zejména význam jeho jednání pro objasnění zločinu a jeho podíl na spáchání zločinu, a jaké následky jím způsobil. Podle dřívější právní úpravy soud pouze mohl, ale nemusel spolupracujícímu obviněnému trest odnětí svobody snížit pod dolní hranici trestní sazby.

Uvedená novela trestního zákoníku doplnila i ustanovení § 46 o nový odst. 2, který umožňuje upustit od potrestání pachatele označeného jako spolupracující obviněný, jsou-li splněny podmínky stanovené v § 178a odst. 1 a 2 TrŘ a podal-li spoluobviněný jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem výpověď o skutečnostech, které jsou způsobitelné významně přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s ní

nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Upustit od potrestání spolupracujícího obviněného nelze, jestliže jím spáchaný trestný čin je závažnější než zločin, k jehož objasnění přispěl, jestliže se podílel jako organizátor nebo návodce na spáchání zločinu, k jehož objasnění přispěl, jestliže jím úmyslně způsobil těžkou újmu na zdraví nebo smrt nebo jsou-li dány důvody pro mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody (§ 59).

V souvislosti s ustanovením § 46 odst. 2 o upuštění od potrestání spolupracujícího obviněného je třeba zdůraznit, že vzhledem k tomu, že bude vyslovena vina, byť nebude uložen trest, umožňuje toto řešení ukládat takovému pachateli ochranná opatření (např. zabrání věci, ochranné léčení), v důsledku čehož je umožněna vyšší ochrana důležitých společenských zájmů, a současně se neoslabuje postavení poškozeného v trestním řízení, který se tak může úspěšně domáhat náhrady škody a také snáze dosáhnout její skutečné náhrady.¹⁵

Nová právní úprava v § 46 odst. 2 a 58 odst. 4 motivuje obviněné ke spolupráci na objasňování zločinů spáchaných členy organizované skupiny v případech, kdy jiné důkazy nejsou dostatečné. Důvodová zpráva k zákonu č. 139/2012 Sb. uvádí, že zájem státu na rozbití zločineckých struktur převyšuje zájem státu na spravedlivém postihu jednotlivce, který se přímo nebo nepřímo na trestné činnosti podílel a který umožnil odhalení a usvědčení spolupachatelů a často i řídicích struktur organizovaných skupin.

Soud může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby též tehdy, jestliže odsuzuje pachatele, který napomohl zabránit trestnému činu, jež jiný připravoval nebo se o něj pokusil, jestliže lze dosáhnout nápravy pachatele i trestem kratšího trvání (§ 58 odst. 2). Dále byly doplněny možnosti snížit ukládaný trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby v případech uvedených v ustanovení § 58 odst. 5 a 6, přičemž soud zde není vázán omezeními uvedenými v odst. 3 tohoto ustanovení.

K významné změně došlo v tom, že trestní zákoník již neobsahuje pojem „zvlášť nebezpečného recidivisty“ (dříve § 41 tr.zák.). V novém ustanovení § 59 byla však zachována možnost přísnějšího postihu recidivy. Za určitých zvlášť závažných okolností toto ustanovení umožňuje mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody pachateli, který znovu spáchal zvlášť závažný zločin (§ 14 odst. 3), ač již byl pro takový nebo jiný zvlášť závažný zločin potrestán. Takovému pachateli soud může uložit trest odnětí svobody v horní polovině trestní sazby stanovené v trestním zákoně, jejíž horní hranice se zvyšuje o jednu třetinu, jestliže závažnost zvlášť závažného zločinu je vzhledem k takové recidivě a ostatním okolnostem případu

¹⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., změna trestního řádu a změna některých dalších zákonů.

vysoká a možnost nápravy pachatele je ztížena. Horní hranice trestní sazby může po zvýšení převyšovat 20 let. Při ukládání výjimečného trestu odnětí svobody nad 20 až do 30 let však nesmí horní hranice převyšovat 30 let (§ 59 odst. 2).

U podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody nový trestní zákoník přinesl změny v tom, že odsouzeného za přečin je možno podmíněně propustit z výkonu trestu odnětí svobody ještě před tím, než vykonal polovinu uloženého nebo rozhodnutím prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody, pouze však v případě, že odsouzený prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu není třeba (§ 88 odst. 2). Soud při rozhodování přihlédne také k tomu, zda odsouzený včas nastoupil do výkonu trestu, odčinil způsobenou škodu nebo jinou újmu způsobenou trestným činem a k postoji odsouzeného k případnému výkonu ochranného léčení (§ 88 odst. 3).

Vzhledem k přeplněnosti věznic, v nichž byl vykonáván trest odnětí svobody, a snížení počtu vězňených odsouzených amnestií podle prezidenta republiky nepřicházelo v úvahu, zvažovaly se další legislativní možnosti řešení tohoto problému. Výsledkem byla nová ustanovení § 88 odst. 1 a 2 a nová první právní věta v ustanovení § 88 odst. 3 u podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Byly vytvořeny s cílem zrychlit a zefektivnit proces podmíněného propouštění z výkonu trestu v případě pachatelů méně závažných trestných činů.

Změny v uvedených ustanoveních byly provedeny zákonem č. 390/2012 Sb., s účinností od 1.10.2012. Nově může soud podle § 88 odst. 1 písm. a) podmíněně propustit na svobodu odsouzeného po vykonání alespoň poloviny z uloženého nebo amnestií zmírněného trestu odnětí svobody nebo podle § 88 odst.1 písm. b) může podmíněně propustit na svobodu po výkonu třetiny trestu odsouzeného, jenž nebyl odsouzen za zvlášť závažný zločin a který dosud nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody. Takto lze postupovat za předpokladu, že odsouzený svým chováním a plněním povinností prokázal polepšení a dá se od něj očekávat, že v budoucnu povede řádný život. Nově může soud za podmínek uvedených v ustanovení § 88 odst. 2 podmíněně propustit na svobodu odsouzeného za přečin po vykonání i méně než poloviny uloženého nebo amnestií zmírněného trestu odnětí svobody, opět za předpokladu, že dalšího výkonu trestu není třeba. Podle nové první věty v ustanovení § 88 odst. 3 soud při rozhodování o podmíněném propuštění odsouzeného přihlédne k tomu, zda odsouzený za zločin včas nastoupil do výkonu trestu, zda zcela nebo částečně nahradil či jinak odčinil škodu nebo jinou újmu způsobenou trestným činem nebo zda vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem.

Novelou trestního zákoníku č. 357/2011 Sb. byla v ustanovení § 89 odst. 1 stanovena diferencovaně zkušební doba při podmíněném propuštění podle toho, za jaký trestný čin byl pachatel pravomocně odsouzen. Při odsouzení za přečin byla horní hranice zkušební doby omezena na tři roky a u odsouzených za zločin na jeden rok až sedm let. Její běh začíná podmíněným propuštěním odsouzeného na svobodu.

Zákonem č. 330/2011 Sb. novelizace ustanovení § 89 pokračovala. Podle § 89 odst. 1 může soud při podmíněném propuštění z výkonu trestu odsouzenému uložit dohled a současně uložit, aby se ve stanovené části zkušební doby, navazující na počátek zkušební doby, zdržoval ve svém obydlí nebo jeho části. Na výkon dohledu se obdobně užije ustanovení § 49 až 51. V ustanovení § 89 odst. 2 byla druhá věta nahrazena textem, podle něhož soud podmíněně propuštěnému podle § 88 odst. 2 uloží, aby se ve zkušební době zdržoval ve stanoveném časovém období ve svém obydlí nebo jeho části, nebo aby vykonal práce ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, anebo aby složil určenou peněžní částku na pomoc obětem trestné činnosti na účet soudu. V ustanovení § 89 odst. 2, ve větě druhé, bylo slovo „uloží“ nahrazeno slovy „může uložit“ přiměřené povinnosti a omezení při podmíněném propuštění, což umožňuje soudu, aby je neukládal, pokud to není nutné (před novelou byl povinen je uložit).

Trestní zákoník v ustanovení § 89 odst. 3 limituje přiměřené povinnosti stanovené při podmíněném propuštění podle § 89 odst. 1 a 2. Celková doba trvání určeného pobytu podmíněně propuštěného v obydlí nesmí přesáhnout jeden rok, a to ani v případě stanovení delší zkušební doby. Výkon prací ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí může být stanoven ve výměře od 50 do 200 hodin. Částka na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti se stanoví ve výměře od 2 000 Kč do 10 000 000 Kč a při jejím stanovení soud přihlédne také k osobním a majetkovým poměrům odsouzeného a může také povolit její zaplacení v přiměřených měsíčních splátkách. Tyto hranice nelze překročit a dávají přitom dostatečný prostor k individualizaci každého opatření. Ustanovení § 89 odst. 2 a 3 lze použít i u mladistvých při jejich podmíněném propuštění z výkonu trestního opatření odnětí svobody.

K výraznému jednorázovému snížení počtu osob vykonávající tresty odnětí svobody ve věznicích došlo, bez ohledu na legislativní změny, zmírňující podmínky pro podmíněné propuštění, v důsledku rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 1.1.2013, vyhlášené zákonem č. 1/2013 Sb. Podle zveřejněné informace Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR bylo k 4.3.2013 propuštěno z věznic na amnestii 6 443 odsouzených.

V návaznosti na posun obecné hranice trestu odnětí svobody a zpřísnění výjimečného trestu nad 20 až 30 let byly prodlouženy u těchto nejdelších trestů odnětí svobody promlčecí lhůty jejich výkonu na 30, resp. 20 let (§ 94 odst. 1 písm. a), b).

Novelizován byl i trestní řád, pokud jde o podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody. Ustanovení § 331 odst. 1 TrŘ bylo doplněno o povinnost odsouzeného připojit k žádosti o podmíněné propuštění kladné stanovisko ředitele věznice, že odsouzený prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu není třeba. Pokud odsouzený toto stanovisko nepřipojí, soud o takové žádosti nerozhoduje a vrátí ji odsouzenému s poučením o nutnosti připojit k žádosti uvedené stanovisko ředitele věznice. K další změně tohoto ustanovení došlo zákonem č. 390/2012 Sb. Bylo zde stanoveno, že soud je povinen o konání veřejného zasedání o podmíněném propuštění z trestu odnětí svobody uloženého pro zločin vyrozumět nově i poškozeného. Byla-li žádost odsouzeného o podmíněné propuštění zamítnuta, může ji opakovat teprve po uplynutí šesti měsíců (dříve po jednom roce).

Dále bylo ustanovení § 331 odst. 5 TrŘ doplněno o úpravu postupu v případech, když bylo podmíněně propuštěnému uloženo, aby se ve zkušební době zdržoval ve svém obydlí nebo aby ve zkušební době vykonal práce ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí. V těchto případech se na postup při výkonu těchto povinností přiměřeně užije ustanovení o výkonu trestu domácího vězení (§ 334b - 344e TrŘ) nebo ustanovení o výkonu trestu obecně prospěšných prací (§ 336 - 339 TrŘ). Pokud byla podmíněně propuštěnému uložena povinnost složit na účet soudu částku určenou na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, může podle tohoto ustanovení předseda senátu odložit složení této částky na dobu nejvýše 6 měsíců od právní moci rozhodnutí nebo povolit měsíční splátky tak, aby celá částka byla zaplacená nejpozději do konce zkušební doby.

V nově vloženém ustanovení § 333b TrŘ je upraven procesní postup při přeměně trestu odnětí svobody v trest domácího vězení. O přeměně podle tohoto ustanovení rozhoduje soud na návrh státního zástupce nebo ředitele věznice, v níž se vykonává trest, na žádost odsouzeného nebo i bez takové žádosti, a to ve veřejném zasedání. Proti rozhodnutí je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek.

V ZSM bylo ustanovení § 31 o trestním opatření odnětí svobody doplněno o odst. 4 a 5. V odst. 4 je stanoveno, že nepodmíněně odnětí svobody se u mladistvých, kteří nepřekročili devatenáctý rok svého věku, vykonává odděleně od ostatních odsouzených ve věznicích nebo ve zvláštních odděleních pro mladistvé. V odst. 5 je upraven výkon odnětí svobody u mladistvých, kteří již dovršili devatenáctý rok věku. V těchto případech může soud

s přihlédnutím zejména k délce ukládaného odnětí svobody a ke stupni a povaze narušení mladistvého rozhodnout, že mladistvý toto trestní opatření vykoná ve věznici pro ostatní odsouzené a musí současně rozhodnout o typu věznice. Podmíněně propustit mladistvého z výkonu odnětí svobody lze i dříve, než vykonal jeho třetinu (§ 78 odst. 1 ZSM) a zkušební dobu soud pro mládež stanoví u odsouzených za přečin až na tři roky a u odsouzených za zločin až na pět let (§ 78 odst. 2 ZSM). Ke změně došlo zákonem č. 390/2012 Sb. Dříve byla zkušební doba stanovena bez diferenciací na přečiny nebo zločiny na jeden rok až pět let.

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody je další formou trestu odnětí svobody. Není samostatným druhem trestu, protože není uvedeno v taxativním výčtu trestů obsaženém v ustanovení § 52 odst. 1 a není uváděno jako sankce ani u jednotlivých skutkových podstat trestných činů. Nově byla v ustanovení § 82 odst. 3 upravena možnost využít u pachatelů ve věku blízkém věku mladistvých možnost uložení některého z výchovných opatření uvedených v ZSM. U **podmíněného odsouzení s dohledem** byla s podmíněným odsouzením bez dohledu sjednocena délka odkládaného trestu na 3 roky, a tak mezi oběma tresty je rozdíl jen v podmínkách stanovených pro jejich uložení.

Výjimečný trest, který tvoří trest odnětí svobody nad 20 až do 30 let a trest odnětí svobody na doživotí, je zvláštním typem trestu odnětí svobody, který není obsažen v taxativním výčtu trestů, ale je uveden samostatně v ustanovení § 54. U tohoto trestu došlo v novém trestním zákoníku k rozšíření okruhu trestných činů, za které soud může tento trest uložit. Přidány byly trestné činy útoku proti lidskosti (§ 401), použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje (§ 411 odst. 3), válečné krutosti (§ 412), perzekuce obyvatelstva (§ 413 odst. 3) nebo zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků (§ 415 odst. odst. 3). Nový trestní zákoník však nepřevzal možnost uložení trestu odnětí svobody na doživotí v případě recidivy některých dalších nejzávažnějších trestných činů, u nichž lze využít ustanovení o mimořádném zvýšení trestu odnětí svobody (§ 59).

Trest obecně prospěšných prací zůstává i po provedených změnách významnou alternativou k trestu odnětí svobody. Nově může soud trest obecně prospěšných prací uložit pouze pachateli trestného činu, který je přečinem ve smyslu § 14 odst. 2, jímž se rozumí všechny nedbalostní trestné činy a úmyslné trestní činy s horní hranicí trestní sazby do 5 let. Jako samostatný může být tento trest uložen, jestliže vzhledem k povaze spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 62 odst. 1).

Na základě zkušeností z praxe, kdy byl někdy ukládán trest obecně prospěšných prací opakovaně bez ohledu na to, že odsouzený v předchozích případech tento trest mařil nebo ho řádně nevykonával, byl do § 62 zařazen odstavec 2, podle něhož v takových případech soud

trest obecně prospěšných prací zpravidla neuloží. Tato formulace přitom nevylučuje, aby v případech, ve kterých je to odůvodněno změnou postoje pachatele, byl znovu trest obecně prospěšných prací uložen. Možnost výkonu obecně prospěšných prací se rozšiřuje tím, že bylo vypuštěno slovo „obdobných“, čímž byla otevřena možnost výkonu i kvalifikovaných prací a nejen pouze prací obdobných pracím úklidovým a údržbářským, což má význam zejména u činností ve prospěch jiných institucí než obcí, např. institucí zabývajících se vzděláním, kulturou, školstvím, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností.¹⁶

Nově došlo v trestním zákoníku ke snížení výměry trestu obecně prospěšných prací, který lze uložit v rozsahu od 50 do 300 hodin (podle dřívějšího trestního zákona od 50 do 400 hodin). Nová právní úprava nově umožňuje pachateli ve věku blízkém věku mladistvých, v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4, též některá z výchovných opatření uvedených v ZSM za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé (§ 63 odst. 3).

Soudy bylo v § 64 uloženo, aby vedle dalších hledisek, obligatorně přihlédl při ukládání trestu obecně prospěšných prací ke stanovisku pachatele, k jeho zdravotnímu stavu a k možnostem jeho uložení. Trest neuloží, pokud je pachatel zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce. Jde o pozměněné ustanovení § 45a odst. 2 z dřívější právní úpravy.

Více změnami prošlo ustanovení § 65, které upravuje výkon trestu obecně prospěšných prací. Zpřísněna byla úprava postihu odsouzených, kteří obecně prospěšné práce nevykonávají řádně nebo nevedou řádný život tak, že i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu se přemění na jeden den odnětí svobody (§ 65 odst. 2). Na druhé straně byla nově zavedena možnost výjimečně ponechat trest v platnosti vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného prodloužit dobu výkonu tohoto trestu až o 6 měsíců, i když odsouzený zavinil příčinu k přeměně trestu, a zároveň stanovit nad odsouzeným dohled na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku nebo stanovit na tuto dobu neuložená přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 a u odsouzeného ve věku blízkém věku mladistvých stanovit na tuto dobu některé z výchovných opatření podle uvedených v ZSM za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé (§ 65 odst. 3).

¹⁶ Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku, I. Obecná část, str. 53.

Novela trestního zákoníku č. 330/2011 Sb. provedla další změny v ustanovení § 65. V odst. 1 zavedla možnost vykonat trest obecně prospěšných prací do dvou let od nařízení jeho výkonu (dříve to bylo do jednoho roku) a dále umožnila přeměnu nevykonaného trestu obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku, vedle trestu odnětí svobody, též v trest domácího vězení v odst. 2 písm.a), přitom každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den domácího vězení. Další novelou č. 390/2012 Sb. byla v ustanovení § 65 odst. 2 písm. a) zrušena část omezující přeměnu trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody. Před zrušením nesměl být stanovený náhradní trest odnětí svobody přísnější nežli trest, který by pachateli hrozil v případě přeměny trestu obecně prospěšných prací. Dále do odst. 2 tohoto ustanovení bylo vloženo písm. b), které umožňuje přeměnit trest obecně prospěšných prací v peněžitý trest a pokud by ve stanovené lhůtě nebyl tento trest vykonán, stanovit náhradní trest odnětí svobody, který nesmí být přísnější nežli trest, který by pachateli hrozil v případě přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody.

Zákonem č. 41/2009 Sb., kterým byl v souvislosti s novým trestním zákoníkem novelizován mimo jiné i trestní řád, došlo k určitým změnám, i pokud jde o procesní pravidla výkonu trestu obecně prospěšných prací. Smyslem bylo zefektivnit tento výkon, a to zejména upřesněním postupu při nařizování výkonu trestu obecně prospěšných prací, při nástupu odsouzeného k vlastnímu výkonu, při změně druhu a místa vykonávaných prací, dále zavedením důslednější kontroly výkonu tohoto trestu a širším využitím úředníků Probační a mediační služby ke kontrole i k součinnosti při nařizování i vlastním výkonu trestu obecně prospěšných prací. K významnějším změnám došlo v ustanoveních § 336 až 338 a § 340b TrŘ. Ustanovení § 340b TrŘ pak bylo změněno novelou provedenou zákonem č. 330/2011 Sb. v souvislosti se zavedením možnosti přeměnit trest obecně prospěšných prací nebo jeho nevykonaný zbytek též v trest domácího vězení (§ 65 odst. 2 písm. a) TrZ)¹⁷

Zákonem č. 41/2009 Sb. došlo také k upřesnění pravidel při ukládání trestu obecně prospěšných prací trestním příkazem. Do ustanovení § 314e TrŘ byl vložen nový odst. 3, podle kterého může být trest obecně prospěšných prací uložen pouze po předchozím vyžádání si zprávy probačního úředníka obsahující zjištění o možnostech výkonu tohoto trestu a o zdravotní způsobilosti obviněného, včetně stanoviska obviněného k uložení tohoto druhu trestu. Trest obecně prospěšných prací je pak ukládán s přihlédnutím k této zprávě.

¹⁷ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. Komentář § 1-139, 2.vyd. 2012. C.H.Beck, Praha, str.859.

Podle důvodové zprávy k novému trestnímu zákoníku¹⁸ se přebírá dřívější úprava **trestu propadnutí majetku** jen s nezbytnými změnami, týkajícími se základů trestní odpovědnosti a obecných zásad pro ukládání trestů. Oproti předchozí právní úpravě byl zúžen okruh případů, za něž lze tento druh trestu uložit, a to na pachatele odsouzené k výjimečnému trestu a odsouzené za zvláště závažné zločiny (§ 66 odst. 1). Zvláště závažnými zločiny jsou úmyslné trestné činy, na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let. Současně byl přehodnocen výběr skutkových podstat (na zločiny), u nichž trestní zákoník dovoluje tento trest uložit bez podmínek uvedených v odstavci 1 (§ 66 odst. 2). S trestem propadnutí majetku je spojen zánik společného jmění manželů.

Výkon trestu propadnutí majetku a jeho zajištění je upraven v ustanoveních § 345 - § 349 TrŘ a novelami trestního řádu nedošlo ke změně původního textu.

K podstatnějším změnám oproti dřívější právní úpravě došlo v novém trestním zákoníku u **peněžitého trestu**. Peněžitý trest může soud uložit pachateli, který se úmyslným trestným činem snažil získat majetkový prospěch pro sebe nebo pro někoho jiného (67 odst. 1). Bez těchto podmínek jej lze uložit v případech, kdy tento trest je ve zvláštní části trestního zákoníku výslovně uveden v příslušné skutkové podstatě, nebo pokud odsuzuje pachatele za přečin a nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá (§ 67 odst. 2).

Nejvýznamnější změnou ve srovnání s dřívější právní úpravou (§ 53 odst. 1 tr.zák.) je nový postup při výměře peněžitého trestu, který se podle § 68 odst. 1 ukládá v denních sazbách a činí nejméně 20 a nejvíce 730 celých denních sazeb. Denní sazba činí nejméně 100 Kč a nejvíce 50 000 Kč. Počet denních sazeb určí soud s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu. Výši jedné denní sazby peněžitého trestu stanoví soud se zřetelem k osobním a majetkovým poměrům pachatele. Vychází přitom z příjmů pachatele, jeho majetku a výnosů z něj, které pachatel má nebo by mohl mít průměrně za jeden den. Soud je může určit i odhadem (§ 68 odst. 3 a 4). Soud v rozhodnutí uvede počet a výši denních sazeb a může stanovit zaplacení peněžitého trestu v přiměřených měsíčních splátkách. Peněžitý trest soud neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný. Zaplacené částky připadají státu (§ 68 odst. 5 až 8).

Náhradní trest odnětí svobody za trest peněžitý je upraven v ustanovení § 69 odst. 1. Stanoví se ve výši až na 4 léta pro případ, že by ve stanovené lhůtě nebyl peněžitý trest vykonán. Náhradní trest však ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody nesmí přesahovat horní hranici trestní sazby. Zákonem č. 390/2012 Sb. byly v § 69 provedeny další změny.

¹⁸ Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku, I. Obecná část, str. 54.

Byly do něj vloženy dva nové odstavce označené jako 2 a 3. V odstavci 2 bylo stanoveno, že nevykonaný peněžitý trest může soud přeměnit za podmínek § 60 odst. 1 v trest domácího vězení (písm. a), nebo v trest obecně prospěšných prací (písm. b). Podle odst. 3 soud, který přeměnil peněžitý trest v trest domácího vězení nebo v trest obecně prospěšných prací, může tento trest následně přeměnit v náhradní trest odnětí svobody uložený podle odst. 1, pokud pachatel nevede řádný život, vyhýbá se nástupu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky jeho výkonu, jinak maří jeho výkon nebo zaviněně tento trest nevykoná. Podle odst. 4 se na pachatele, kterému byl uložen peněžitý trest za přečin spáchaný z nedbalosti, hledí jako by nebyl odsouzen, jakmile trest vykoná nebo bylo od jeho výkonu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno (§ 69 odst. 2). U úmyslného trestného činu je pro zahlazení odsouzení stanovena lhůta jednoho roku (§ 105 odst. 1 písm. c).

Procesní postup při výkonu peněžitého trestu je upraven v ustanoveních § 341 až 344 TrŘ. Zákonem č. 41/2009 Sb. bylo zrušené ustanovení § 343 TrŘ nahrazeno ustanovením novým, které upravuje důvody, pro které předseda senátu nařídí vymáhání nezaplaceného peněžitého trestu. V ustanovení § 344 byl vytvořen nový odst. 2, podle něhož o přeměně peněžitého trestu v trest domácího vězení nebo v trest obecně prospěšných prací rozhodne předseda senátu ve veřejném zasedání. Dřívější odst. 2 byl změněn na odst. 3 a byla jím doplněna další podmínka pro nařízení výkonu náhradního trestu odnětí svobody, kterou je reálné nebezpečí, že by výkon peněžitého trestu mohl být zmařen.

Nový trestní zákoník a stejně tak i novelizovaný zákon o soudnictví ve věcech mládeže již opustily tradiční pojetí peněžitého trestu vycházející z pevně předem stanovených částek. Ukládat tuto sankci, a to jak u mladistvých, tak nově i u dospělých lze výhradně jen jako peněžitě opatření, resp. peněžitý trest ve formě denní sazby (§ 27 odst. 2 ZSM, § 68 odst. 1) a peněžitě opatření s podmíněným odkladem jeho výkonu (§ 28 až § 30 ZSM). Naposledy uvedená varianta u dospělých v úvahu nepřichází.¹⁹

Podle změněného ustanovení § 27 odst. 1 až 4 ZSM se peněžitě opatření mladistvým ukládá za podmínek stanovených v trestním zákoníku, je-li mladistvý výdělečně činný nebo jeho majetkové poměry jeho uložení umožňují. Vedle peněžitě opatření je možno mladistvému uložit i vhodná výchovná opatření. Počet denních sazeb je možno uložit v rozmezí od deseti do třistašedesátipěti a denní sazby činí nejméně 100 Kč a nejvíce 5 000 Kč. Náhradní trestní opatření odnětí svobody stanoví soud pro mládež až na jeden rok.

¹⁹ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. C.H. Beck, Praha 2009, str. 630.

Náhradní trestní opatření nesmí spolu s uloženým trestním opatřením odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby snížené podle § 31 odst. 1 ZSM.

V ustanovení § 27 odst. 5 ZSM zakotvuje pro mladistvé možnost nahradit zaplacení peněžitého opatření nebo jeho nevykonaného zbytku vykonáním obecně prospěšné činnosti v rámci probačního programu podle § 17 odst. 1, 2 ZSM pro tento účel zřízeného, nebo společensky prospěšnou činností v rámci výchovné povinnosti podle § 18 odst. 1 písm. c) ZSM. Tímto postupem byly vytvořeny zákonné podmínky pro odvrácení výkonu náhradního trestního opatření odnětí svobody za neuhrazené peněžité opatření. Ustanovení § 28 ZSM upravující peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, § 29 ZSM o stanovení zkušební doby při podmíněném odložení peněžitého opatření a ustanovení § 30 ZSM o osvědčení nebyla novou právní úpravou dotčena.

Podle nového trestního zákoníku se **trest zákazu činnosti** (§ 73 - § 74) neukládá nikdy obligatorně. Nebyla převzata právní úprava provedená novelou trestního zákona č. 122/2008 Sb., podle které soud byl povinen uložit trest zákazu činnosti u vyjmenovaných trestných činů (§ 128a odst. 3, § 128b písm. c) nebo 128c písm. c), § 160, § 161, § 162 a § 256b tr.zák.).

U **trestu zákazu pobytu** (§ 75) byla zvýšena horní hranice trestní sazby z 5 na 10 let z důvodu sjednocení maximální sazby s trestem zákazu činnosti, s trestem vyhoštění, zákazem vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a s trestem vyhoštění na dobu určitou. Důvodem je mj. i skutečnost, že trest zákazu pobytu plní obdobnou funkci ve vnitrostátním právu, jíž plní u cizinců.²⁰ U pachatelů ve věku blízkém věku mladistvých může podle nové úpravy soud uložit též některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže za obdobných podmínek stanovených pro mladistvé (§ 75 odst. 4). Bylo dále zpřesněno ustanovení o možnosti uložit pachateli po dobu výkonu trestu přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, včetně doplnění povinnosti podle svých sil nahradit škodu nebo odčinit nemajetkovou újmu způsobenou trestným činem, nebo vydat bezdůvodné obohacení získané trestným činem (§ 75 odst. 3).

Trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání (§ 78) byl omezen pouze na ztrátu vyznamenání, čestných uznání a jiných čestných titulů udělených podle vnitrostátních právních předpisů. Nevztahuje se již na právo nosit a užívat cizozemské čestné tituly a ani na vědecké a umělecké hodnosti (§ 78 odst. 2). Omezen byl i **trest ztráty vojenské hodnosti** (§ 79) tak, že jej lze uložit pouze příslušníkům ozbrojených sil (vojákům) a nikoli již

²⁰ Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku, I. Obecná část, str. 57.

příslušníkům bezpečnostních sborů ve smyslu § 1 odst. 1 zákona č. 361/2003 Sb, o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

Také u **trestu vyhoštění** (§ 80) nová právní úprava podle důvodové zprávy vychází z platné právní úpravy, která se v praxi osvědčila a není důvod k její zásadní změně. K menším úpravám však došlo i u tohoto trestu. V ustanovení § 80 odst. 1 byly nově upraveny podmínky pro uložení vyhoštění jako samostatného trestu a postavení uprchlíka se zde již neuvádí jako překážka vyhoštění, vzhledem k ustanovení § 80 odst. 3 písm. b). Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů, již nezná pojem dlouhodobý pobyt, a proto byl v ustanovení § 80 odst. 3 písm. c) tento pojem nahrazen pojmem trvalý pobyt. Po výkonu časově omezeného trestu vyhoštění již nevzniká fikce neodsouzení pachatele přímo ze zákona (dříve ustanovení § 57 odst. 4 tr.zák.), ale odsouzení musí být zhlazeno podle § 105 odst. 1 písm. d).

Podle ustanovení § 26 odst. 4 ZSM může soud pro mládež uložit trestní opatření vyhoštění, ve výměře od 1 do 5 let, jen za podmínek stanovených v trestním zákoníku. Nedošlo zde ke změně, tak jako u procesních ustanovení upravujících výkon trestu vyhoštění (§ 350b - § 350h TrŘ).

Ustanovení § 24 odst. 1 ZSM obsahuje taxativní výčet trestních opatření, která může soud pro mládež uložit mladistvému. Nejsou mezi nimi uvedena trestní opatření, která by odpovídala trestům propadnutí majetku (§ 66), zákazu pobytu (§ 75), ztráty čestných titulů nebo vyznamenání (§ 78) a ztráty vojenské hodnosti (§ 79), a proto je nelze mladistvým uložit. Naopak pouze mladistvému pachateli lze uložit peněžité opatření s podmíněným odkladem (§ 28 - 30 ZSM).

Před novelizací **společného ustanovení** uvedeného v § 91 odst. 1 (zákonem č. 390/2012 Sb.) mohl soud v případech, kdy podmíněně propuštěný nebo odsouzený, u něhož se podmíněně upustilo od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti, zákazu pobytu nebo zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, vedl řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, vyslovit, že se osvědčil; jinak rozhodne, a to již i během zkušební doby, že zbytek trestu vykoná.

Po novelizaci ustanovení § 91 odst. 1 již nemusí soud nutně rozhodnout o nařízení výkonu zbytku uvedených trestů, pokud to není nezbytně nutné. Výjimečně může soud vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat podmíněně propuštění nebo podmíněně upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti, zákazu pobytu nebo zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce v platnosti, i když odsouzený zavinil příčinu k rozhodnutí o tom, že se zbytek trestu vykoná. Současně stanoví nad odsouzeným

dohled, pokud nebyl dosud uložen, přiměřeně prodlouží zkušební dobu, ne však o více než dvě léta, přičemž nesmí překročit horní hranice zkušební doby v § 89 odst. 1 nebo § 90 odst. 2, nebo stanovit dosud neuložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4, směřující k tomu, aby odsouzený vedl řádný život.

II.5. Změny u ochranných opatření

Ochranná opatření jsou vedle pohrůžky tresty, ukládání a výkonu trestů prostředky k dosažení účelu zákona. Jsou samostatnými trestněprávními sankcemi, které mohou být uloženy nejen trestně odpovědným osobám, ale i osobám které nejsou trestně odpovědné. Na základě zákona jsou ukládány zpravidla v trestním řízení dospělým a mladistvým osobám, výjimečně jsou ukládány i v řízení občanskoprávním, pokud je ukládána ochranná výchova dítěti mladšímu patnácti let. Podle ustanovení § 98 odst. 1 jsou ochrannými opatřeními ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova. Ochrannou výchovu lze uložit pouze podle ZSM, mladistvému podle ustanovení § 22 a dítěti mladšímu 15 let podle § 93 odst. 1 písm. f).

Na rozdíl od trestního zákona z roku 1961 se nový trestní zákoník neomezuje jen na úpravu jednotlivých ochranných opatření, ale zakotvuje i **obecné zásady** pro jejich ukládání. Respektuje tak požadavky trestněprávní nauky akcentovat u ochranných opatření zásadu přiměřenosti, zásadu subsidiarity přísnější sankce a zásadu zákonnosti, které již našly vyjádření v moderních zahraničních úpravách. U ochranných opatření, která jsou mnohem více závislá na nebezpečnosti osoby pachatele než na spáchaném trestném činu, mají tyto zásady zvláštní význam, neboť na rozdíl od trestů, jejichž přiměřenost je dána především úměrností spáchaného trestného činu, vzniká riziko neadekvátního zásahu do práv pachatele.²¹

V ustanovení § 96 je vymezena zásada přiměřenosti ochranného opatření, která je speciálním ustanovením k § 38 o přiměřenosti trestních sankcí. Ochranné opatření podle nové právní úpravy nelze uložit, není-li přiměřené povaze a závažnosti pachatelem spáchaného činu a nebezpečí, které lze od něho v budoucnu očekávat, jakož i osobě pachatele a jeho poměrům, přičemž újma způsobená uloženým a vykonaným ochranným opatřením nesmí být větší, než je nezbytné k dosažení jeho účelu. Tato kritéria platí pro všechna ochranná opatření a vyjadřují jejich specifiku, kdy se jimi sleduje především preventivní působení na pachatele a současně i ochrana práv dotčených osob a společnosti.

²¹ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. Komentář § 1-139, 1.vyd. 2009. C.H.Beck, Praha, str.1012.

Nové je i ustanovení § 97 o ukládání ochranných opatření. V odstavci 1 je vyjádřena jedna ze základních zásad trestního práva, že sankce, tedy i ochranná opatření lze ukládat jen za splnění zákonných podmínek, samostatně i vedle trestu. V odstavci 2 je konkretizována zásada přiměřenosti a subsidiarity přísnější trestní sankce, když omezuje možnost kumulace trestu obdobné povahy a ochranného opatření. Ochranné opatření vedle trestu lze podle tohoto ustanovení uložit jen tehdy, jestliže by jeho samostatné uložení nebylo dostatečné. V odstavci 3 uvedeného zákonného ustanovení je stanoveno, že v případech splnění podmínek pro uložení více ochranných opatření vedle sebe, uloží se jen takové, které pachatele nejméně zatěžuje a lze jím dosáhnout náležité ochrany společnosti. V případech uložení více ochranných opatření vedle sebe, která nelze vykonávat současně, stanoví soud pořadí jejich výkonu (odstavec 4).

Zabrání spisů a zařízení je zcela nový institut, který předchází právní úprava neobsahovala. Podle § 103 odst. 1 předmětem zabránění jsou spis nebo spisy, jejichž úmyslné rozšiřování při znalosti jejich obsahu by naplňovalo znaky některého trestného činu podle trestního zákona a zařízení použité nebo určené ke zhotovení takových spisů. Podle § 101 odst. 1 se zaberou, jestliže nejméně jeden kus spisu byl již šířen, k šíření určen nebo připravován. Jako zařízení ke zhotovení takových spisů zákon příkladem uvádí tiskárnu, desku, formu, sazbu, štoček, negativ, matrici, počítačový program nebo kopírovací zařízení. Úprava týkající se účinku zabránění (zabraná věc připadá státu) byla v důsledku tohoto nového institutu rozšířena na zabraný spis a zařízení, a dále i na zabránění náhradní hodnoty (§ 104).

Trestní zákoník při úpravě **ochranného léčení** (§ 99) vychází z předchozího trestního zákona. Ochranné léčení trvá tak dlouho, pokud to vyžaduje jeho účel. Oproti dřívější právní úpravě však bylo omezeno trvání ochranného léčení na dvě léta, přičemž je možno rozhodnout o jeho prodloužení, a to i opakovaně, vždy však nejdéle o další dvě léta; jinak soud rozhodne o propuštění odsouzeného z ochranného léčení. Pokud je nebezpečí, že odsouzený spáchá další trestný čin, soud v rozhodnutí o propuštění uloží odsouzenému dohled nad jeho chováním až na dobu pěti let (§ 99 odst. 6). Procesní postup je upraven v ustanovení § 353 TrŘ (novelizovaného zákonem č. 41/2009 Sb.).

Doplňené ustanovení § 99 odst. 5 umožňuje soudu změnit ústavní ochranné léčení na zabezpečovací detenci bez podmínek uvedených v ustanovení § 100 odst. 1 nebo 2, jestliže vykonávané ochranné léčení neplní svůj účel nebo nezajišťuje dostatečnou ochranu společnosti, zejména v případě, že pachatel utekl ze zdravotnického zařízení, užil násilí vůči zaměstnancům zdravotnického zařízení nebo jiným osobám ve výkonu ochranného léčení

nebo opakovaně odmítl vyšetřovací nebo léčebné výkony či jinak projevil negativní postoj k ochrannému léčení.

Zabezpečovací detence, upravená v ustanovení § 100, byla obsažena již v předchozím trestním zákoně, který převzal zjednodušenou úpravu provedenou zákonem č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů. V úplném znění byla zabezpečovací detence upravena až trestním zákoníkem. Procesní ustanovení § 354 a násl. TrŘ upravují výkon zabezpečovací detence. Zabezpečovací detenci (obligatorní i fakultativní) lze uložit i mladistvému pachateli (§ 21 ZSM) při splnění podmínek uvedených v ustanovení § 100 odst. 2 písm. a) nebo b).

Na rozdíl od předchozí právní úpravy (§ 72a odst. 2 tr.zák.) byly podmínky pro fakultativní uložení zabezpečovací detence rozšířeny i na pachatele, který se oddává zneužívání návykové látky, pokud znovu spáchal zvlášť závažný zločin, ač již byl pro zvlášť závažný zločin spáchaný pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta, a nelze očekávat, že by bylo možné dosáhnout uložením ochranného léčení dostatečné ochrany společnosti, a to vždy i s přihlédnutím k již projevenému postoji pachatele k ochrannému léčení (§ 100 odst. 2 písm. b).

V ustanovení § 100 odst. 3 bylo nově stanoveno pořadí výkonu zabezpečovací detence ve vztahu k trestu odnětí svobody. Pokud byla detence uložena vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, vykoná se vždy až po ukončení trestu odnětí svobody a výkon tohoto trestu přerušuje výkon probíhající zabezpečovací detence.

Základní podmínky pro rozhodnutí soudu o **zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty** se oproti dřívější právní úpravě v podstatě nemění, neboť doplnění ustanovení § 99 odst. 1 tr.zák. (v zákoníku § 101 odst. 1) bylo provedeno již novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 253/2006 Sb. (s účinností od 1.7.2006). Nově však byla právní úprava § 101 doplněna o odst. 2, který stanoví případy fakultativního uložení zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty bez podmínek stanovených v § 101 odst. 1, je-li tato buď nikoli bezprostředním výnosem trestného činu. Jde o rozpracované ustanovení § 73 odst. 1 písm. c) dřívějšího trestního zákona.

Ochrannými opatřeními u **mladistvých pachatelů** jsou podle § 21 odst. 1 ZSM ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova. Jejich účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním trestné činnosti. Podle odst. 2 uvedeného zákonného

ustanovení ochrannou výchovu lze uložit jen podle ZSM, ochranné léčení, zabezpečovací detence a zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty se ukládají podle trestního zákoníku.

V souvislosti s touto problematikou je třeba se zmínit o novém institutu **dohodě o vině a trestu**, zavedeného do trestního řádu jeho novelou, provedenou zákonem č. 193/2012 Sb., který nabyl účinnosti dne 1.9.2012. Jde o procesní institut, který je možno zařadit mezi odklony od běžného trestního řízení. Jeho právní úprava je v trestním řádu rozdělena do dvou částí. V první části je stanoven postup při uzavírání dohody a její obsahové prvky (§ 175a a násl. TrŘ) a ve druhé části je upraveno řízení před soudem, který schvaluje dohodu (§ 314o a násl. TrŘ). Dohodu nelze sjednat v řízení o zvlášť závažném zločinu, v řízení proti uprchlému a v řízení proti mladistvému. Dohodu sjednává státní zástupce s obviněným. Poškozený má právo zúčastnit se sjednávání dohody, před skončením řízení vyjádřit se k věci a dohodnout se na rozsahu a způsobu náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Podmínkou sjednání dohody o vině a trestu je prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, pokud na základě dosud opatřených důkazů nejsou důvodné pochybnosti o pravdivosti jeho prohlášení. Obsahové náležitosti dohody jsou uvedeny v § 175a odst. 6 TrŘ. Po uzavření dohody ji státní zástupce předloží soudu s návrhem na potrestání.

Návrh na schválení dohody o vině a trestu předseda senátu přezkoumá. Neprovádí dokazování, ale pouze zjišťuje, zda nedošlo k porušení zákonných podmínek pro sjednání dohody, a dále zjišťuje možnou nesprávnost či nepřiměřenost sjednané dohody. Nesmí však do ní sám zasahovat nebo ji měnit. Může však návrh na schválení dohody odmítnout ze závažných procesních důvodů nebo může dohodu neschválit z důvodu její nesprávnosti (vina) nebo nepřiměřenosti (trest) a usnesením věc vrátit do přípravného řízení. Souhlasí-li soud s návrhem, dohodu schválí a potvrdí rozsudkem, který obsahuje výrok o vině, trestu, příp. ochranném opatření a náhradě škody. Proti schválené dohodě není možné podat odvolání, pokud se soud neodchýlil od výroků sjednaných v dohodě. Schválením dohody o vině a trestu zaniká možnost projednat daný případ v hlavním líčení. Rozsudek o schválení dohody má stejné účinky jako rozsudek vydaný v hlavním líčení.

II.6. Tresty a ochranná opatření podle zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Dne 1.1.2012 nabyl účinnost zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim a jako jeho důsledek zákon č. 420/2011 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Řešením odpovědnosti právnických osob za spáchání trestných činů jsou plněny mezinárodní závazky České republiky obsažené v mezinárodních smlouvách a právních předpisech ES/EU. Česká republika byla posledním státem EU, která tuto odpovědnost neměla upravenou právním předpisem.

Předmětem právní úpravy je stanovení podmínek trestní odpovědnosti právnických osob, trestů a ochranných opatření, které lze za spáchání stanovených trestných činů právnickým osobám uložit a úprava postupu v řízení proti právnickým osobám.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob není zcela samostatným zákonem, ale navazuje na předpisy trestního práva v oblasti práva hmotného a procesního, kterými jsou trestní zákoník a trestní řád. Jde svou povahou o zákon, který bývá označován jako „vedlejší trestní zákon“ a pro nějž je typické, že obsahuje trestněprávní ustanovení jak z oblasti předpisů hmotného, tak procesního práva. Ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob jsou ve vztahu k ustanovením trestního zákoníku a trestního řádu ustanoveními primární povahy, tzn. že ustanovení trestního zákoníku a trestního řádu se použijí jen tehdy, nemá-li zákon o trestní odpovědnosti právnických osob zvláštní úpravu a není-li to z povahy věci, zejména s přihlédnutím k charakteru právnických osob vyloučeno. Zákon se nevztahuje na trestní odpovědnost podnikatelů – fyzických osob, kde postačí uplatňování trestní odpovědnosti fyzických osob podle trestního zákoníku, včetně sankcí tam stanovených.²²

Trestní zákoník v ustanovení § 110 pod pojem „trestní zákon“ zahrnuje vedle trestního zákoníku a zákona o soudnictví ve věcech mládeže rovněž zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob (dále jen ZTOPO) se posuzuje trestnost činu spáchaného na území České republiky právnickou osobou, která zde má sídlo nebo zde má umístěn podnik nebo organizační složku nebo zde vykonává svoji činnost nebo zde má majetek. Podle tohoto zákona nejsou trestně odpovědné Česká republika a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci (§ 2 odst.1 a 4 a § 6 odst. 1 ZTOPO).

²² Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

V ZTOPO je taxativně vypočteno 78 trestných činů – zločinů a přečinů – u nichž přichází v úvahu trestní odpovědnost právnických osob. Jednotlivé skutkové podstaty jsou upraveny trestním zákoníkem (§ 7 ZTOPO). Jejich okruh byl stanoven v rozsahu mezinárodních závazků České republiky. V jejich výčtu se nachází trestné činy proti majetku, hospodářské a daňové, proti životnímu prostředí a proti pořádku ve věcech veřejných. Jsou zde i takové činy, které postihují např. sexuální vykořisťování dětí, obchod s lidmi, nedovolenou výrobu a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami, trestné činy rasově motivované a jiné.

Tresty a ochranná opatření jsou upraveny v třetí části ZTOPO, v hlavě I. až V., v ustanoveních § 14 – 27.

V obecných ustanoveních je zdůrazněn požadavek na přiměřenost trestů a ochranných opatření. Při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédne soud k povaze a závažnosti trestného činu, k poměrům právnické osoby, včetně její dosavadní činnosti a k majetkovým poměrům. Přihlédne i k tomu, zda právnické osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost. Přihlédne rovněž k případné účinné snaze nahradit způsobenou škodu nebo jiné škodlivé následky (§ 14 odst. 1 ZTOPO). Ochranné opatření nelze právnické osobě uložit, není-li přiměřené povaze a závažnosti spáchaného činu, jakož i jejím poměrům (§ 14 odst. 2 ZTOPO).

ZTOPO v obecných ustanoveních zdůrazňuje - ve srovnání s obecnou úpravou podle § 39 odst. 1 uplatňovanou u fyzických osob – specifické okolnosti charakterizující právnickou osobu jako pachatele trestného činu a jako objekt, na který bude působit uložený trest. To se projevuje rovněž ve skutečnosti, že při ukládání trestních sankcí právnické osobě soud přihlédne i k důsledkům, které může mít jejich uložení na třetí osoby, zejména přihlédne k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem a věřitelům právnické osoby, jejichž pohledávky vůči trestně odpovědné právnické osobě vznikly v dobré víře a nemají původ nebo nesouvisí s trestným činem právnické osoby (§ 14 odst. 3 ZTOPO). Jinak se při rozhodování o druhu a výměře trestu ukládaného právnické osobě za jí spáchaný trestný čin sice vychází z okruhu trestů uvedených v § 15 odst. 1 ZTOPO a primárně se respektují hlediska podle § 14 odst. 1, 3 ZTOPO, ale přihlíží se též k ostatním okolnostem, jako u fyzických osob (např. k polehčujícím a přitěžujícím okolnostem podle § 41 a 42, k pravidlům

pro ukládání úhrnného, souhrnného a společného trestu podle § 43 až 45 atd.), není-li to vyloučeno povahou právnické osoby (§ 1 odst. 2 ZTOPO).²³

Okruh trestů, které je možno uložit právnické osobě se zčásti odlišuje od trestů, které je možno uložit fyzickým osobám. Polovinu trestů je však možno uložit oběma skupinám pachatelů. Lze je rozdělit do tří skupin na:

- sankce zakazující nebo omezující činnost právnické osoby,
- sankce majetkové a peněžní,
- sankci uveřejnění rozsudku.

Podle § 15 odst. 1 ZTOPO lze za trestné činy právnickým osobám uložit tyto tresty:

Zrušení právnické osoby (§ 15 odst. 1 písm. a) a §16 ZTOPO) – je nejpřísnějším trestem, který je možno právnické osobě uložit. Jeho uložení přichází v úvahu tam, kde činnost právnické osoby se sídlem v České republice spočívala zcela nebo zčásti v páčání trestné činnosti. Nelze jej uložit, vylučuje-li to povaha právnické osoby. Právní mocí rozhodnutí o uložení tohoto trestu vstupuje právnická osoba do likvidace a z jejího majetku mohou být uspokojeny pohledávky věřitelů.

Propadnutí majetku (§ 15 odst. 1 písm. b) a § 17 ZTOPO) – může soud uložit, pokud odsuzuje právnickou osobu za závažný zločin, kterým pro sebe nebo pro jiného získala nebo se snažila získat majetkový prospěch a bez těchto podmínek v případě, že trestní zákoník uložení tohoto trestu za spáchaný zločin dovoluje.

Peněžitý trest (§ 15 odst. 1 c) a § 18 ZTOPO) – je ukládán v denních sazbách, které činí nejméně 1 000 a nejvíce 2 000 000Kč a nesmí být na újmu práv poškozeného.

Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 15 odst. 1 písm. d) a § 19 ZTOPO) – lze uložit za stejných podmínek jako fyzické osobě (věc byla užita ke spáčení trestné činnosti, byla k ní určena nebo byla získána trestnou činností).

Zákaz činnosti (§ 15 odst.1 písm. e) a § 20 ZTOPO) – lze uložit na jeden rok až na dvacet let, pokud byl trestný čin spáchan v souvislosti s touto činností.

Zákaz plnění veřejných zakázek, účast v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži (§ 15 odst. 1 písm. f) a § 21 ZTOPO) – je možno uložit pokud trestná činnost souvisela s uvedenými aktivitami právnické osoby a lze ji zakázat na jeden rok až na dvacet let.

Zákaz přijímání dotací a subvencí (§ 15 odst. 1 písm.g) a § 22 ZTOPO) – i tuto sankci je možno uložit na jeden rok až na dvacet let právnické osobě za trestný čin související

²³ Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník I. Komentář § 1-139, 2.vyd. 2012. C.H.Beck, Praha, str.521.

s žádáním, vyřizováním, poskytováním nebo využíváním dotací, subvencí nebo jiné finanční výpomoci.

Uveřejnění rozsudku (§ 15 odst. 1 písm. h) a § 23 ZTOPO) – může soud uložit, pokud to vyžaduje povaha a závažnost nebo zájem na ochraně společnosti. Soud zároveň právnické osobě určí způsob, rozsah a lhůtu k uveřejnění rozsudku.

Uvedený výčet trestů je taxativní a nelze jej rozšiřovat o tresty uvedené v trestním zákoníku. Za trestné činy spáchané právnickou osobou lze dále uložit i **ochranné opatření** – zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 19 a § 26 ZTOPO). Podle tohoto ustanovení lze zabrat věci nebo jiné majetkové hodnoty, včetně náhradní hodnoty nebo zabránění spisů a zařízení nebo místo zabránění uložit pozměnění věci nebo jiné majetkové hodnoty, odstranění určitého zařízení, označení nebo provedení jiné změny nebo omezení dispozice s věcí nebo jinou majetkovou hodnotou, za podmínek stanovených trestním zákoníkem. Jiná ochranná opatření, jak je zná trestní zákoník, jsou vyloučeny osobou pachatele – právnickou osobou.

Podle § 15 odst. 3 ZTOPO lze uložit uvedené tresty nebo ochranné opatření samostatně nebo vedle sebe. Nelze však uložit peněžitý trest vedle propadnutí majetku a trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty vedle zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty.

V ustanovení § 38 až 41 ZTOPO je upraven výkon pouze těch druhů trestů, které lze uložit jen právnickým osobám. U ostatních trestů se jejich výkon provádí podle příslušných ustanovení trestního řádu. Rejstřík trestů vede evidenci pravomocně odsouzených fyzických i právnických osob a údaje zde uvedené o právnických osobách jsou veřejně přístupné (§ 2 odst. 1 a 5 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů).

III. Sankční politika v České republice v kontextu reformy trestního práva

V souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., dále jen TrZ, došlo v právní úpravě trestních sankcí k výrazným změnám, přičemž bylo možné předpokládat, že se tyto změny projeví v uplatňované sankční politice. Již před přijetím TrZ však byly, v návaznosti na výrazné legislativní změny, zejména zavádění alternativních sankcí a odklonů, patrné postupné změny v sankční politice.²⁴

Dle důvodové zprávy k TrZ, měla nová úprava přispět k dekriminalizaci a depenalizaci, a to především snížením aplikace krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody a snížením počtu vězněných osob.²⁵ K tomu mělo vést zavedení nových alternativních sankcí - především trestu domácího vězení, dále pak trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, změny u stávajících alternativních sankcí, včetně alternativ k potrestání. Jednalo se konkrétně např. o možnost upustit od potrestání a užít většinu alternativních trestů v případě přečinů, tj. i nedbalostních trestních činů s horní hranicí vyšší než 5 let či možnost ponechat trest obecně prospěšných prací v platnosti i v případě, že odsouzený zavinil příčinu k jeho přeměně. K širšímu využití majetkových sankcí měla přispět např. zásada obsažená v § 39 odst. 7 TrZ, kde se stanoví povinnost v případě, že pachatel získal nebo se snažil získat majetkový prospěch, přihlídnout k tomu při stanovení druhu a výměry trestu a v případě, že to umožňují majetkové nebo osobní poměry uložit s přihlídnutím k výši majetkového prospěchu některý z trestů, který ho postihne na majetku, ukládání peněžitého trestu formou denních sazeb.

Došlo též např. k rozšíření okruhu pachatelů, kterým je možné ukládat podmíněné odsouzení dle § 81 TrZ v případě výkonu trestu odnětí svobody nepřevyšujícího 3 roky, a dále, že podmíněné odsouzení s dohledem, je na místě jen v případě potřeby zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele.

²⁴ To se projevilo především v nárůstu trestu obecně prospěšných prací, zejména v letech 2000 až 2002 a v poklesu nepodmíněného trestu odnětí svobody. V roce 2002 byl podíl obecně prospěšných prací (21 %) již vyšší než podíl uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody (15 %). Do roku 2003 bylo možné pozorovat pokles podílu trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem, a poté jeho stabilizaci do roku 2005 a také pokles ukládání, i tak ne příliš využívaného, peněžitého trestu. Po určité stabilizaci v letech 2008-2009, kdy došlo k ne příliš výraznému nárůstu podílu ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody, podmíněného odsouzení a peněžitého trestu a poklesu obecně prospěšných prací.

²⁵ Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku [online],[2012-09-27] s. 213 Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>

Trestní zákoník však s sebou přinesl i další změny, směřující především k odstranění určitých problémů u některých alternativních trestů v aplikační praxi. Konkrétně především ke zpřesnění a zpřísnění podmínek pro ukládání trestu obecně prospěšných prací v § 62 odst. 2 TrZ,²⁶ aby nebyl ukládán v případech pachatelů, u kterých často docházelo k selhání při jeho výkonu a k časté přeměně na krátkodobé tresty odnětí svobody, a změně v přepočtu neodpracovaných hodin na dny náhradního trestu odnětí svobody.

Zároveň v TrZ došlo i k dalšímu zpřísnění, např. v případě vybraných skutkových podstat trestných činů, v obecném zvýšení maximálních hranic trestu odnětí svobody na 20 let, ve zvýšení hranic v případě výjimečného trestu na 20-30 let, zavedení asperační zásady u vícečinného souběhu, ve zpřísnění postihu u některých velmi často se vyskytujících trestných činů, konkrétně krádeže, zanedbání povinné výživy. Došlo též např. ke kriminalizaci jednání, dosud netrestných např. v § 337 odst. 1, písm. e) TrZ u trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání.

Při pohledu na formální sankce²⁷ ukládané soudy v období let 1995 až 2012 jako hlavní je možné sledovat, jakým způsobem se výše uvedené změny projevovaly v sankční politice uplatňované soudy. I když je třeba upozornit na to, že z hlediska zkoumání vlivu TrZ jde stále o relativně krátkou dobu od jeho účinnosti, je možné říci, že některé z nich měly přímý vliv na sankční politiku. Zároveň je třeba, zejména pokud jde o absolutní počty ukládaných sankcí, brát v úvahu vývoj registrované kriminality²⁸ a trestní politiky (blíže viz graf č. 2). V úvahu je třeba brát i další faktory, které mají významný vliv na ukládání sankcí, jako je efektivní zajištění jejich výkonu či způsob hodnocení orgánů činných v trestním řízení při aplikaci různých druhů sankcí a postupů např. z hlediska zásady rychlosti řízení, ale i konzervativní přístup orgánů činných v trestním řízení, který může způsobit pomalejší prosazování se změn v aplikační praxi.

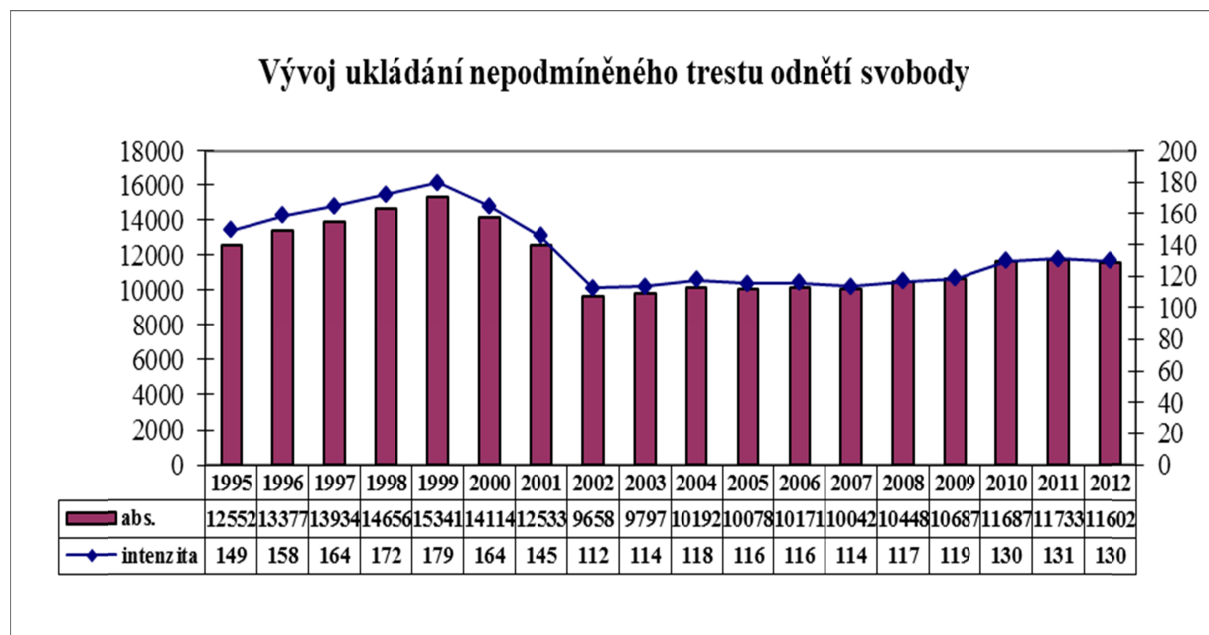
²⁶ Byla omezena možnost ukládání této sankce pachatelům, kterým byl tento trest v předchozích třech letech přeměněn, a dále stanoven požadavek, aby byl tento trest trestním příkazem ukládán pouze po předchozím vyžádání si zprávy probačního úředníka, včetně stanoviska obviněného s tím, že trest má být ukládán s přihlédnutím k této zprávě.

²⁷ Sankcí ukládanou jako hlavní se zde rozumí trest, trestní opatření, upuštění od potrestání, upuštění od potrestání za současného uložení ochranného opatření, upuštění od uložení trestního opatření, upuštění od uložení trestního opatření za současného uložení ochranného či výchovného opatření, podmíněné upuštění od uložení trestního opatření, které byly uloženy odsouzenému jako hlavní sankce. Nejsou zde zahrnuty případy upuštění od souhrnného, dalšího či společného trestu. V roce 2012 zde není v důsledku chybného statistického zaevidování zahrnuto 57 případů odsouzených osob, a 7 případů mladistvých odsouzených osob, u nichž díky této chybě nelze určit sankci, která byla uložena jako hlavní.

²⁸ V případě registrovaných trestných činů, i v přepočtu na 100 000 obyvatel, lze dlouhodobě, s určitými výjimkami již od roku 2000, sledovat spíše pokles. Majetkové trestné činy, které tvoří nejvýznamnější část registrovaných trestných činů, klesají již od roku 1999. Blíže viz - Statistické přehledy vybrané trestné činnosti, Policejní Prezidium ČR, 1985-2011.

V případě nepodmíněného trestu odnětí svobody je třeba říci, že i po účinnosti TrZ pokračoval, a to výrazněji, nárůst počtu ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody, který započal již v předchozích letech, a to i v přepočtu na 100 000 obyvatel příslušné věkové kategorie (blíže viz graf. č. 1). To přesto, že počty stíhaných, obžalovaných i odsouzených osob od roku 2010 vzhledem k předchozím letům poklesly (blíže viz graf č. 2).²⁹

Graf č. 1

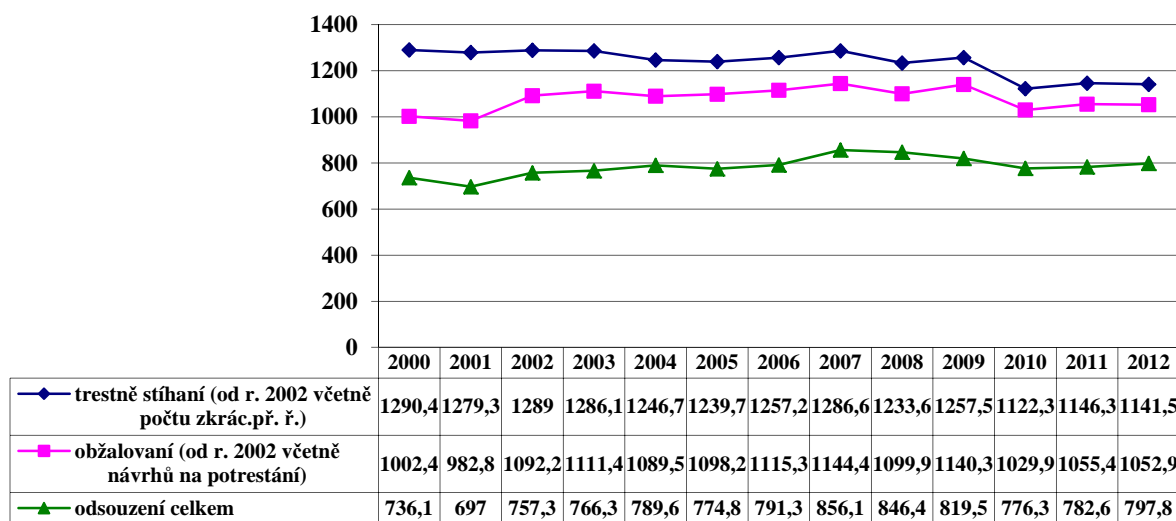

Pramen: Statistické ročenky kriminality MS ČR (1996-2004); statistiky soudů - Přehledy o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak) 2004-2012, MS ČR; Statistické údaje o věkovém složení obyvatelstva k 1. 7. příslušného roku, Český statistický úřad

²⁹ Což však lze do značné míry vysvětlit dekriminalizací řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění.

Graf č. 2

Vývoj trestní politiky na území ČR v přepočtu na 100 000 obyvatel
15letých a starších

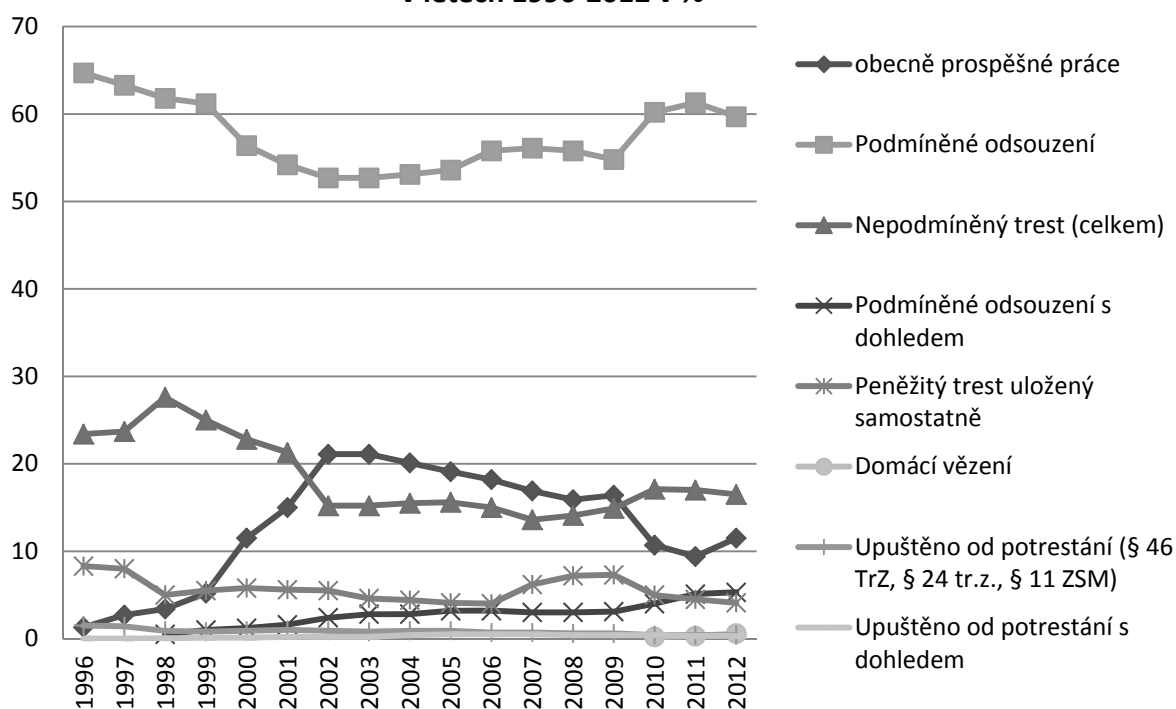

Pramen: Statistické ročenky kriminality MS ČR (2001-2004); Statistiky státních zastupitelství - Přehledy o vyřízených věcech a stíhaných a podezřelých osobách 2004-2012; statistiky soudů - Přehled o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak) 2004-2012, MS ČR. Statistické údaje o věkovém složení obyvatelstva k 1. 7. příslušného roku, Český statistický úřad

Patrné je i zvyšování podílu nepodmíněného trestu odnětí svobody na celkovém počtu sankcí, ukládaných jako hlavní. Po poměrně stabilním období v letech 2002 až 2009, kde se pohyboval mezi 13,6-15,6 %, v letech 2010 a 2011 činil 17 % v roce 2012 16,5 % (blíže viz graf. č. 3).

Graf č. 3

Vývoj podílu vybraných sankcí ukládaných jako hlavní ,
v letech 1996-2012 v %

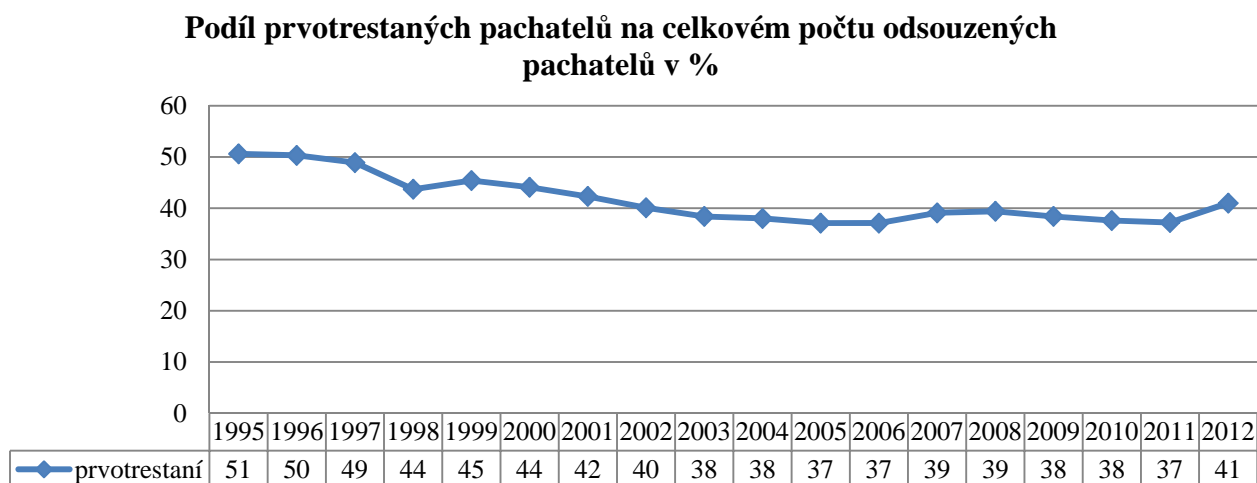
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
obecně prospěšné práce	1,3	2,7	3,4	5,2	11,5	15	21,1	21,1
Podmíněné odsouzení	64,7	63,3	61,8	61,2	56,4	54,2	52,7	52,7
Nepodmíněný trest (celkem)	23,4	23,7	27,6	25	22,8	21,3	15,2	15,2
Podmíněné odsouzení s dohledem			0,5	1	1,2	1,6	2,4	2,8
Peněžitý trest uložený samostatně	8,3	8	5	5,5	5,8	5,6	5,5	4,6
Domácí vězení								
Upuštěno od potrestání (§ 46 TrZ, § 24 tr.z., § 11 ZSM)	1,5	1,4	0,9	0,8	0,9	1	0,9	0,8
Upuštěno od potrestání s dohledem	0	0	0,03	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
obecně prospěšné práce	20,1	19,1	18,2	16,9	15,9	16,4	10,7	9,4	11,5
Podmíněné odsouzení	53,1	53,6	55,8	56,1	55,8	54,8	60,2	61,3	59,7
Nepodmíněný trest (celkem)	15,5	15,6	15	13,6	14,1	14,9	17,1	17	16,5
Podmíněné odsouzení s dohledem	2,8	3,2	3,2	3	3	3,1	4	5,1	5,3
Peněžitý trest uložený samostatně	4,4	4,1	4	6,2	7,2	7,3	5	4,5	4,1
Domácí vězení							0,2	0,3	0,6
Upuštěno od potrestání (§ 46 TrZ, § 24 tr.z., § 11 ZSM)	0,9	0,9	0,7	0,7	0,6	0,6	0,4	0,4	0,4
Upuštěno od potrestání s dohledem	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3

Pramen: Statistické ročenky kriminality MS ČR (1997-2004); statistiky soudů - Přehledy o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak) 2004-2012, MS ČR

Nárůst tohoto podílu po nabytí účinnosti TrZ nelze vysvětlit ani změnami v poměru prvotrestaných odsouzených, neboť jejich podíl se až na výjimky postupně snižoval po celé sledované období. Nelišil se ani v době kdy byl podíl ukládaných nepodmíněných trestů nejnižší (blíže viz graf č. 4). V roce 2012 lze dokonce sledovat mírný nárůst počtu dosud netrestaných pachatelů na 41 %.

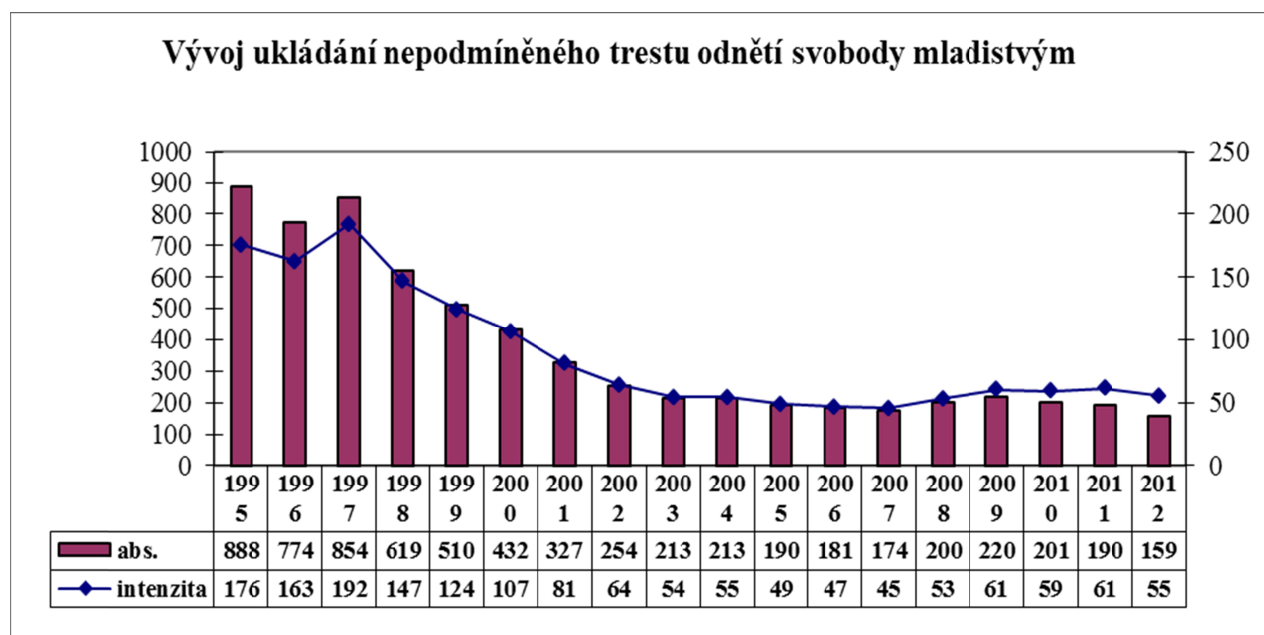
Graf č. 4

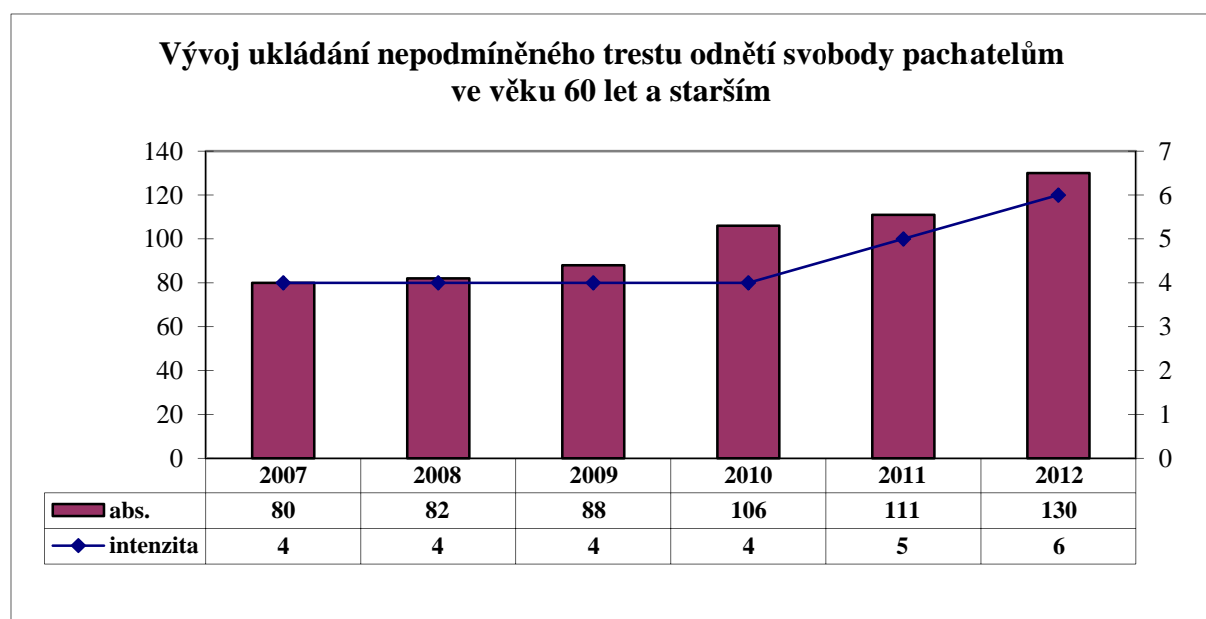
Pramen: Statistické ročenky kriminality MS ČR (1996-2004); statistiky soudů - Přehledy o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak) 2004-2012, MS ČR

Obdobný trend nárůstu nepodmíněného trestu odnětí svobody po nabytí účinnosti TrZ lze zaznamenat i v případě pachatelů seniorů, tj. odsouzených pachatelů ve věku 60 let a starších. Od roku 1997 klesal počet mladistvých, kterým byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody. Tento trend trval až do roku 2007. Pak však lze sledovat nárůst. Po přijetí nového trestního zákoníku došlo však opět k mírnému poklesu. Blíže viz grafy č. 5 a 6.

Graf č. 5

Graf č. 6

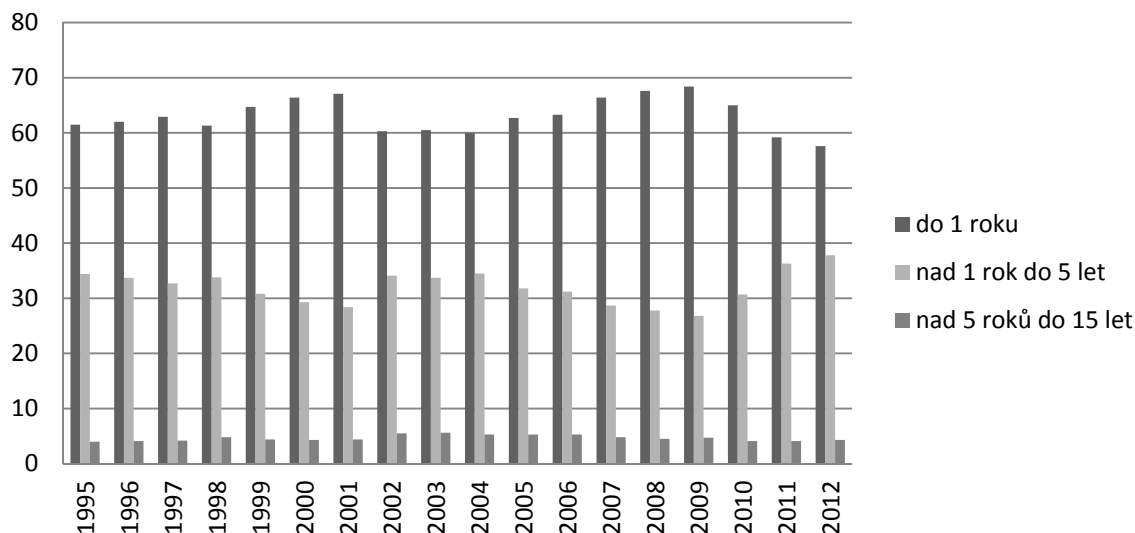
Pramen: Statistiky soudů - Přehledy o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak) u příslušných věkových kategorií, MS ČR

Po účinnosti TrZ bylo možné pozorovat také změny ve struktuře uložených nepodmíněných trestů dle jejich délky a také jejich podílu na celkovém počtu odsouzených osob. Zejména v letech 2011 a 2012 výrazně poklesl podíl nepodmíněných trestů odnětí

svobody do jednoho roku a vzrostl podíl nepodmíněných trestů odnětí svobody od 1 do 5 let. Zaznamenat lze i mírný pokles podílu trestů do 15 let (blíže viz graf č. 7).

Graf č. 7:

Nepodmíněný trest odnětí svobody podle délky jeho uložení v %

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
do 1 roku	61,5	62	62,9	61,3	64,7	66,4	67,1	60,3	60,5
nad 1 rok do 5 let	34,4	33,7	32,7	33,8	30,8	29,3	28,4	34,1	33,7
nad 5 roků do 15 let	4	4,1	4,2	4,8	4,4	4,3	4,4	5,5	5,6

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
do 1 roku	60	62,7	63,3	66,4	67,6	68,4	65	59,2	57,6
nad 1 rok do 5 let	34,5	31,8	31,2	28,7	27,8	26,8	30,7	36,3	37,8
nad 5 roků do 15 let	5,3	5,3	5,3	4,8	4,5	4,7	4,1	4,1	4,3

Pramen: Statistické ročenky kriminality MS ČR (1996-2004); statistiky soudů - Přehledy o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak) 2004-2012, MS ČR

Zvýšil se též podíl trestů od 1 do 5 let na celkovém počtu odsouzených osob. V roce 2009 činil 3,9 % v letech 2011 a 2012 již 6,1 %.

Výše popsaný nárůst ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody, jeho podílu i délky jeho uložení lze patrně do značné míry přičíst výše popsanému zpřísnění skutkových podstat velmi často se vyskytujících trestných činů. Jedná se zejména o trestné činy krádeže, zanedbání povinné výživy a trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí.³⁰ Podíl

³⁰ Zvýšení počtu odsouzených v případech maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 337 TZ bylo však částečně kompenzováno tím, že sem nyní spadají některá jednání dříve postižitelná dle § 180d trestního zákona č. 140/1961 Sb., který byl s účinností k 1. 1. 2010 bez náhrady zrušen.

nepodmíněných trestů za tyto trestné činy v roce 2010 činil 75,8 % a v roce 2011 77,9 % a v roce 2012 byl 75,1 % ze všech nepodmíněných trestů odnětí svobody. Blíže viz následující tabulka:

Tabulka č. 1

	Odsouzeno	k NEPO	Z toho do 1 roku	Přes 1 rok do 5 let	Přes 5 let do 15let
krádež dle § 247 tr. zák. a §205 TrZ					
2009	12999	3432	2776	636	20
2010	15582	4683	3226	1399	54
2011	16122	4692	3001	1644	34
2012	17298	4798	3087	1658	52
zanedbání povinné výživy dle § 213 tr. zák. a § 196 TrZ					
2009	6993	1021	925	95	x
2010	8656	1197	900	293	x
2011	9693	1343	670	671	x
2012	9132	1096	505	590	x
maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 171 tr.zák. a § 337 TrZ					
2009	4709	1240	1205	35	x
2010	9010	3081	2704	365	x
2011	9570	3123	2605	508	x
2012	8889	2820	2325	485	x

Pramen: Statistické ročenky kriminality 2009-2012, [online] MS ČR, Dostupné na: <http://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html>; Přehled o pravomocně vyřízených osobách dle paragrafů dle trestního zákoníku za rok 2012, [online] MS ČR, Dostupné na <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

Jak vyplývá z grafu č. 3, podíl trestu domácího vězení je v prvních třech letech účinnosti TrZ zanedbatelný. V roce 2012 činil 0,6 %. V roce 2010 byl uložen ve 114, v roce 2011 ve 228 a v roce 2012 ve 398 případech. Lze předpokládat, že jeho velmi nízkému, byť narůstajícímu využívání brání především absence plošného zajištění jeho výkonu prostřednictvím elektronického monitoringu. Další nový trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce se jako hlavní sankce prakticky neukládá. V roce 2010 byl uložen ve 2, v roce 2011 v 5 a v roce 2012 ve 3 případech. I ve spojení s jinou sankcí jde spíše o výjimku - v roce 2010 v 9, v roce 2011 ve 33 a v roce 2012 ve 43 případech, byť zde je patrný nárůst v jeho ukládání.

Podíl obecně prospěšných prací po přijetí TrZ poměrně výrazně klesl. Ve srovnání s lety 2006 až 2009, kdy byl mezi 16 až 18 procenty, se od roku 2010 pohyboval mezi 9,4 až 11,5 %. Zaznamenaný byl též výrazný pokles přeměn obecně prospěšných prací

v nepodmíněný trest odnětí svobody.³¹ Zde lze tedy říci, že výše uvedené legislativní změny se prosadily v aplikační praxi, a obecně prospěšné práce již jsou ukládány v případech, kde není již příliš vysoké riziko, že budou muset být přeměňovány na nepodmíněný trest odnětí svobody.

Při zkoumání struktury ukládaných sankcí lze dovodit, že snížení podílu obecně prospěšných prací je kompenzováno zvýšením podílu tzv. „prostých“ podmíněných odsouzení. Ve srovnání s lety 2000 až 2009, kde se jejich podíl pohyboval přibližně mezi 53 až 56 %, byl v letech 2010-2012 mezi 60 až 61 %. Zřejmě se jedná o případy, kdy soudy tam, kde rozhodují trestním příkazem, za ztížených podmínek pro ukládání obecně prospěšných prací a domácího vězení, volí právě podmíněné odsouzení. Částečně ke zvýšení podílu této sankce mohla přispět i možnost jeho ukládání u trestů do 3 let. Nárůst podílu lze zaznamenat i u podmíněného odsouzení s dohledem.

Podíl peněžitého trestu se ani po účinnosti TrZ příliš nezměnil, v letech 2010 až 2012 byl mezi 4 až 5 %, určité zvýšení jeho podílu v letech 2007 až 2009, lze přičíst kriminalizaci řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, kde byl peněžitý trest jako hlavní sankce ukládán častěji, např. v roce 2009 se jednalo o 14 % a v roce 2008 o 11 z celkového počtu odsouzených pro tento trestný čin. Výše uvedené změny právní úpravy v oblasti majetkových sankcí tedy zatím nenašly svůj odraz v aplikační praxi. Peněžitý trest jako sankce hlavní je stále využíván velmi omezeně.

To platí ještě více pro upuštění od potrestání a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem,³² které se v aplikační praxi soudů využívají pouze v zanedbatelné míře. Po účinnosti TrZ lze zaznamenat v případech těchto alternativ k potrestání ještě další, byť nepatrný, pokles. V roce 2012 činil podíl upuštění od potrestání pouze 0,4 % a podmíněného upuštění od potrestání s dohledem 0,3 % (blíže viz graf č. 3)

Při srovnání se strukturou sankcí ukládaných mladistvým jsou zde patrné určité rozdíly. U mladistvých jsou častěji aplikovány sankce s dohledem a obecně prospěšné práce. Nižší je též podíl nepodmíněného trestního opatření odnětí svobody a podmíněného odsouzení. Peněžité opatření není u mladistvých dlouhodobě téměř využíváno. Domácí vězení je aplikováno ve stejné míře jako u dospělých pachatelů.

I u mladistvých však bylo možné po účinnosti TrZ zaznamenat určité změny ve struktuře sankcí. Vedle již výše zmíněného nárůstu nepodmíněného odnětí svobody, lze

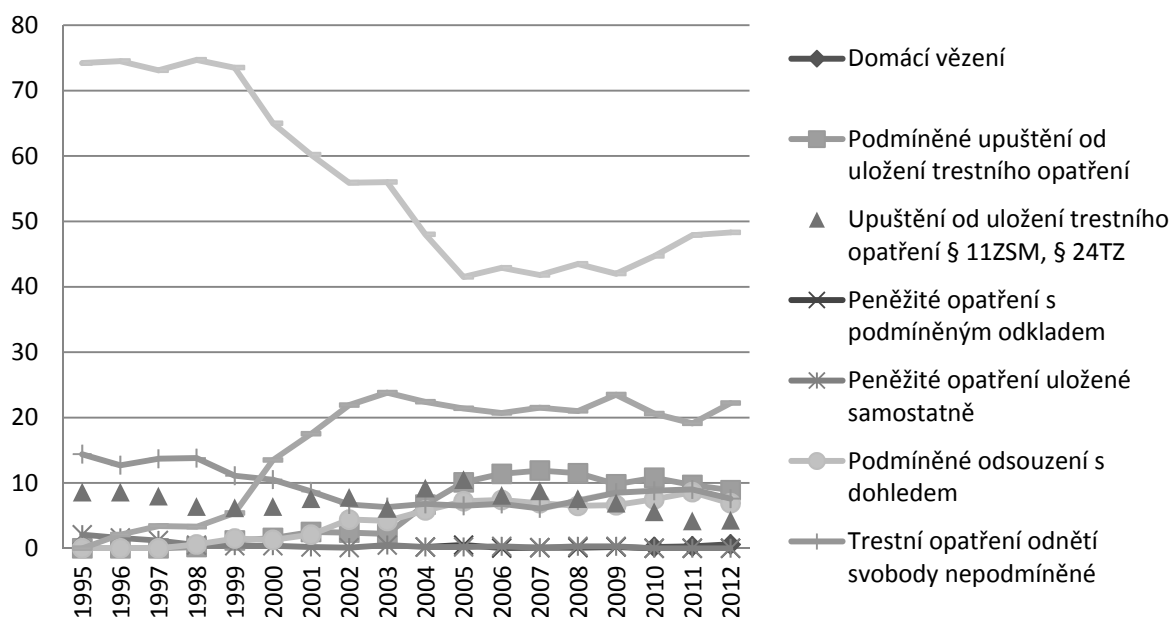
³¹ Blíže viz Hulmáková, J., Rozum, J.: Aktuální trendy sankční politiky v ČR. Trestněprávní revue, 2012, č. 11-12, s. 258

³² Včetně jejich protějšků ve zkráceném přípravném řízení - upuštění od uložení trestního opatření a podmíněného upuštění od uložení trestního opatření u mladistvých pachatelů.

zmínit též pokles podílu obecně prospěšných prací, nicméně ne tak výrazný a pouze v prvních dvou letech. Zaznamenat lze i nárůst využívání podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem. Alternativy k potrestání jsou u mladistvých využívány častěji, i zde však byl od roku 2010 zaznamenán pokles jejich podílu, zejména u upuštění od uložení trestního opatření dle § 11 ZSM (blíže viz graf č. 8).

Graf č. 8

Vývoj ukládání vybraných sankcí v letech 1995-2012 v % (mladiství)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Domácí vězení									
Podmíněné upuštění od uložení trestního opatření	0	0	0	0,2	1,2	1,6	2,5	2,4	2,2
Upuštění od uložení trestního opatření § 11ZSM, § 24TrZ	8,6	8,6	8	6,4	6,2	6,4	7,6	7,8	6,1
Peněžité opatření s podmíněným odkladem									
Peněžité opatření uložené samostatně	2,1	1,6	1,2	0,5	0,4	0,4	0,2	0,1	0,5
Podmíněné odsouzení s dohledem	0	0	0	0,6	1,5	1,3	2,1	4,4	4,2
Trestní opatření odnětí svobody nepodmíněné	14,4	12,7	13,7	13,8	11,1	10,5	8,7	6,7	6,3
Podmíněné odsouzení	74,2	74,5	73,1	74,7	73,5	65	60,2	55,9	56
Obecně prospěšné práce	0	2,1	3,4	3,3	5,4	13,5	17,5	21,9	23,8

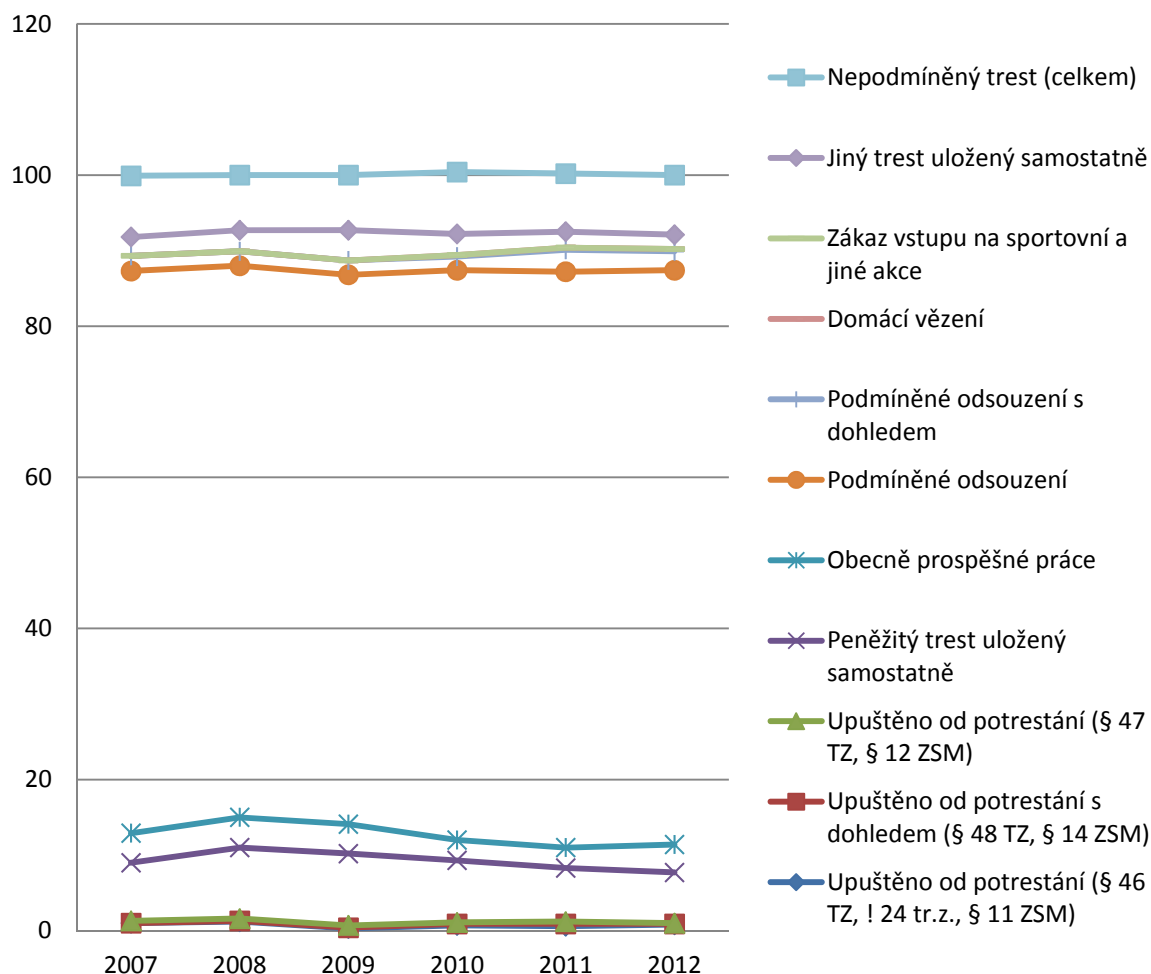
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Domácí vězení							0,2	0,3	0,6
Podmíněné upuštění od uložení trestního opatření	6,7	10,1	11,4	11,9	11,5	9,8	10,8	9,7	8,9
Upuštění od uložení trestního opatření § 11ZSM, § 24TZ	9,2	10,5	8,1	8,8	7,6	6,9	5,6	4,2	4,3
Peněžitě opatření s podmíněným odkladem	0,2	0,5	0,04	0,1	0,1	0,2	0	0	0
Peněžitě opatření uložené samostatně	0,2	0,2	0,3	0,1	0,3	0,3	0	0	0
Podmíněné odsouzení s dohledem	5,8	7,2	7,4	6,9	6,5	6,6	7,5	8,6	6,9
Trestní opatření odnětí svobody nepodmíněné	6,8	6,5	6,8	6,1	7,3	8,5	8,8	9	7,6
Podmíněné odsouzení	48	41,5	42,9	41,8	43,5	42	44,7	47,9	48,3
Obecně prospěšné práce	22,4	21,4	20,7	21,5	21	23,5	20,6	19,1	22,2

Pramen: Statistické ročenky kriminality MS ČR (1997-2004); statistiky soudů - Přehledy o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak) 2004-2012, MS ČR

Naopak v případě pachatelů ve věku 60 let a starších je typický nižší podíl sankcí s dohledem a obecně prospěšných prací. Naopak vyšší podíl podmíněného odsouzení, peněžitého trestu a upuštění od potrestání. Domácí vězení je také zatím využíváno v zanedbatelné míře. Změny ve struktuře sankcí ukládaných této věkové kategorii je, vzhledem k velmi krátkému sledovanému období, velmi obtížné analyzovat. Nicméně lze zmínit, i když ne příliš výrazný, nárůst podílu podmíněného odsouzení a mírný pokles podílu obecně prospěšných prací. (blíže viz graf č. 9)

Graf č. 9

Sankce ukládané soudy pachatelům ve věku 60 let a starším v %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Upuštěno od potrestání (§ 46 TrZ, § 24 tr.z., § 11 ZSM)	1	1,2	0,3	0,7	0,6	0,8
Upuštěno od potrestání s dohledem (§ 48 TrZ, § 14 ZSM)	0	0,1	0,1	0,2	0,3	0,1
Upuštěno od potrestání (§ 47 TrZ, § 12 ZSM)	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,1
Peněžitý trest uložený samostatně	7,7	9,4	9,5	8,2	7,1	6,7
Obecně prospěšné práce	3,9	4	3,9	2,7	2,7	3,7
Podmíněné odsouzení	74,4	73	72,7	75,4	76,2	76
Podmíněné odsouzení s dohledem	2	1,9	1,9	1,8	2,9	2,5
Domácí vězení				0,2	0,3	0,3
Zákaz vstupu na sportovní a jiné akce				0	0	0
Jiný trest uložený samostatně	2,5	2,8	4	2,8	2,1	1,9
Nepodmíněný trest (celkem)	8,1	7,3	7,3	8,2	7,7	7,9

Pramen: Statistiky soudů - Přehledy o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak) ve věku 60 let a starších, 2004-2012, MS ČR

Na strukturu sankcí ukládaných soudy má také vliv, v jaké míře jsou v aplikační praxi využívány odklony v trestním řízení. Pomineme-li trestní příkaz a nový odklon - dohodu o vině a trestu, které se svojí povahou od ostatních odlišují, mělo by širší využívání ostatních odklonů, které zpravidla dopadají na případy méně závažné trestné činnosti a na prvopachatele, vést ke změně charakteristik pachatelů, kteří se dostanou před soud a jsou jim ukládány sankce formální, což by se mělo odrazit i např. v ukládání přísnějších, resp. intenzivnějších sankcí.

V oblasti odklonů došlo v souvislosti s přijetím TrZ, prostřednictvím zákona č. 41/2009 Sb. k rozšíření možnosti aplikovat tyto odklony v případech všech nedbalostních trestných činů. Nicméně, jak je uvedeno níže, nevedlo to k nárůstu jejich využívání (blíže viz graf č. 10).

Nejčastěji používaným odklonem v přípravném řízení je podmíněné zastavení trestního stíhání. Totéž platí pro jeho protějšek ve zkráceném přípravném řízení - podmíněné odložení podání návrhu na potrestání. Narovnání a odstoupení od trestního stíhání se příliš v praxi neprosadily, v posledních letech jejich využívání dále klesá. Jako dlouhodobý důvod jejich nízkého využívání, zejména v případě narovnání, jsou uváděny obtížněji splnitelné podmínky pro jejich aplikaci, časová a finanční náročnost, a to především ve srovnání s podmíněným zastavením trestního stíhání.³³

Nicméně klesá i využívání podmíněného zastavení trestního stíhání, částečně nahrazené nárůstem podmíněného odložení podání návrhu na potrestání. Přičemž obecně lze pozorovat pokles podílu odklonů v přípravném řízení a též, již dlouhodoběji, i v řízení před soudem.³⁴ Tento trend lze přičíst zřejmě především změnám v právní úpravě zkráceného přípravného řízení³⁵ a s tím spojeného problému konfliktu zásady rychlosti a vyřizování věcí odklonem.

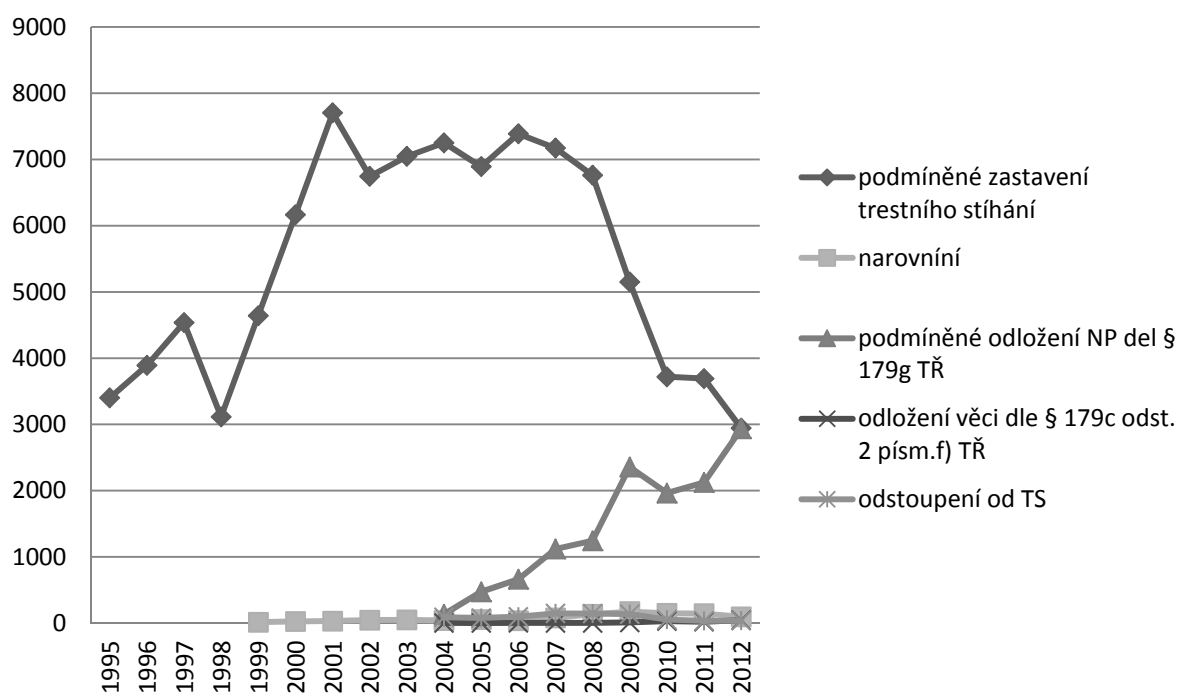
³³ Rozum, J., Kotulan, P., Háková, L.: *Vybrané problémy sankční politiky. Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 48-49

³⁴ Blíže viz Hulmáková, J., Rozum, J.: Aktuální trendy sankční politiky v ČR. *Trestněprávní revue*, 2012, č. 11-12, s. 262

³⁵ Jedná se především o změnu provedenou zákonem č. 274/2008 Sb., s účinností od 1. 12. 2009, která nadále váže lhůtu, ve které je třeba provést přípravné řízení nikoli na podání trestního oznámení či jiného podnětu k trestnímu stíhání, ale na sdělení podezřelému, že spáchání jakého skutku je podezřelý a jaký trestný čin je v tomto skutku spatřován.

Graf. č. 10

**Odklony v trestním řízení v ČR - rozhodnuto státními zástupci
v abs. číslech**

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
podmíněné zastavení trestního stíhání	3400	3891	4537	3114	4641	6166	7704	6744	7047
narovnání					14	25	31	45	49
podmíněné odložení NP dle § 179g TŘ									
odložení věci dle § 179c odst. 2 písm.f) TŘ									
odstoupení od TS									

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
podmíněné zastavení trestního stíhání	7251	6892	7387	7172	6762	5151	3718	3692	2944
narovnání	39	53	38	78	135	174	148	143	96
podmíněné odložení NP dle § 179g TŘ	134	473	663	1119	1244	2356	1964	2124	2934
odložení věci dle § 179c odst. 2 písm.f) TŘ	1	0	3	2	1	9	29	20	44
odstoupení od TS	87	77	96	146	143	134	52	33	37

Pramen: Statistické ročenky kriminality MS ČR (1996-2003); Statistiky státních zastupitelství - Přehledy o vyřízených věcech a stíhaných a podezřelých osobách 2004-2010; statistiky soudů - Přehled o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak) 2004-2012; Přehledy o počtu rozhodnutí 2004-2012, Ministerstvo spravedlnosti ČR

V návaznosti na problém s přeplněností věznic a nárůstem nepodmíněných trestů odnětí svobody, došlo po přijetí TrZ k jeho novelizacím. Novelizován byl i trestní řád. Změny by měly eliminovat negativní trend vysokého počtu uvězněných osob a vést ke změnám v sankční politice v případě ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody. Jde konkrétně např. o zvýšení hranice pro možnost ukládání nepodmíněného trestu jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život, na 5 let, o zavedení možnosti přeměny obecně prospěšných prací na domácí vězení s účinností od 14. 11. 2011, o zpřísnění podmínek pro uložení nepodmíněného trestu, snížení sazby u základní skutkové podstaty a vypuštění recidivy jako přitěžující okolnosti u trestného činu zanedbání povinné výživy, snížení sazby trestu odnětí svobody u skutkové podstaty trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání s horní hranicí trestní sazby na 2 léta, s účinností od 8. 12. 2012 aj.

V oblasti trestního práva procesního jde pak např. o možnost podmíněného odložení podání návrhu na potrestání u trestných činů do 5 let, srovnání podmínek aplikace podmíněného zastavení trestního stíhání a podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, od 1. 1. 2012, či změny právní úpravy odklonů v trestním řízení, spočívající v možnosti zpřísnění podmínek při ukládání těchto odklonů s účinností od 1. 9. 2012 aj.

Vzhledem k velmi krátké době účinnosti se tyto změny zatím nemohly výrazněji projevit v aplikační praxi. Při analýze sankční politiky v příštích letech je však bude třeba brát v úvahu. V roce 2013 bude třeba též při analýze statistických údajů počítat s amnestií prezidenta republiky.

Další významnější změnu v sankční politice lze předpokládat v případě plošného zavedení elektronického monitoringu u trestu domácího vězení. K výběrovému řízení, které mělo být na základě úspěšně provedeného experimentu, který probíhal v letech 2012, realizováno Probační a mediační službou jako budoucím provozovatelem v součinnosti s Ministerstvem vnitra, však zatím nedošlo.

V této souvislosti je však třeba zároveň říci, že ani jeho plošné zavedení a zvýšení počtu ukládaných trestů domácího vězení nemusí vést k výraznému snížení počtu ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody. Může totiž dojít k tzv. net widening efektu, tj. ke změnám ve směru snížení podílu méně intenzivních alternativních trestů ve prospěch domácího vězení.

Shrňme-li výše uvedené změny v sankční politice, je třeba konstatovat, že po účinnosti ZSM nedošlo k předpokládané depenalizaci, naopak pokračuje trend nárůstu užívání nepodmíněného trestu odnětí svobody. Nové alternativní tresty se zatím příliš neprosadily,

což v případě domácího vězení souvisí s problémy spojenými s jeho výkonem. Na tento stav, jakož i na předchozí negativní trend vysokých stavů odsouzených osob ve věznicích, již bylo reagováno dalšími změnami trestněprávních předpisů. Lze předpokládat, že se jejich účinky projeví v následujících letech.

Naopak z výše uvedeného lze dovodit, že tresty obecně prospěšných prací jsou nyní, v návaznosti na změny právní úpravy, ukládány uvážlivěji s nižším rizikem nutnosti jejich přeměny v krátkodobé nepodmíněné tresty.

S ohledem na současný trend snižování aplikace odklonů s intervencí, který zřejmě bude pokračovat i do budoucna, byť některé výše popsané změny by mohly tento pokles zbrzdít, lze předpokládat, že se při ukládání sankcí soudy může měnit i struktura pachatelů. To by se mělo projevit i v sankční politice, např. v širší aplikaci alternativ k potrestání či mírnějších alternativních trestů. Nicméně dosavadní vývoj sankční politiky tomu nenasvědčuje.

IV. Mediální obraz nového trestního zákoníku v tisku

IV.1. Úvod

V rámci projektu Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí je realizována také analýza tisku, zabývající se mediálním obrazem změn v sankční politice a uplatňování nového trestního zákoníku. Zajímalo nás, jak jsou tyto změny v tisku prezentovány a jakým způsobem se informuje o jejich zavádění do praxe. Analýza tisku si neklade za cíl hloubkové zkoumání dané problematiky, spíše se snaží být sondou doplňující mozaiku výzkumných technik monitorujících odezvu změn trestního zákoníku, v tomto případě jejich mediální obraz v tisku. Může tak pomoci zachytit specifickou optikou dynamiku procesu zavádění změn v sankční politice a zrekapitulovat tematizované a mediálně problematizované oblasti s tímto procesem spojené.

Média představují pro veřejnost významný zdroj informací a mají nepochybně velký, ne-li zásadní, vliv na utváření postojů a názorů. Walter Lippmann, duchovní otec konceptu agenda setting/nastolování agendy mluví ve své legendární knize *Public Opinion* o tom, že zpravodajská média, naše okna do širého světa ležícího mimo naši bezprostřední zkušenost, určují naši kognitivní mapu světa. Veřejné mínění tak podle Lippmanna reaguje nikoli na okolní prostředí, ale na pseudoprostředí, které vytvářejí zpravodajská média.³⁶ Lippmann takto prorocky vnímal mediální prostředí už počátkem dvacátého století a jeho slova se s novými druhy médií a jejich širokým využitím jenom potvrzují.

Řada výzkumů dokládá, že většina lidí získává znalosti o zločinu, přesahující rámec vlastní zkušenosti či zkušeností zprostředkovaných lidmi z blízkého okolí, právě z masmédií.³⁷ Způsob, jakým je veřejnost mediálním zpravodajstvím informována o kriminalitě i jejím potírání a trestání, je tedy velmi důležitý pro pochopení toho, jak jsou kriminalita a otázky s ní spojené ve společnosti vnímány.³⁸ Analýza tisku nám v těchto souvislostech může nejen ukázat, jaký je mediální obraz nového trestního zákoníku, jaké legislativní změny byly nejčteněji prezentovány, případně jak byly v mediálním prostoru hodnoceny, ale může nám také pomoci pochopit, v jaké optice mohou být legislativní změny veřejností vnímány.

³⁶ Viz McCombs, M. 2009. *Agenda Setting*. Praha: Portál, s. 28.

³⁷ Viz Tomášek, J. 2010. *Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin*. Praha: Grada; Kury, H.; Zapletal, J. 2002. *Kriminalita a její prezentace v médiích: zkušenosti (především) z Německa a České republiky*. *Kriminalistika*, roč. 35, č. 2, s. 92-107.

³⁸ viz také výzkumy IKSP: Zeman, P. a kol. 2010 *Názory a postoje občanů v oblasti trestní politiky*. Praha: IKSP.; Zeman, P. a kol. 2011. *Veřejnost a trestní politika*. Praha: IKSP.

IV.2. Výběr článků a metodologie jejich zpracování

Analyzované materiály byly vybrány z pěti celostátních deníků (MF Dnes, Lidové noviny, Právo, Hospodářské noviny, Blesk)³⁹ a sledovaná období byla zvolena tak, aby obsáhla průběh a dynamiku celého procesu. Prvním sledovaným obdobím je leden až březen 2010, kdy nový trestní zákoník vstoupil v účinnost. Další monitorovaná období byla vybrána s dvouletým odstupem, tedy leden – březen 2012 a leden – březen 2014. Jako klíčová slova pro vyhledávání relevantních novinových článků jsme zvolili: trestání, trestní zákoník, domácí vězení, obecně prospěšné práce, mediace, Probační a mediační služba, detence. Se zkušeností, že obecně prospěšné práce bývají v médiích často nesprávně nazývány veřejně prospěšnými pracemi, jsme přidali do výběrového klíče také toto slovní spojení. Pomocí klíčových slov jsme vyhledávali relevantní články.

Vzhledem k povaze analýzy tisku jsme zvolili kombinaci kvalitativní a kvantitativní obsahové analýzy textů. Původním záměrem bylo provést kvalitativní analýzu tisku, jakousi sondu mapující odraz legislativních změn v nejčtenějších českých periodikách. Sledovaná období však byla poměrně rozsáhlá a novinových zpráv zvláště v prvním monitorovaném období bylo vybráno velké množství. Ukázalo se tedy jako žádoucí zpracovat data i kvantitativně. Pro potřeby naší analýzy byly tedy některé kvalitativní znaky – charakteristiky zkoumaných textů - adekvátně kvantifikovány.⁴⁰ Zpracování a vyhodnocování dat bylo provedeno pomocí statistického softwaru SPSS. V rámci identifikovaných signifikantních témat mediálního zájmu jsme vybrané dokumenty dále zpracovali a analyzovali kvalitativními postupy.

IV.3. Charakteristika výběrového souboru

Za první tři měsíce roku 2010 bylo vybráno 289 relevantních článků – za leden 2010 to bylo 153 článků, za únor 73 a za březen 63 článků splňujících naše výběrová kritéria. Články byly rozděleny podle základního tematického zaměření do několika kategorií.

Nejčetnější kategorií je skupina článků týkající se konkrétní kazuistiky spojené se změnou trestního zákoníku. Tyto články spadající zpravidla do zpravodajského žánru označovaného jako „černá kronika“ popisují konkrétní trestný čin a zmiňují pak v této

³⁹ V našem výběru jsou nejčtenější celostátní deníky. Podle dat Unie vydavatelů za první pololetí 2010 (námi sledované období) jsou stabilně nejčtenějšími tituly denního tisku Blesk (1,420mil. čtenářů na titul) následovaný MF Dnes (874 tis.) a Právo (435 tis.). Ke sledovaným nejpobulárnějším titulům jsme přidali Lidové noviny (222 tis.) a Hospodářské noviny (195 tis.). Viz www.unievychdavatelu.cz (Media Projekt je realizován společnostmi GfK Praha – Median).

⁴⁰ Viz například: Šťastná, L., Miovský, M., Novák, P. 2009. Manuál kódování mediálních sdělení o návykových látkách a tématech s nimi spojených: Uživatelská příručka. Tišnov: Sdružení SCAN.

souvislosti určitou konkrétní legislativní změnu vycházející z nového trestního zákoníku. Článků tohoto typu bylo v našem výběru 109, tedy téměř 38 % z celkového množství.

Příklad konkrétní kazuistiky spojené s novým trestním zákoníkem:

Na Nový rok muž zavraždil svého soka

Kojetín - Pravděpodobně žárlivost stojí za první letošní vraždou v Olomouckém kraji. Stala se na Nový rok večer v Kojetíně na Přerovsku, kde manžel pobodal muže, který byl v jednom z domů s jeho ženou. Podezřelý vrah je již v policejní cele a hrozí mu až osmnáct let vězení. „Trestný čin se stal na Nový rok večer v rodinném domě v Kojetíně na Přerovsku. V domku byla dvaadvacetiletá žena s mužem, jehož totožnost kriminalisté zatím prověřují. Do rodinného domku vstoupil krátce před šestou hodinou večer čtyřiapadesátiletý manžel ženy a kuchyňským nožem na muže zaútočil. Muž na následky zranění na místě zemřel,“ popsala mluvčí olomoucké policie Jitka Dolejšová.

Útočníka vzápětí zatkla policie a ten se sám kriminalistům přiznal. Motivem byla podle mluvčí s největší pravděpodobností žárlivost. Svou roli sehrál i alkohol. Kriminalisté již čtyřiapadesátiletého muže obvinili z vraždy, muž je nyní v policejní cele a dnes bude soud rozhodovat o tom, zda skončí ve vazbě. Hrozí mu deset až osmnáct let vězení.

„Od Nového roku platí nový trestní zákon. Kdyby se celá událost stala například na Silvestra, podezřelému muži by hrozilo maximálně patnáct let vězení,“ dodala mluvčí policie Dolejšová.⁴¹

Další kategorií článků je obecná informativní zpráva o novém trestním zákoníku. První novinové články v novém roce tradičně stručně sumarizují změny právě nastávající či očekávané v roce následujícím. Proto se v tisku na počátku roku 2010 můžeme dočíst, že vedle toho, že bude od nového roku dražší pivo, cigarety i benzín a že podraží regulované nájmy i účty za telefon, vstoupil v účinnost také nový trestní zákoník, který zavádí trest domácího vězení, přináší tvrdší tresty třeba pro neplatiče alimentů nebo mění posuzování řidičů, kteří zavinili vážnou dopravní nehodu („Co všechno je od včerejška jinak“ – Mladá fronta Dnes⁴², „Co nás letos čeká? Zdražování!“ – Blesk⁴³). Další články pak podrobněji shrnují nejvýznamnější legislativní změny, které s sebou nový trestní zákoník nese – „Na rozdíl od pytláků si zloději pomohli“ (Lidové noviny⁴⁴), „Změny v trestním zákoníku“ (Blesk⁴⁵), „10 nejdůležitějších změn“ (Blesk⁴⁶). Takovýchto obecně zaměřených článků se v našem výběrovém souboru objevilo 15 (5,5 %), většina jich pochopitelně vyšla v prvních dnech ledna 2010.

⁴¹ Na Nový rok muž zavraždil svého soka, Mladá fronta Dnes, 4.1.2010, s: 1.

⁴² Co všechno je od včerejška jinak. Mladá fronta Dnes, 2.1.2010, s: 3.

⁴³ Co nás letos čeká? Zdražování! Blesk, 4.1.2010, titulní strana.

⁴⁴ Na rozdíl od pytláků si zloději pomohli. Lidové noviny, 2.1.2010, s: 2.

⁴⁵ Změny v trestním zákoníku. Blesk 4.1.2010, s: 16.

⁴⁶ 10 nejdůležitějších změn. Blesk, 5.1.2010, s: 13.

Dva příklady obecné informace o novém trestním zákoníku s výčtem změn:

Změny v trestním zákoníku:

** Zpřísňují se tresty za závažné a úmyslné trestné činy - například za vraždu a těžké ublížení na zdraví.
* Nový trestní zákoník zavádí nový trestný čin nebezpečné pronásledování - stalking. Novým trestným činem je i prostituce ohrožující mravní vývoj dětí. * Zvyšuje se ochrana zdravotníků a záchranářů.
* Zpřísňují se tresty za sexuální zločiny, týrání zvířat nebo neplacení výživného. * Pachatelé méně závažných trestných činů mohou dostat jen domácí vězení. * Fotbaloví chuligáni mohou dostat zákaz vstupu na stadion až na deset let. * Mezi trestné činy už nebude patřit řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, opakované drobné krádeže nebo pytláctví (..)* Mezi trestné činy nebude patřit ani nelegální výroba cigaret a pálení alkoholu. * Držení střelných zbraní bez oprávnění může být kvalifikováno jako přestupek s pokutou až 50 000 Kč nebo trestný čin se zpřísněnou trestní sazbou.⁴⁷*

„Nový trestní zákoník platí od začátku ledna a přinesl řadu změn. Zvýšil třeba sazbu za vraždu a další násilné trestné činy. U některých majetkových trestných činů - jako je třeba krádež nebo podvod - naopak sazby poklesly. Některá provinění proti zákonu přestala být trestným činem úplně. Přestupkem tak je nejen drobné pytláctví, ale třeba i nedovolené pálení lihu nebo řízení bez řidičského průkazu. Vězení se vyhne i část drobných zlodějíčků, nový trestní zákoník totiž v jejich případě chápe recidivu shovívavěji než dosud.“⁴⁸

Ve 12ti člancích (4,2 %) z tohoto časového období se zmínka o novém trestním zákoníku objevila pouze okrajově v článku, který se primárně zabýval jiným tématem. Další skupina článků se věnovala propouštění vězňů, kteří byli odsouzeni nebo vazebně stíháni za trestné činy, jež jsou podle nového trestního zákoníku kvalifikovány pouze jako přestupky. Těchto článků bylo celkem 26 (9 %), přičemž 24 z nich (tedy 92 %) bylo publikováno v lednu 2010 a šlo tak o první obsáhlejší zprávy informující o novém trestním zákoníku.

Přes 14 % článků (39) z našeho výběrového souboru se věnovalo výhradně mediálně atraktivnímu tématu zavedení nového druhu alternativního trestu - trestu domácího vězení. Dalších cca 13 % článků (34) se zabývá jiným problémem nebo tématem spojeným se zavedením nového trestního zákoníku (změna promlčecí doby, ochranná léčba, zpřísnění kontroly na rakouských hranicích v důsledku mylné interpretace nové právní úpravy podmínek pro držení drog apod.).

Vzhledem k zaměření dalších částí této studie nás zajímaly také články týkající se zabezpečovací detence a obecně prospěšných prací. O obecně prospěšných pracích informovalo 39 článků (13,5 %) z našeho výběrového souboru a detencí se zabývalo pouhých 15 článků (5,2 %). Oba instituty byly v této době již zavedené a jejich legislativní změny vycházející z nového trestního zákoníku se týkaly především dílčích úprav jejich ukládání. To je zřejmě důvod, proč vybrané články s tematikou detence a obecně prospěšných prací úpravy

⁴⁷ Změny v trestním zákoníku, Blesk, 4.1.2010, s: 16.

⁴⁸ Srny za 13 tisíc, muži hrozí vězení, Lidové noviny, 6.1.2010, s: 3.

obsažené v novém trestním zákoníku ani v jednom případě nezmiňují. Legislativní změny byly v těchto případech pro laickou veřejnost pravděpodobně natolik důležitější, že mediální zájem ve zpravodajství pěti vybraných celostátních deníků nezaznamenaly. Články v našem výběrovém souboru zabývající se těmito dvěma tématy se tak věnují konkrétním kazuistikám bez zřetele k nové právní úpravě institutu. Protože naše analýza tisku má vypovídat především o mediálním obrazu legislativních změn vycházejících z nového trestního zákoníku, ukázalo se jako vhodnější analyzovat zvlášť články týkající se nového trestního zákoníku a zabývající se jeho konkrétními změnami, a samostatně se pak zabývat vybranými texty o obecně prospěšných pracích a detenci.

Tabulka č. 2: Základní téma článku

	Počet článků	%
Konkrétní kazuistika spojená s novým trestním zákoníkem	109	37,7%
Trest domácího vězení	39	13,5%
Obecně prospěšné práce	39	13,5%
Jiný problém nebo téma v souvislosti s novým trestním zákoníkem	34	11,8%
Propouštění vězňů	26	9,0%
Obecná informace o novém trestním zákoníku	15	5,2%
Detence	15	5,2%
Trestní zákoník zmíněn pouze okrajově	12	4,2%
CELKEM	289	100%

IV.4. Jakou formou deníky informují o novém trestním zákoníku

Vezmeme-li tedy v úvahu pouze články reflektující určitým způsobem změnu trestního zákoníku, zbyde v našem výběrovém souboru za první tři měsíce roku 2010 celkem 235 článků. Nejvíce (124, tedy 53 %) jich bylo v měsíci lednu, kdy nový trestní zákoník vstoupil v účinnost, a téma bylo aktuální, v únoru se legislativním změnám věnovalo, anebo se o nich pouze informativně zmínilo 57 článků a v březnu pak 54. Zajímavý byl fakt, že téměř 45 % článků (105) vyšlo v **Mladé frontě Dnes**, což je zřejmě způsobeno tím, že v jednotlivých regionálních mutacích je věnován prostor lokálním zprávám, a tedy i zprávám o kriminalitě a trestné činnosti páchané v tom kterém kraji. V počtu článků za Mladou frontou Dnes následují **Právo** (61 článků, tedy 26 % z celkového počtu), **Lidové noviny** (34 článků, 14,5 %), **Blesk** (20 článků, 8,5 %) a **Hospodářské noviny** (15 článků, 6,4 %). Nízká četnost novinových

zpráv týkajících se nového trestního zákoníku v Hospodářských novinách nepřekvapila, tento titul se zaměřuje především na ekonomické zpravodajství a podíl všeobecného zpravodajství je tak ve srovnání s ostatními sledovanými periodiky menší. U deníku Blesk bylo pouhých 20 novinových článků v našem výběrovém souboru méně, než jsme očekávali. Zprávy o kriminalitě jsou důležitou součástí tohoto druhu deníků, označovaných jako „bulvární“, a mohli bychom tedy očekávat více atraktivních kazuistik doplněných o upozornění na legislativní změnu. Přestože je žánr „černé kroniky“ v Blesku hojně zastoupen, jak se ukázalo, novináři zde v porovnání s Mladou frontou Dnes nebo s Právem méně často v konkrétních případech poukazovali na změny v oblasti v trestních sankcích.

Tabulka č. 3: Počet článků za jednotlivá období

	Počet článků	%
Leden 2010	124	53%
Únor 2010	57	24%
Březen 2010	54	23%
celkem	235	100%

Tabulka č. 4: Články dle periodika, ve kterém vyšly

	Počet článků	%
Mladá fronta Dnes	105	44,7%
Právo	61	26%
Lidové noviny	34	14,5%
Blesk	20	8,5%
Hospodářské noviny	15	6,4%
CELKEM	235	100%

Podíváme-li se na strukturu článků podle témat ve vybraných novinách, můžeme identifikovat rozdílný způsob informování o novém trestním zákoníku v jednotlivých periodikách. Jak již bylo zmíněno v úvodu, nejčetnější kategorií v našem výběrovém souboru byla skupina článků týkající se konkrétní kazuistiky spojené se změnou trestního zákoníku. V užším výběru článků (po vyloučení článku týkajících se zabezpečovací detence a obecně prospěšných prací) představuje tato kategorie 46,4 % (109 článků). Tato kategorie je

významně zastoupena například v deníku Právo – z celkového množství článků, které se věnovaly novému trestnímu zákoníku, je jich téměř 70 % ve spojení s konkrétním případem, v jehož souvislosti je uváděna nová legislativní změna. Například v Lidových novinách nebo v Hospodářských novinách je tato kategorie naopak významně podhodnocena. V Mladé frontě Dnes pak představuje tento typ článků 45,7 % a v Blesku 45 % (což ovšem při nízké celkové četnosti novinových zpráv z Blesku představuje pouhých 9 článků). Při informování o konkrétních trestných činech a kazuistikách tak na změnu trestního zákoníku upozorňují především deníky **Právo** a **Mladá fronta Dnes**.

V deníku **Blesk** je v porovnání s ostatními deníky významně nadhodnocena kategorie obecně-informativních článků o novém trestním zákoníku. Překvapivě zrovna v tomto periodiku, které bývá označováno jako bulvární, vyšly články přehledně sumarizující významné změny v trestním zákoníku. V souvislosti s konkrétními kazuistikami už ovšem v Blesku na legislativní změny ne vždy upozorňují. Protože zprávy o kriminálních činech jsou pro tento typ deníků velmi atraktivním tématem, očekávali jsme větší absolutní počet článků z deníku Blesk v našem výběru článků upozorňujících na legislativní změnu v souvislosti s konkrétní kazuistikou. Přesto do této kategorie spadá 45 % (tedy 9 z 20) všech článků publikovaných v Blesku z našeho výběru. V deníku Blesk se také na rozdíl od ostatních titulů vůbec neobjevily teoreticko-analytické zprávy, rozhovory či publicistické články věnující se některému souvisejícímu tématu pouze v teoretické rovině.

Lidové noviny mají kategorii konkrétních kazuistik významně podhodnocenou a věnují se často tématu i v teoreticko-analytické rovině, třeba i s použitím rozhovorů s experty či publicistickým článkem.

Hospodářské noviny za nejnosnější téma považovaly trest domácího vězení (v malém množství 15 článků se domácího vězení týká 9), kterému věnovaly více než polovinu článků informujících o novém trestním zákoníku. Vzhledem k zaměření Hospodářských novin na ekonomické zpravodajství byl pro deník na tématu atraktivní nezanedbatelný ekonomický rozměr zavádění trestu domácího vězení (tendr na poskytovatele elektronických náramků a komplikace s tím spojené apod.). Navíc Hospodářské noviny jako první upozornily na to, že advokátní kancelář bývalého ministra spravedlnosti Pavla Němce posuzuje projekt domácího vězení, stamilionové zakázky na systém, který se chystá vybrat ministerstvo spravedlnosti.

Tabulka č. 5: Základní téma článku – pouze pro články věnující se TrZ

	Počet článků	%
Konkrétní kazuistika spojená s novým trestním zákoníkem	109	46,4%
Trest domácího vězení	39	16,6%
Jiný problém nebo téma v souvislosti s novým trestním zákoníkem	34	14,5%
Propouštění vězňů	26	11,1%
Obecná informace o novém trestním zákoníku	15	6,4%
Trestní zákoník zmíněn pouze okrajově	12	5,1%
CELKEM	235	100%

Tabulka č. 6: Deníky podle témat⁴⁹

	Obecná informace	Konkrétní kazuistika	Propouštění vězňů	Trest domácího vězení	Jiný problém	TZ okrajově	
Mladá fronta Dnes	5 4,8%	48 45,7%	14 13,3%	16 15,2%	14 13,3%	8 7,6%	105 100%
Právo	1 1,6%	42 68,9%	3 4,9%	4 6,6%	10 16,4%	1 1,6%	61 100%
Lidové noviny	4 11,8%	9 26,5%	6 17,6%	5 14,7%	8 23,5%	2 5,9%	34 100%
Blesk	4 20%	9 45%	2 10%	5 25%	0 -	0 -	20 100%
Hospodářské noviny	1 6,7%	1 6,7%	1 6,7%	9 60%	2 13,3%	1 6,7%	15 100%
CELKEM	15 6,4%	109 46,4%	26 11,1%	39 16,6%	34 14,5%	12 5,1%	235 100%

Mediálně zvýrazněná témata – titulní strana, fotografie, publicistika, rozhovory

V rámci našeho výběru novinových článků jsme sledovali, kterým tématům byla přikládána důležitost a závažnost, která témata byla nějak mediálně zvýrazněna a zdůrazněna – ať už publikováním na titulní straně, přítomností fotografie nebo tím, že je tématu kromě novinové zprávy věnovaný také publicistický článek či rozhovor, případně kombinací těchto technik zvýraznění tématu.

⁴⁹ Tučně zvýrazněné buňky v rámci této tabulky i tabulek následujících znázorňují pole, kde se četnost významně liší od očekávané četnosti při rovnoměrném rozložení. Za statisticky významné byly považovány rozdíly na hladině významnosti 95 % ($p < 0,05$).

Z celkového počtu článků 235 jich 18, tedy 7,7 %, vyšlo na titulní straně deníku. Zbylých více než 90 % článků pak vycházelo ve zpravodajských rubrikách daných periodik (MF Dnes - Téma dnes, Události a politika, Z domova; Právo – Zpravodajství; LN – Domov, Téma; Blesk – Politika; HN – Česko).

Tabulka č. 7: Umístění článku v novinách

Titulní strana	18	7,7%
Ostatní strany	217	92,3%
Celkem	235	100%

Zajímavé je, jaká témata v souvislosti s novým trestním zákoníkem byla identifikována jako natolik mediálně atraktivní, že se propracovala na **titulní stranu** novin (tato témata jsou podrobněji rozebírána v následujících kapitolách). Jak se ukázalo, nejčastěji se na titulní straně objevilo lednové propouštění vězňů, respektive návrat některých z nich za mříže (čtyřikrát na titulní straně) a rovněž mediálně atraktivní bylo téma trestu domácího vězení (třikrát). Dvakrát se na titulní straně objevila diferenciaci vraždy/zabití; nová právní úprava podmínek pro držení drog a s tím spojené zvýšené kontroly Čechů na rakouských hranicích a nová právní úprava křivého obvinění.

Témata spojená s novým trestním zákoníkem na titulní straně:

- lednové propouštění vězňů – Mladá fronta Dnes⁵⁰, Právo⁵¹, Lidové noviny⁵² a koncem února první propuštění vracející se do věznic⁵³,
- obecná informace o vybraných změnách trestního zákoníku⁵⁴,
- změna promlčecí doby⁵⁵,
- trest domácího vězení – Hospodářské noviny z počátku⁵⁶ a z poloviny ledna⁵⁷, Mladá fronta Dnes⁵⁸
- diferenciaci vražda/ zabití - Právo⁵⁹, Lidové noviny⁶⁰

⁵⁰ Ve vězení byl na rok. Trest mu zkrátily o jeden den. Mladá fronta Dnes, 2.1.2010, titulní strana.

⁵¹ Věznice opustily téměř tři stovky vězňů. Právo, 2.1.2010, titulní strana.

⁵² Na nový rok se otevřely brány věznic stovkám lidí. Lidové noviny, 2.1.2010, titulní strana.

⁵³ Propuštění vězni se vrací za mříže. Kradou. Lidové noviny, 27.2.2010, titulní strana.

⁵⁴ Co nás letos čeká? Zdražování! Blesk, 4.1.2010, titulní strana.

⁵⁵ Kvůli trestnímu zákonu hrozí promlčení řady zločinů. Právo, 5.1.2010, titulní strana.

⁵⁶ Justice: soudci nechtějí posílat lidi do domácího vězení. Hospodářské noviny, 5.1.2010, titulní strana.

⁵⁷ Státní zakázka. Hospodářské noviny, 18.1.2010, titulní strana.

⁵⁸ 74 hlídačů na jediného vězně. Mladá fronta Dnes, 6.3.2010, titulní strana.

⁵⁹ Poprvé použítá novela zákona ubrala muži, který zabíjel, léta za mřížemi. Právo, 6.1.2010, titulní strana.

⁶⁰ Novinka v českém právu: z vraždy se stalo zabití. Lidové noviny, 27.1.2010, titulní strana.

- ochranná léčba/ochranná výchova⁶¹,
- nová právní úprava křivého obvinění – Mladá fronta Dnes⁶², Právo⁶³,
- nová právní úprava podmínek pro držení drog a s tím spojené zvýšené kontroly Čechů na rakouských hranicích – Mladá fronta Dnes v lednu⁶⁴ a potom znovu v březnu⁶⁵,
- osvobození vězňů⁶⁶,
- žhářské útoky – zmínění nového trestního zákona v této souvislosti:

Žhářům z Vítkova hrozí doživotí (..) Žhářům v jejich obraně nahrává fakt, že soud jejich jednání nemůže posuzovat na základě nového trestního zákoníku. Útok se totiž odehrál dříve, než kodex, který zpřísňuje postihy za zvláště závažné kriminální činy, vstoupil v platnost - platí totiž od letošního ledna. V takovém případě platí zásada, že se přihlíží k sazbě, která je pro viníky příznivější.⁶⁷

Naprostá většina (88 %) všech vybraných novinových článků se svou formou řadila do žánru **zpravodajství**. Nezanedbatelná část vybraných novinových článků spadala také do kategorie **regionálního zpravodajství**. Zvláště se na tom podílí Mladá fronta Dnes, která v jednotlivých krajích vychází v regionálních mutacích, kde věnuje přibližně 5 stran dané lokalitě, podobně je na tom také Právo se dvěma stranami regionálního zpravodajství.

Tabulka č. 8: Forma informace

	Počet článků	%
Informace - zpravodajství	207	88,1%
Publicistika - názory	13	5,5%
Reportáž	7	3%
Rozhovor	6	2,6%
Jiné	2	0,9%
celkem	235	100%

⁶¹ Nebezpeční psychotici budou mít volnější režim. Mladá fronta Dnes, 7.1.2010, titulní strana.

⁶² Za křivé obvinění stejný trest jako za znásilnění. Mladá fronta Dnes, 8.1.2010, titulní strana.

⁶³ Politici si budou muset při napadání konkurentů dát pozor na jazyk. Právo, 8.1.2010, titulní strana.

⁶⁴ Rakousko chystá kontroly u hranic kvůli drogám. Lidové noviny, 9.1.2010, titulní strana.

⁶⁵ Češi, zastavte, kontrola na drogy! Mladá fronta Dnes, 2.3.2010, titulní strana.

⁶⁶ Tauchenová má šanci na zastavení trestního stíhání. Právo, 18.2.2010, titulní strana.

⁶⁷ Žhářům z Vítkova hrozí doživotí. Lidové noviny, 5.2.2010, titulní strana.

Tabulka č. 9: Forma informace podle periodik

	Informace - zpravodajství	Publicistika - názory	Reportáž	Rozhovor	Jiné	
Mladá fronta Dnes	88	8	7	2	0	105
Právo	59	2	0	0	0	61
Lidové noviny	28	2	0	4	0	34
Blesk	20	0	0	0	0	20
Hospodářské noviny	12	1	0	0	2	15
celkem	207	13	7	6	2	235

Z dalších novinářských žánrů se v našem výběru objevilo 13 článků spadajících do **publicistiky** (rubriky Publicistika či Názory) – nejvíce (8) jich bylo v Mladé frontě Dnes, po dvou v Lidových novinách a v Právu, 1 článek v Hospodářských novinách. Publicistika na rozdíl od zpravodajství obsahuje také autorův subjektivní názor na některé aktuální téma. Nepřekvapí tedy, že v porovnání se zpravodajskými články se v těch publicistických objevuje častěji kritika a celkové vyznění článku bylo spíše negativní v 7 případech ze 13 článků.

Témata spojená s novým trestním zákoníkem v publicistických člancích (témata jsou podrobněji rozebírána v následujících kapitolách):

- trest domácího vězení^{68, 69, 70},
- křivé obvinění⁷¹,
- počítačová kriminalita⁷²,
- trestný čin zabití (analýza názvu trestného činu z lingvistického hlediska)⁷³,
- nové formy trestné činnosti a skutkové podstaty⁷⁴,
- Pecinovy návrhy legislativních změn – tzv. protikorupční balíček⁷⁵,
- znásilnění, vražda⁷⁶,
- zpřísněné hraniční kontroly související s nově definovaným množstvím drogy, jehož držení není trestným činem, ale přestupkem⁷⁷,

⁶⁸ Matějka, F.: Šlendrián kolem obojku pro vězně. Mladá fronta Dnes, 6.1.2010, s: 11.

⁶⁹ Libiger, M.: Chybí náramky pro domácí vězně. Mladá fronta Dnes, 20.1.2010, s: 1.

⁷⁰ Franěk, J.: Hodinky s vodotryskem. Právo, 5.3.2010, s: 6.

⁷¹ Kučera, V. : Politici zase posílili zdi svého paláce. Mladá fronta Dnes, 11.1.2010, s:10.

⁷² Weinhold, D.: Jak prokázat, že vám na klávesnici spadl hrnek. Hospodářské noviny, 18.1.2010, s: 23.

⁷³ Kolina, J., Tuček, O.: Zabiják je gangster. Nezapíjí v šoku. Lidové noviny, 27.1.2010, s: 2.

⁷⁴ Kovářová, D.: Jsem proti zbytečným zákonům. Lidové noviny, 26.1.2010, s: 11.

⁷⁵ Pecina, M.: Nepodrážejme policii nohy. Právo, 3.2.2010, s: 6.

⁷⁶ Špok, D.: Sexuální sadista se nezmění. Mladá fronta Dnes, 2.2.2010, s: 9.

⁷⁷ Musil, M.: Hraniční zátahy: co Čech, to kriminálník. Mladá fronta Dnes, 2.3.2010, s: 10.

- zanedbání povinné výživy⁷⁸,
- senioři jako oběti trestné činnosti⁷⁹,
- reforma vězeňství⁸⁰.

Prvky **reportáže** splňuje 7 článků, které vyšly v jednotlivých regionálních mutacích Mladé fronty Dnes. Ta se při lednovém propouštění vězňů zaměřila na lokální specifika jednotlivých věznic a jednotlivých regionů sérií reportážních článků přímo z terénu.

S naším tématem nového trestního zákoníku v tomto výběrovém období souviselo také **6 rozhovorů** – v Lidových novinách vyšly 4 a v Mladé frontě Dnes 2.

Rozhovor s tehdejší ministryní spravedlnosti Danielou Kovářovou v Mladé frontě Dnes 7.1.2010⁸¹ se týkal jejího setkání s vedením jihočeského soudu, státního zastupitelství a také vazební věznice. Ministryně se vyjadřovala k aktuálnímu tématu propouštění vězňů, kteří byli odsouzeni nebo vazebně stíháni za trestné činy, jež jsou podle nového trestního zákona kvalifikovány pouze jako přestupky a především k samotné realizaci propouštění ve věznicích a s tím spojenou agendou soudů a státních zastupitelství, jejichž nasazení bylo hodnoceno velmi pozitivně.

Tématu propouštění se věnuje také rozhovor s předsedou Obvodního soudu pro Prahu 1 Liborem Vávrou publikovaný počátkem ledna v Lidových novinách pod názvem „Jde jen o zlodějčky, násilníci ven nejdou“⁸². Libor Vávra pak v dalším rozhovoru Lidových novin z 27. ledna 2010 zodpovídá otázky týkající se nově zavedeného paragrafu §141 zabití, především v čem se zabití liší od vraždy nebo těžkého ublížení na zdraví.⁸³

V průběhu námi sledovaného období vyšly v Lidových novinách dva rozhovory s jedním z autorů nového trestního zákoníku a soudcem Nejvyššího soudu Pavlem Šámalem. První z 26.1.2010⁸⁴ se týkal navrhovaných legislativních změn pro zvýšení pravomocí policie, které by měly pomoci při potírání korupce - tzv. protikorupční balíček ministra Peciny, který navrhoval zavedení institutu korunního svědka. Pavel Šámal pokládá stávající právní úpravu obsaženou v přijatém trestním zákoníku za dostatečnou a Pecinovy návrhy legislativních změn nepovažuje za vhodné: „*Chápu, že policie chce mít svědky, kteří na někoho něco řeknou. U spolupracujícího obviněného však návrh oproti přijatému trestnímu zákoníku*

⁷⁸ Wallerová, R.: Alimenty aneb kdo s koho? Mladá fronta Dnes, 25.3.2010, s: 14.

⁷⁹ Duchoň, R.: Na seniory mohou útočit jen zbabělci. Mladá fronta Dnes, 25.3.2010, s: 2.

⁸⁰ Ortman, J.: Vazba horší než kriminál. Mladá fronta Dnes, 16.2.2010, s: 11.

⁸¹ Přijela všem poděkovat za to, že přišli do práce i ve svátek. Mladá fronta Dnes, 7.1.2010, str.3.

⁸² Jde jen o zlodějčky, násilníci ven nejdou. Mladá fronta Dnes, 7.1.2010, str. 2.

⁸³ Léta se musel ohýbat starý trestní zákoník. Lidové noviny, 27.1.2010, str.2.

⁸⁴ Protikorupční? Spíš propolicejní. Lidové noviny, 26.1.2010, str.3.

zavádí povinnost soudu snížit trest pod dolní hranici trestní sazby. Když státní zástupce označí trojnásobného vraha jako spolupracujícího obviněného, soud bude muset jít u něj pod dolní hranici trestní sazby, tedy pod 15 let! Proto trestní zákoník u spolupracujícího obviněného jen „umožňuje“ soudu jít pod dolní hranici sazby, a nikoli že je „povinen“. Soud přece nemůže být vázán tím, co udělá státní zástupce - jako v Pecinově návrhu.“

V dalším rozhovoru z března 2010⁸⁵ se Pavel Šámal vyjadřuje k novinářským dotazům, zda by rasově motivované žhářské útoky neměly být v trestním zákoníku samostatně vyčleněny. Téma je v tomto období aktuální a mediálně atraktivní, protože policie ukončila vyšetřování žhářského útoku na dům romské rodiny ve Vítkově z dubna 2009 a státní zástupkyně v únoru podala proti čtveřici pravicových radikálů obžalobu ke Krajskému soudu v Ostravě. Téma je pro média o to atraktivnější, že při útoku bylo vážně zraněno dvouleté dítě a zároveň téměř rok po prvním činu došlo na Ostravsku k dalšímu žhářskému útoku na romskou rodinu. Nicméně Pavel Šámal se domnívá, že vyčlenění takto specifické trestné činnosti v trestním zákoníku není nutné, neboť jí odpovídá skutková podstata s velmi přísným postihem.

V jednom rozhovoru bylo zavedení nového trestního zákoníku pouze okrajově zmíněno v obecné rovině⁸⁶.

Z jiných žurnalistických žánrů se ve výběru článků objevila zpráva o anketě, která proběhla mezi čtenáři internetové verze Hospodářských novin. Čtenáři mohli uvést svou odpověď na otázku: „Je zavedení domácího vězení pro méně závažné trestné činy správným krokem české justice?“ Podle uveřejněných výsledků 93 % čtenářů odpovědělo Ano, 7 % Ne. Tuto informaci uvádíme spíše pro zajímavost. Vzhledem k tomu, že vzorek odpovídajících respondentů (v deníku nebyl uveden ani celkový počet hlasujících) nelze považovat za reprezentativní, není možné výsledky takovýchto anket nijak zobecňovat. Tento typ novinářských anket má spíše zábavní charakter než relevantní výpovědní hodnotu, nicméně vypovídá o skutečnosti, že téma domácího vězení je považováno za hodné mediální pozornosti.

Přítomnost doprovodné **fotografie** u novinové zprávy přitahuje pozornost k tématu, téma zdůrazňuje a obsahu článku přikládá zvláštní význam. Ze všech novinových článků, které souvisely s novým trestním zákoníkem, bylo 92 z nich (tedy 39 %) doplněno popisnou fotografií vztahující se k tématu. Čtyři články v našem výběru byly opatřeny doprovodnou fotografií a zároveň publikovány na titulní straně deníku – jde o maximální zvýraznění

⁸⁵ Rasismus nezmizí škrtem pera. Lidové noviny, 17.3.2010, str.2.

⁸⁶ Pospíšil: Každého lze nahradit. Mladá fronta Dnes, Kraj Plzeňský, 6.3.2010, s. 3.

tématu, kterému je tímto věnována významná mediální pozornost v denním zpravodajství. Ve dvou případech šlo o atraktivní téma novoročního propouštění vězňů. Ve všech sledovaných denících (kromě Hospodářských novin) vyšly 2.1.2010, tedy v prvních novinách tohoto roku, zprávy s touto tematikou na titulních stranách listů – v Lidových novinách⁸⁷ a v Mladé frontě Dnes⁸⁸ pak byly navíc doplněny ilustrační fotografií.

Tabulka č. 10: Přítomnost fotografie u článku

Zpráva s fotografií	92	39%
Zprávy bez fotografie	143	61%
Celkem	235	100%

Dalším atraktivním tématem, které se 6. ledna 2010 dostalo na titulní stranu deníku Právo i s doprovodnou fotografií, byl první případ použití §141 a překvalifikování vraždy na zabití.

Poprvé použitá novela zákona ubrala muži, který zabíjel, léta za mřížemi

Není vražda jako vražda. Diferencovaný pohled na násilný trestný čin poprvé použil Krajský soud v Brně, který soudil případ vraždy z 13. června loňského roku. Tehdy se na výročním tramském potlachu osady Cvrček v obci Křtiny u Brna dostal do ostrého sporu šestadvacetiletý Jan Podborský s druhem své matky Vladimírem Pernicou (33), přičemž se snažil chránit právě svou matku. Tu Pernica nejen hrubě urážel, ale vyhrožoval jí i zabitím. Podborský ho pak při hádce bodnul do hrudníku kuchyňským nožem tak, že Pernica na místě zemřel. Za vraždu Podborskému ještě do konce minulého roku hrozil trest v rozmezí od 10 do 15 let. Předsedkyně senátu Krajského soudu v Brně Halina Černá však s využitím novelizovaného zákona trestný čin vraždy překvalifikovala na zabití, kde je nově sazba od tří do osmi let.

Verdikt soudu, proti němuž se nikdo neodvolal, zní: Jan Podborský nevraždil, ale při použití nepřiměřené obrany ze strachu zabíjel. Do vězení s ostrahou byl odsouzen na 4 roky. Půl roku je již ve vazbě, za půldruhého roku může teoreticky vyjít z vězení po odpykání poloviny trestu.

Při odsouzení pro vraždu, kde je nově od 1. ledna horní sazba až 18 let, lze přitom o prominutí zbytku trestu požádat až po uplynutí dvou třetin soudem stanovené doby trestu.

„Ze skutkových zjištění, která vyplynula v průběhu dokazování, soud zjistil, že obžalovaný se dopustil trestné činnosti ze strachu vůči chování poškozeného. Dříve, za platnosti starého trestního zákona, bylo možno takové chování, kdy se odrážela pouze odpovědnost za smrt poškozeného, kvalifikovat jako trestný čin vraždy,“ uvedla předsedkyně senátu Halina Černá.

„Situace se tehdy odrážela pouze ve výši trestu, který byl ukládán pod dolní hranici. Nyní v novém trestním zákoníku je dána tzv. nová privilegovaná skutková podstata, to je ten zločin zabití. Tam se postihují nižším trestem případy, při nichž pachatel jiného úmyslně usmrtil právě v silném rozrušení, ze

⁸⁷ Na Nový rok se otevřely brány věznic stovkám lidí. Lidové noviny, 2.1.2010

⁸⁸ Ve vězení byl na rok. Trest mu zkrátali o jeden den. Mladá fronta Dnes, 2.1.2010

strachu, v důsledku úleku, zmatku, v důsledku zavrženíhodného jednání poškozeného a podobně,“ sdělila dále.

„Z toho důvodu soud, který je povinen vždy postupovat podle zákona příznivějšího pro obžalovaného, využil nového trestního zákoníku díky tomu, že byl zjištěn motiv – strach z poškozeného. A použil tedy tuto novou právní kvalifikaci,“ vysvětlila přelomové rozhodnutí Černá.(..)⁸⁹

Mediálně přitažlivou kazuistikou, která byla fotografií a publikováním na titulní straně deníku Právo zdůrazněna, byl případ Dagmar Tauchenové, která přepadla vězeňskou eskortu a osvobodila svého manžela. Její skutek byl posouzen jako trestný čin osvobození vězně, který čerstvě zavedl nový trestní zákoník:

Tauchenová má šanci na zastavení trestního stíhání

Dagmar Tauchenová má šanci vyhnout se trestnímu stíhání za přepadení vězeňské eskorty a osvobození svého manžela Pavla Tauchena. Přestože jí hrozí až pět let vězení, za mříže se dostat nemusí. Policisté její jednání překvalifikovali podle paragrafu, který je pro ni příznivější a umožňuje podmíněné zastavení trestního stíhání. Rozhodnout o tom může státní zástupce, po podání obžaloby pak soud.

Ženu, která loni 10. listopadu v plzeňské nemocnici se zbraní v ruce donutila strážné propustit vězně, původně policisté obvinili z trestných činů vydírání, útoku na veřejného činitele a maření výkonu úředního rozhodnutí, za což jí hrozilo až osm let vězení. „Po novele trestního zákona platné od letošního roku vyšetřovatel posoudil jednání stíhané ženy jako trestný čin osvobození vězně,“ uvedla mluvčí policie v Plzni Martina Kohoutová.

To je pro Tauchenovou výhodnější, neboť horní trestní sazba za tento zločin je maximálně do pěti let. Tím splňuje nejdůležitější kritérium pro podmíněné zastavení trestního stíhání. „K tomu směřuje i můj návrh, který nyní připravuji pro státního zástupce,“ řekl Právu obhájce Tauchenové Kolja Kubíček.⁹⁰

Kazuistika jako součást zpravodajství

O změnách trestního zákoníku novináři často informují v souvislosti s konkrétním trestným činem, na němž změnu dokumentují – nebo přesněji až v souvislosti s konkrétní kazuistikou legislativní změna získá mediální přitažlivost. Přítomnost kazuistiky tak jednoznačně zvyšuje atraktivitu předávaných zpráv. Jak již jsme zmínili, z celkového množství vybraných novinových zpráv se jich 109, tedy 46 % věnovalo právě přednostně konkrétnímu trestnému činu spojenému se změnou trestního zákoníku. Vezmeme-li v úvahu i články, kde kazuistika sice není hlavním tématem, ale je právě pro ilustraci některé z legislativních změn pouze okrajově uvedena, pak dojdeme k četnosti 154 zpráv. Konkrétní

⁸⁹ Poprvé použitá novela zákona ubrala muži, který zabíjel, léta za mřížemi. Právo, 6.1.2010, titulní strana

⁹⁰ Tauchenová má šanci na zastavení trestního stíhání. Právo, 18.2.2010, titulní strana.

kazuistika je tak přítomna v 65,5 % novinových zpráv týkajících se nového trestního zákoníku.

Tabulka č. 11: Přítomnost konkrétní kazuistiky

Zpráva s konkrétní kazuistikou	154	65,5%
Zpráva bez konkrétní kazuistiky	81	34,5%
Celkem	235	100%

Podíváme-li se, jaký je v rámci jednotlivých periodik podíl zpráv obsahujících konkrétní kazuistiku, vidíme, že kromě Hospodářských novin, kde převažují zprávy bez ní, ve všech ostatních denících naprostá většina zpráv konkrétní kazuistiku obsahuje, nejvyšší je tento podíl v deníku Právo, a to 77 %.

Tabulka č. 12: Přítomnost kazuistiky podle periodik

	Zpráva bez kazuistiky	Zpráva s kazuistikou	Celkem
Mladá fronta Dnes	31 (29,5%)	74 (70,5%)	105
Právo	14 (23%)	47 (77%)	61
Lidové noviny	15 (44,1%)	19 (55,9%)	34
Blesk	8 (40%)	12 (60%)	20
Hospodářské noviny	13 (86,7%)	2 (13,3%)	15
Celkem	81 (34,5%)	154 (65,5%)	235

Vyjádření expertů v rámci zpravodajství

Ve výběru článků jsme také sledovali, zda se ke změnám trestního zákoníku vyjadřovali experti (soudci, státní zástupci, advokáti apod.) a jaký zaujímali postoj. Zajímal nás pouze jejich komentář ke konkrétní legislativní změně, případně k realizaci této změny v praxi, nikoli například vyjádření či doplňující informace ke konkrétní kauze. Z celkového počtu 235 novinových zpráv byl takovýto komentář experta přítomen ve 143 z nich, tedy v 61 %. Nejčastěji vyslovovali svůj názor soudci nebo soudkyně (případně ojedinele mluvčí soudu) – ve 44 případech (18,7 % článků) a zástupci policie – ve 32 případech (v 10 zprávách názor vyjadřoval policista či policistka, ve 22 případech jej reprodukovala policejní mluvčí). Soudci se v nadpoloviční většině případů (23) vyjadřovali ke konkrétním kazuistikám. Ve 22 článcích novináři citují názor ministryně spravedlnosti, 10 z nich se týkalo trestu domácího vězení, respektive problémů s jeho uváděním do praxe. Výhradně k tématu realizace trestu domácího

vězení se vyjadřovali také zástupci Probační a mediační služby (12 zpráv). Státního zástupce nebo státní zástupkyni novináři citovali v 17 zprávách, podobně jako soudci projevovali svůj názor většinou v souvislosti s konkrétním trestným činem (v 11 případech). Není nijak překvapující, že také 8 z 10 vyjádření advokátů či advokátek se týkalo konkrétní kazuistiky a obdobně také nadpoloviční podíl publikovaných vyjádření zástupců policie (56 %, 18 z 32) je spojený s určitým konkrétním skutkem. Zástupci věznic (většinou mluvčí věznic, ve dvou případech prezentoval svůj názor přímo ředitel věznice) se logicky vyjadřovali výhradně k novoročnímu propouštění vězňů. Ve 23 novinových článcích se objevily názory dalších expertů, například psycholog či psychiatr k legislativní úpravě ochranné léčby, pracovnice Intervenčního centra v souvislosti s případem nebezpečného pronásledování - stalkingu, v souvislosti s drogovou problematikou zástupce nadace Drop IN apod.

Nejčastěji s dotazováním expertů pracují Lidové noviny a Mladá fronta Dnes. V Lidových novinách 85 % článků z našeho výběrového souboru obsahuje vyjádření experta ke změně trestního zákoníku nebo k realizaci této změny, v Mladé frontě Dnes je to téměř 66 %. Není bez zajímavosti, že v deníku Blesk naopak převažují zprávy bez vyjádření experta (75 %). V tomto typu deníku zřejmě stačí informace o skutečnosti – například kriminálním činu jako takovém – bez dalšího analyzování či komentáře.

Tabulka č. 13: Komentář expertů v novinových zprávách

	Počet komentářů	Podíl na celkovém počtu článků
1. Soudce/soudkyně (nebo mluvčí soudu)	44	18,7%
2. Zástupce policie	32	13,6%
3. Ministryně spravedlnosti	22	9,4%
4. Státní zástupce/státní zástupkyně (nebo mluvčí státního zastupitelství)	17	7,2%
5. Mluvčí Ministerstva spravedlnosti	15	6,4%
6. Zástupce věznice	14	6%
7. Zástupce PMS	12	5,1%
8. Advokát/advokátka	10	4,3%
Jiný expert	23	9,8%

Tabulka č. 14: Přítomnost komentáře experta podle periodik

	Zprávy bez komentáře experta	Zprávy s komentářem experta	Celkem
Mladá fronta Dnes	36 (34,3%)	69 (65,7%)	105
Právo	30 (49,2%)	31 (50,8%)	61
Lidové noviny	5 (14,7%)	29 (85,3%)	34
Blesk	15 (75%)	5 (25%)	20
Hospodářské noviny	6 (40%)	9 (60%)	15
Celkem	92 (39,1)	143 (60,9%)	235

Celkové vyznění novinových zpráv vůči změnám trestního zákoníku

Jak již bylo uvedeno, téměř 90 % novinových zpráv z našeho výběrového souboru odpovídalo žánru zpravodajství, které by ze své povahy mělo být vyvážené, objektivní a pokud možno také neutrální.⁹¹ U jednotlivých článků jsme sledovali, jaké je jejich celkové vyznění vůči změně trestního zákoníku. Novinových zpráv o novém trestním zákoníku, které lze označit za neutrální, bylo 60 %. Další novinové zprávy, i když nemusejí obsahovat přímo vyjádřené hodnocení, mohou svým celkovým vyzněním a kontextem, v němž je trestní zákoník zmíněn, působit pozitivně, nebo naopak kriticky. Často jsou také nositeli názoru nebo postoje ke zmíněným legislativním změnám oslovení a citovaní experti. V krajních hodnotách škály mírně převažuje pozitivní hodnocení změny trestního zákoníku – 22,6 % článků zmiňované změny hodnotí výhradně nebo spíše pozitivně, 17 % článků vyznívá vůči změně spíše kriticky a zaměřuje svou pozornost na některý z dílčích problémů.

Tabulka č. 15: Celkové vyznění článku vůči změně trestního zákona

pozitivní	53	22,6 %
neutrální, bez hodnocení	142	60,4 %
negativní	40	17,0 %
celkem	235	100 %

Korelace celkového vyznění článku s jednotlivými deníky se neprokázala, ale souvislost mezi celkovým vyzněním a základním tématem novinové zprávy se ukázala jako významná.

⁹¹ viz např. McQuail, D. 1999. Úvod do masové komunikace. Praha: Portál.

Při informování o konkrétních kazuistikách novinové zprávy působí téměř v 70 % neutrálně – bez hodnocení bývá uvedena například změna trestního postihu nebo je pouze zmíněno „...byl odsouzen podle nového trestního zákoníku“. Ve 23 % je legislativní změna prezentována pozitivně, ať už v komentáři novináře nebo je názor vyjádřen osloveným expertem - například byla kladně hodnocena diferenciací mezi vraždou a zabitím, zavedení nové právní kvalifikace nebezpečného pronásledování – stalking apod. Deset procent článků informujících o konkrétním trestném činu naopak vyjadřuje negativní postoj k legislativní změně. Novinové zprávy informující o lednovém propouštění vězňů byly v naprosté většině psané v neutrálním tónu. Články v obecné rovině oznamující zavedení nového trestního zákoníku z velké části uvádějí konkrétní legislativní změny s pozitivní konotací:

„Od prvního ledna se totiž změnil trestní zákoník, který v některých případech zvětšil tresty. Mezi nimi je mimo jiné i větší postih za trestné činy proti životu a zdraví spáchané z nedbalosti. (...) Větších trestů se od Nového roku dočkají nejen nezodpovědní řidiči, ale také lidé, kteří někoho pronásledují a vydírají, větší postihy přijdou i pro ty, kteří napadnou zdravotníky a záchranáře. Přísnější postihy čekají i rodiče, kteří neplatí na svoje děti.“⁹²

Tabulka č. 16: Celkové vyznění článků ve vztahu k základnímu tématu zprávy

	Celkové vyznění článků			celkem
	pozitivní	neutrální	negativní	
Obecná informace o novém TZ	10 (66,7%)	5 (33,3%)	0 (0%)	15 (100%)
Konkrétní kazuistika spojená s novým TZ	25 (22,9%)	73 (67,0%)	11 (10,1%)	109 (100%)
Propouštění vězňů	0 (0%)	25 (96,2%)	1 (3,8%)	26 (100%)
Trest domácího vězení	11 (28,2%)	15 (38,5%)	13 (33,3%)	39 (100%)
Jiný problém nebo téma v souvislosti s novým TZ	6 (17,6%)	16 (47,1%)	12 (35,3%)	34 (100%)
TZ zmíněn pouze okrajově	1 (8,3%)	8 (66,7%)	3 (25%)	12 (100%)
celkem	53 (22,6%)	142 (60,4%)	40 (17,0%)	235 (100%)

Není překvapující, že ve skupině článků, které se věnují některému problému či tématu spojenému s novým trestním zákoníkem, je negativní hodnocení častější – objevuje se u 35 %

⁹² Tresty jsou tvrdší. Pro neplatiče i recidivisty. Mladá fronta Dnes, 6.1.2010, Kraj Pardubický, str.2.

článků. Rozpolcené je informování o trestu domácího vězení. Zatímco 28 % zpráv o trestu domácího vězení vyznívá pozitivně a vkládá naději do zavedení tohoto nového druhu alternativního trestu, kritický tón se vyskytuje u 33 % článků, které se zabývají především problémy jeho uvedení do praxe.

IV.5. Mediálně atraktivní témata spojená s novým trestním zákoníkem

Propouštění vězňů

První obsáhlejší zprávy informující o novém trestním zákoníku v roce 2010 se týkaly především propouštění vězňů, kteří si odpykávali trest za skutky, které s novou podobou trestního zákoníku přestaly být trestným činem. Tématu se věnovalo celkem 26 novinových článků, naprostá většina (24) pochopitelně byla publikována v lednu, pouze dva vyšly v únoru 2010. V duchu hesla „titulek prodává“ nejen bulvární, ale i tzv. seriózní tisk zvolil mediálně atraktivní nadpisy článků, věnující se tomuto tématu: „Akce „kulový blesk“ v justici“ (Lidové noviny⁹³), „Na nový rok se otevřely brány věznic stovkám lidí“ (Lidové noviny⁹⁴), „Vězni už jsou volní“ (Blesk⁹⁵), „Věznice včera rozdaly propustky“ (Mladá fronta Dnes⁹⁶), „Svoboda jako novoroční dar“ (Mladá fronta Dnes⁹⁷), „Věznice opustily téměř tři stovky vězňů“ (Právo⁹⁸), „Vězňové jdou na svobodu“ (Mladá fronta Dnes⁹⁹). Atraktivita tématu v mediálním prostoru se ukázala také tím, že hned tři deníky zprávy o propouštění vězňů uvedly na titulní straně, z toho dva také s doprovodnou fotografií.

Přes přitažlivé titulky text článků uvádí zároveň uklidňující fakt, že propouštění se týká pouze drobných skutků a neznamená to, že věznice hromadně opustí množství nebezpečných pachatelů. Většina listů cituje ministryni spravedlnosti Danielu Kovářovou, která prostřednictvím své mluvčí ujišťuje, že „*propouštění se bude týkat pouze drobných jednání, která po 1. lednu nejsou trestná*“¹⁰⁰ a „*nepůjde tedy o žádné násilníky ani nebezpečné pachatele*“¹⁰¹. Lidové noviny k tématu doplňují rozhovor s předsedou Obvodního soudu pro Prahu 1 Liborem Vávrou s názvem „Jde jen o zlodějíčky, násilníci ven nejdu“, v němž v podobném duchu zaznívá:

⁹³ Akce „kulový blesk“ v justici. Lidové noviny, 2.1.2010, s: 2.

⁹⁴ Na nový rok se otevřely brány věznic stovkám lidí. Lidové noviny, 2.1.2010, titulní strana.

⁹⁵ Vězni už jsou volní. Blesk, 2.1.2010, s. 3.

⁹⁶ Věznice včera rozdaly propustky. Mladá fronta Dnes, Vysočina, 2.1.2010, s:1.

⁹⁷ Svoboda jako novoroční dar. Mladá fronta Dnes, Kraj Karlovarský, 2.1.2010, s: 1.

⁹⁸ Věznice opustily téměř tři stovky vězňů. Právo, 2.1.2010, titulní strana.

⁹⁹ Vězňové jdou na svobodu. Mladá fronta Dnes, Kraj Hradecký, 2.1.2010, s: 1.

¹⁰⁰ Věznice opustily téměř tři stovky vězňů, Právo, 2.1.2010, titulní strana.

¹⁰¹ Na nový rok se otevřely brány věznic stovkám lidí. Lidové noviny, 2.1.2010, titulní strana.

„V drtivé většině případů jde o drobné zloděje. Nový trestní zákon se dívá na recidivu shovívavěji, a některé krádeže je tak nutno nově posuzovat již jen jako přestupky. Když dříve někdo ukradl věc za více než 5000 korun a byl soudem potrestán, tak už pak mohl být v budoucnu odsouzen za ukradení každé šišky salámu či lahve. Od ledna platí, že k té větší krádeži za více než 5000 korun muselo dojít před maximálně třemi lety. Pokud k ní došlo dříve, je následné ukradení salámu za dvě stě korun již jen přestupkem. Jde o drobnou kriminalitu. Rozčiluje mě, když někdo vyvolává představu, že by ulice snad měly zaplavit hordy násilníků.“¹⁰²

Články pak obsahují také seznam skutků, kterých se nové legislativní změny týkají:

„Nový trestní zákoník totiž ruší některé trestné činy a propouštění se týkalo lidí, kteří byli odsouzeni právě za tyto skutky. Zákoník například ruší trestné činy řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, domácí výrobu lihovin nebo pytláctví, u něhož škoda nepřesáhla pět tisíc korun. Cely opustili i odsouzení recidivisté, kteří způsobili škodu nepřesahující pět tisíc korun. Od Nového roku jsou tyto činy považovány za přestupky.“¹⁰³

Ve spojitosti s propouštěním vězňů se objevuje i první kritika. Vzhledem k tomu, že nový kodex začal platit až k 1. lednu, soudci tak nemohli příkazy k propuštění rozeslat věznicím předem. *„Publikovat usnesení, to znamená jakoby ho vydat, se mohlo až 1. ledna.,“* říká pražský soudce Libor Vávra. Na tento okamžik se ale soudy musely dopředu připravit, soudci procházeli spisy a dopředu psali usnesení o propuštění. Předseda Obvodního soudu pro Prahu 1 Libor Vávra k tomu dodává: *„Vidím tu evidentní zanedbání parlamentu. Je totiž jasné, že pokud by ti lidé zůstali sedět ve věznicích i po 1. lednu, mohli by právem požadovat po státu odškodnění. A při těch počtech by se každopádně mohlo jednat o statisíce a možná i o miliony. (...) Parlament zapomněl na přechodné ustanovení, které by soudům umožnilo rozhodnout předem. Variant, jak to vyřešit, je několik a žádná z nich není úplně čistá, protože vada procesního předpisu tu prostě je. Snažíme se vyjít vstříc Listině základních práv a svobod, tak abychom co nejméně porušili zákon, když je zřejmé, že ten zákon nebyl přijat optimálně. Justice tak bohužel jako již mnohokrát tahá stát z finančních problémů, které nezavinila.“¹⁰⁴*

Některé zprávy – zejména v regionálních mutacích listů - zmiňovaly lokální specifika procesu propouštění. Zvláště Mladá fronta Dnes regionálnímu zpravodajství věnuje v jednotlivých krajových mutacích listu ve srovnání s ostatními periodiky poměrně velký prostor. Proto nepřekvapí fakt, že 53 % článků o propouštění vězňů vyšlo právě v Mladé frontě Dnes, která se zaměřila na lokální specifika jednotlivých věznic a jednotlivých regionů sérií reportážních článků přímo z terénu. Například Mladá fronta Dnes na Vysočině

¹⁰² Jde jen o zlodějíčky, násilníci ven nejdou, Lidové noviny, 2.1.2010, s. 2.

¹⁰³ Z věznic v kraji propustili 14 vězňů, Mladá fronta Dnes, Kraj Hradecký, 5.1.2010, s: 1.

¹⁰⁴ Jde jen o zlodějíčky, násilníci ven nejdou, Lidové noviny, 2.1.2010, s. 2.

informovala o zdlouhavé proceduře propouštění - „V Rapoticích bylo propouštění trochu zmatené“¹⁰⁵. Prodlevy byly dané skutečností, že o propuštění vždy rozhoduje ten soud, který dotyčného odsoudil k výkonu trestu. Věznice tak čekaly na příkazy k propuštění od soudů z různých koutů republiky. Podobné informace přináší i reportáž ze středních Čech – „Na svobodu čekali hodiny“¹⁰⁶. Další regionální zvláštnosti zmiňují následující texty - „V Praze propustili 13 vězňů, v okolí města další desítky“¹⁰⁷, „V Budějovicích nepropustili ani jediného vězně“¹⁰⁸, „Heřmanice propustily první vězně“¹⁰⁹.

Objevily se i zprávy doplněné o kazuistiku, například případ vězně, kterému byl trest zkrácený o pouhý den či týden apod. – „Soudci mu zkrátili trest. O jeden týden.“¹¹⁰ nebo „Ve vězení byl na rok. Trest mu zkrátili o jeden den.“¹¹¹.

S časovým odstupem pak články shrnují výsledek propouštění:

„České věznice opustilo 1. ledna celkem 290 vězňů a šest vazebně stíhaných lidí. Sdělila to včera vězeňská služba s tím, že jde o definitivní počet propuštěných lidí, u kterých nový trestní zákoník zrušil trestnost jejich činů. Na svobodu se tak dostali drobní zlodějíčci, lidé řídící bez řidičského oprávnění či pytláci. Nenaplnily se tak původní odhady, které počítaly s tím, že změna zákona osvobodí více než tisíc lidí.“¹¹²

Koncem února 2010 Lidové noviny informují – a to dokonce na titulní straně - o dvanácti v lednu propuštěných vězňích, kteří se do vězení vrací: „Propuštění vězni se vrací zpátky za mříže. Kradou“¹¹³ a také „Novoroční propuštění se vrací za mříže“¹¹⁴:

Zloději propuštění při novoroční „amnestii“ se vrací zpět za mříže. Podle informací vězeňské služby porušilo za první dva měsíce roku zákon hned dvanáct z těch, kterým přinesl svobodu nový trestní zákoník. „Šest z nich je ve vazbě a mají před soudem. Další šest je již ve výkonu trestu. Většina z nich za krádeže,“ říká mluvčí Vězeňské služby ČR Markéta Prunerová. Typický je příběh dvačtyřicetileté zlodějky Tonči (jméno redakce LN změnila) z Českých Budějovic. Na Nový rok ji soud propustil, ale od minulého týdne sedí již po devatenácté ve vězení – opět za krádež.¹¹⁵

K tomuto faktu se prostřednictvím mluvčí vyjádřilo ministerstvo spravedlnosti: Podle ministerstva spravedlnosti ale dvanáct zavřených nový trestní zákoník nijak nezpochybňuje. „Zákoník řeší, co je a co není trestným činem, nemůže ale zabránit spáchání trestného činu.

¹⁰⁵ V Rapoticích bylo propouštění trochu zmatené. Mladá fronta Dnes - Vysočina, 2.1.2010, s: 2.

¹⁰⁶ Na svobodu čekali hodiny. Mladá fronta Dnes - Střední Čechy, 2.1.2010, s: 2.

¹⁰⁷ V Praze propustili 13 vězňů, v okolí města další desítky. Mladá fronta Dnes - Praha, 2.1.2010, s: 1.

¹⁰⁸ V Budějovicích nepropustili ani jediného vězně. Mladá fronta Dnes - Jižní Čechy, 2.1.2010, s: 2.

¹⁰⁹ Heřmanice propustily první vězně. Mladá fronta Dnes - Kraj Moravskoslezský, 2.1.2010, s:2.

¹¹⁰ Soudci mu zkrátili trest. O jeden týden. Mladá fronta Dnes - Střední Čechy, 2.1.2010, s: 1.

¹¹¹ Ve vězení byl na rok. Trest mu zkrátili o jeden den. Mladá fronta Dnes, 2.1.2010, titulní strana.

¹¹² Vězení opustilo celkem 296 lidí, Právo, 5.1.2010, s:7.

¹¹³ Propuštění vězni se vrací zpátky za mříže. Kradou. Lidové noviny, 27.2.2010, titulní strana.

¹¹⁴ Novoroční propuštění se vrací za mříže. Lidové noviny, 27.2.2010, s: 3.

¹¹⁵ Propuštění vězni se vrací zpátky za mříže. Kradou. Lidové noviny, 27.2.2010, titulní strana.

Jinak řečeno – pokud se propuštění nově dopustili trestných činů, tak vinen není zákoník, ale oni samotní,“ míní mluvčí ministerstva Jitka Zinke.¹¹⁶ Podobný názor má i novináři oslovený expert – soudce Libor Vávra: „Musíme si vyjasnit, co chceme. Stavět nové věznice? Máme na ně? Není úkolem státu pokusit se tyto lidi přitáhnout k normálnímu životu?“ Podle Vávry by bagatelní krádeže vůbec neměly být trestným činem: „Je chybou, že za celých 20 let zákonodárci nevymysleli nové účinné trestání přestupků, při kterém by se nemusela tak intenzivně využívat drahá policie a justice.“¹¹⁷

Nejčastěji zmíněné změny trestního zákoníku

Z celkového počtu 235 zpráv, které reflektují změnu trestního zákoníku, jich 221, tedy 94 %, zmiňuje nějakou konkrétní změnu nebo dokonce změn více. V novinových zprávách z našeho výběrového souboru bylo nejčastěji zmiňovanou změnou zavedení nového alternativního trestu domácího vězení (zmíněno 49krát) a legislativní změny v souvislosti s trestným činem vraždy (47krát). Jsou to jednoznačně mediálně nejatraktivnější témata spojená se změnou trestního zákoníku. Ve frekvenci zmínek v tisku za nimi následují legislativní úpravy trestného činu krádeže (28) a řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění (23) – obojí bylo uváděno především v souvislosti s lednovým propouštěním vězňů:

„Trestní zákoník, který včera nabyl účinnosti, ruší například trestné činy krádeží, pokud nepřesahuje škoda pět tisíc korun, řízení motorového vozidla bez řidičského průkazu, domácí výrobu lihovin nebo pytláctví se škodou do pěti tisíc korun. Podle nového trestního zákoníku jsou to pouze přestupky, za něž se lidé nemohou dostat do vězení.“¹¹⁸

Nebezpečné pronásledování - stalking byl zmíněn v 15 případech, drogová problematika ve 13. Legislativní úprava pytláctví byla zmíněna desetkrát a nedovolené pálení lihu devětkrát. U těchto témat je umístění v žebříčku mediálního zájmu poněkud překvapivé a lze je interpretovat spíše kuriózní povahou informace.

S četností osmi zmínek v novinovém zpravodajství se na 9. až 11. místě mediální pozornosti umístila právní úprava trestného činu podvodu, dále trestání řízení nebo způsobení nehody pod vlivem alkoholu nebo drog a zavedení nového alternativního trestu - zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Jak již jsme zmínili - 154 novinových článků, tedy 65,5 %, změnu trestního zákoníku uvádí v souvislosti s kazuistikou. Je zajímavé také sledovat, které změny trestního zákoníku

¹¹⁶ Novoroční propuštění se vrací za mříže, Lidové noviny, 27.2.2010, s: 3.

¹¹⁷ Novoroční propuštění se vrací za mříže, Lidové noviny, 27.2.2010, s: 3.

¹¹⁸ Na svobodu čekali hodiny, Mladá fronta Dnes, 2.1.2010, Střední Čechy, s. 2.

byly uvedeny v souvislosti s konkrétní kazuistikou a které byly zmíněny ve výčtu změn bez konkrétní aplikace. Například u trestného činu podvodu byla u 7 z 8 případů uvedena konkrétní kazuistika, což bylo zapříčiněno atraktivitou jednotlivých případů, v jejichž souvislosti byla legislativní změna zmíněna (úvěrový podvod, případ, kde je pro podvod a zneužití pravomoci veřejného činitele stíhán vysoce postavený policista apod.).

Tabulka č. 17: Četnost zmínění změn trestního zákoníku

	Změna TZ	Počet zmínek v tisku	Přítomnost konkrétní kazuistiky	Procent zpráv s kazuistikou
1.	Trest domácího vězení	49	20	41 %
2.	Změny týkající se TČ vraždy	47	41	87 %
3.	Krádeže	28	16	57 %
4.	Řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění	23	7	30 %
5.	Nebezpečné pronásledování - stalking	15	11	73 %
6.	Drogová problematika	13	7	54 %
7.	Pytláctví	10	1	10 %
8.	Nedovolené pálení lihu	9	0	0 %
9.-11.	Podvod	8	7	88 %
	Řízení nebo způsobení nehody pod vlivem alkoholu nebo drog	8	2	25 %
	Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	8	2	25 %
12.-13.	Loupež	6	4	67 %
	Zanedbání povinné výživy	6	1	17 %
14.	Změna promlčecí doby	5	1	20 %
15.	Znásilnění	4	3	75 %

Téměř 90 % (41 ze 47) novinových zpráv zmiňujících legislativní úpravy u trestného činu vraždy tuto informaci uvádí v souvislosti s konkrétní kazuistikou. Vysoké procento nepřekvapuje - vražda jako trestný čin je jednoduše stálíci novinářského žánru „černé kroniky“ a zde se vedle konkrétního případu stala atraktivní informací také nová právní úprava tohoto zločinu. Podobně atraktivní pro uvádění konkrétního případu jsou také další závažné trestné činy (i když zde poměry vycházejí z nižších čísel) – loupež a znásilnění. To potvrzuje i závěry některých výzkumů, které dokazují, že závažná trestná činnost je v mediálním zpravodajství oproti skutečnému rozložení kriminality významně

nadhodnocena.¹¹⁹ Zkrátka mediálně přitažlivější je psát o vraždě než o krádeži v supermarketu.

Trest domácího vězení

Trest domácího vězení bylo jedno z ústředních témat, o kterém tisk v roce 2010 v souvislosti s novým trestním zákoníkem informoval. Jak již bylo zmíněno, informování bylo do určité míry rozpolcené – vedle obecně informativních neutrálních zpráv o zavedení nového druhu alternativního trestu se objevovaly na jedné straně pozitivně zabarvené zprávy spojené s očekáváním širšího využití tohoto trestu, na straně druhé kritické zprávy týkající se výběru dodavatele elektronického monitoringu domácích vězňů.

Už 8. ledna v tisku vycházejí zprávy o vůbec prvně uloženém trestu domácího vězení v Česku:

***První Čech je v domácím vězení** - Muž z Loučovic na Českokrumlovsku dostal u soudu za výtržnosti trest domácího vězení, který zavedl nový trestní zákoník. Rok se musí od 20 do 5 hodin zdržovat na své trvalé adrese. Pokud to poruší, půjde na osm měsíců za mříž. Byl odsouzen za napadení kamaráda své bývalé přítelkyně.¹²⁰*

Začátkem února pak všechny deníky informují o prvním výkonu trestu domácího vězení:

„První odsouzený v Česku si začal odpykávat trest domácího vězení. Šestačtyřicetiletý Štefan Rolník z Loučovic na Českokrumlovsku musí strávit doma jeden rok vždy od 20.00 do 5:00. Musí se také vyhýbat alkoholu. Za napadení přítele družky v opilosti ho v lednu odsoudil českokrumlovský okresní soud. Pokud podmínky nesplní, může strávit osm měsíců ve vězení, řekl včera regionální vedoucí probační a mediační služby na jihu Čech Martin Pilný.

(..) Odsouzený, který je recidivistou, také nastoupil ambulantní protialkoholní léčbu. Trest si začal odpykávat v pondělí ve 20.00, vzápětí k němu dorazila první kontrola. Dosud totiž chybí elektronické náramky, které pomohou domácí vězně hlídat. „Domácího vězně můžeme kdykoli zkontrolovat. V první fázi bývají kontroly hodně intenzivní,“ uvedl Pilný. Domácí vězení zavedl od ledna nový trestní zákoník.“¹²¹

Novinové články s konkrétními kazuistikami, věnující se realitě výkonu trestu domácího vězení jsou poměrně časté a vyskytují se v tisku v průběhu sledovaného období opakovaně. Pozitivnímu vyznění části zpráv o trestu domácího vězení přispívají komentáře expertů vyjadřující očekávání širšího využití tohoto nově zavedeného alternativního trestu, opřené také o mezinárodní zkušenost:

¹¹⁹ Např. Ditton, J., Duffy, J. 1983. Bias in the newspaper reporting of crime news. *British Journal of Criminology*, 23, 159-165; Jones, Stephen. 2001. *Criminology*. Oxford University Press.

¹²⁰ První Čech je v domácím vězení, *Mladá fronta Dnes*, 8.1.2010, s: 2.

¹²¹ První odsouzený nastoupil trest domácího vězení, *Lidové noviny*, 3.2.2010, s: 5.

Podle odhadů ministerstva spravedlnosti by jich (pozn.: odsouzených k trestu domácího vězení) mohlo být ročně až 1 500. „Týká se to pachatelů odsouzených pro méně vážné trestné činy, kde není sazba větší než dva roky - například za rvačky v hospodách či drobné krádeže,“ vysvětluje ředitel probační a mediační služby Pavel Štern.¹²²

Institut trestu domácího vězení si pochvaluje například Polsko. Podle tamního ministra spravedlnosti Krzysztofa Kwiatkowského jsou náklady na „domácí“ vězně mnohem nižší než na lidi ve věznicích. Trest také přispívá k snazšímu návratu odsouzených do společnosti.¹²³

Také hodnocení samotných odsouzených k trestu domácího vězení vyznívá kladně:

„Pro mě je důležité, že budu moci být se svými dětmi,“ řekl Rolník.¹²⁴ Když se naposledy vrátil z výkonu trestu, jeho synek Štefan, kterému jsou nyní 3 roky a 3 měsíce, ho nepoznával. „Půl roku se to spravovalo. A to už nechci dopustit. Vídám ho každý den.“¹²⁵

Podíváme-li se na delikty, za které byli pachatelé z mediálně sledovaných kauz k trestu domácího vězení odsouzeni, je uváděno většinou výtržnictví, ublížení na zdraví – typicky v souvislosti s potyčkou v baru nebo hospodě, tedy s největší pravděpodobností pod vlivem alkoholu.

Zprávy z poloviny ledna 2010 předznamenávají obtíže, které se s výkonem trestu domácího vězení potáhnou i další roky:

Náramky pro domácí vězně budou později. Elektronické hlídání lidí v domácím vězení začne podle ministerstva spravedlnosti fungovat až příští rok, přestože se původně mluvilo už o letošku. Ministerstvu se na projekt nepodařilo získat peníze z Evropské unie.¹²⁶

To, že při zavedení trestu domácího vězení není umožněna efektivní kontrola odsouzených pomocí elektronických náramků, je novináři kriticky komentováno:

Pomocí elektronických náramků připevněných na noze se mělo dodržování domácího vězení původně kontrolovat i v Česku. Stát však na ně zatím nesehnal peníze. Ministerstvo spravedlnosti teprve teď připravuje výběrové řízení na jejich dodavatele. Náramky plánuje zavést od poloviny příštího roku.¹²⁷

A kdo ty vězně ohlídá? Námitky kritiků jsou jednoduché a dávají smysl: úředníci prý nebudou schopni ohlídat, jestli vězeň dodržuje režim (musí být doma od osmi večer do pěti ráno). (...) Původně se přitom se zavedením náramků počítalo. Jenže ministerstvo, na němž se po jarním pádu vlády vyměnilo celé vedení, během letoška nestihlo vypsát výběrové řízení na firmu, která bude sledovací systém provozovat. „O tom, že bude domácí vězení, se přece ví čtyři nebo pět let. Ministerstvo na tom mělo pracovat,“ diví se Libor Vávra, předseda Obvodního soudu pro Prahu 1.¹²⁸

¹²² Domácích vězňů budou brzy tisíce, Mladá fronta Dnes, 3.2.2010, s: 5.

¹²³ 60 firem má zájem hlídat domácí vězně, Hospodářské noviny, 26.3.2010, s: 6.

¹²⁴ První odsouzený nastoupil trest domácího vězení, Lidové noviny, 3.2.2010, s: 5.

¹²⁵ Rok odsedím na chatě, Blesk, 3.2.2010, s: 7.

¹²⁶ Náramky pro domácí vězně budou později, Mladá fronta Dnes, 15.1.2010, s: 4.

¹²⁷ Domácích vězňů budou brzy tisíce, Mladá fronta Dnes, 3.2.2010, s: 5.

¹²⁸ Soudci váhají nad domácím vězením bez elektronických náramků, Hospodářské noviny, 5.1.2010, s:6.

Také soudci vyjadřují k výkonu trestu domácího vězení bez elektronického monitorování značnou nedůvěru:

„V podstatě neexistuje účinná kontrola, která zajistí, že byl trest domácího vězení opravdu vykonán. Probační úředník může třeba v noci zvonit před domem a nikdo mu neotevře. A odsouzený pak řekne, že doma byl, ale že spal,“ uvedl mluvčí zlínského okresního soudu Dušan Beránek.¹²⁹

„Velmi bych se zdráhal takový rozsudek vynést. Ted' nemám jistotu, že trest bude skutečně vykonán. Se zavedením domácího vězení ale souhlasím,“ říká například teplický soudce Miroslav Čapek.¹³⁰

„Neumím si představit efektivitu kontrol, pokud neexistuje elektronické zabezpečení, podle kterého by se dalo zjistit, zda pachatel z domova neodešel. Jednoduše domácí vězení nebude tak časté,“ myslí si Petr Franc, člen vedení Soudcovské unie a předseda soudu v Kutné Hoře.¹³¹

„Když nebudou elektronické náramky, mohlo by se mi stát, že člověka, kterého jsem odsoudil, potkám za pár týdnů večer v hospodě nebo v kině,“ namítá jeden ze středočeských soudců.¹³²

„Je to novinka a u každé novinky jsou soudci obezřetní. Fakt, že se změnou zákona nebyl připraven monitorovací systém odsouzených, jejich rozhodování určitě ovlivňuje. Musí se nejdříve ujistit, že to funguje,“ vysvětluje předseda Obvodního soudu pro Prahu 1 Libor Vávra.¹³³

V tisku je v této situaci prezentována připravenost Probační a mediační služby provádět namátkové kontroly:

Ministerstvo alespoň posílilo úředníky probační a mediační služby o dalších 90 lidí a nakoupilo i nová auta. Každého vězně chtějí zkontrolovat nejméně třikrát týdně – jednoduše tak, že zazvoní u jeho dveří.¹³⁴

„Noví pracovníci přibudou rovnoměrně ve všech krajích,“ řekl ředitel služby Pavel Štern. Podle něho budou kontroly namátkové. Nicméně „domácí vězni“ musí být připraveni na to, že přijdou v osm hodin večer, ale třeba také v jednu hodinu ráno.¹³⁵

„Současné obavy soudců jsou liché. Probační a mediační služba má dostatek lidí, její kontrola bude účinná. Věřím, že jakmile si soudci tuto věc vyzkoušejí, bude rozsudků domácího vězení více,“ uvedl náměstek ministryně spravedlnosti Pavel Staněk.¹³⁶

Problémy odloženého tendru dostávají další rozměr, když Hospodářské noviny přicházejí s další mediálně přitažlivou kauzou, která téma trestu domácího vězení dostane dokonce na titulní stránku:

¹²⁹ Chybí náramky pro domácí vězně, Mladá fronta Dnes, Východní Morava, 20.1.2010, s: 1.

¹³⁰ Soudci se bojí dávat domácí vězení, Mladá fronta Dnes, 6.3.2010, s: 5.

¹³¹ Soudci váhají nad domácím vězením bez elektronických náramků, Hospodářské noviny, 5.1.2010, s:6.

¹³² Soudci váhají nad domácím vězením bez elektronických náramků, Hospodářské noviny, 5.1.2010, s:6.

¹³³ Soudci se bojí dávat domácí vězení, Mladá fronta Dnes, 6.3.2010, s: 5.

¹³⁴ Soudci váhají nad domácím vězením bez elektronických náramků, Hospodářské noviny, 5.1.2010, s:6.

¹³⁵ Chybí náramky pro domácí vězně, Mladá fronta Dnes, Východní Morava, 20.1.2010, s: 1.

¹³⁶ Soudci se bojí dávat domácí vězení, Mladá fronta Dnes, 6.3.2010, s: 5.

*Němec je zpět. U tendru za stamiliony. Pavel Němec, bývalý ministr spravedlnosti, proslulý ohromnými účty za telefon, se potichu vrací na scénu. A rovnou se objevuje poblíž lukrativní, stamilionové zakázky na systém domácího vězení, který se chystá vybrat ministerstvo spravedlnosti. Němcova advokátní kancelář radí ministerstvu s přípravou tendru.*¹³⁷

Začátkem března 2010 pak Ministerstvo spravedlnosti vyhláší výběrové řízení na poskytovatele elektronického monitoringu lidí odsouzených k trestu domácího vězení:

*Výběrové řízení na elektronický monitoring lidí odsouzených k trestu domácího vězení vyhlásilo ministerstvo spravedlnosti. Hlavním kritériem, podle kterého bude úřad nabídky posuzovat, je cena, řekla včera ministryně spravedlnosti Daniela Kovářová. Zakázka je podle ní stanovena na deset let a nesmí přesáhnout dvě miliardy korun. Systém elektronického hlídání domácích vězňů by měl začít fungovat od počátku příštího roku.*¹³⁸

Změny týkající se trestného činu vraždy

V informování o legislativních změnách trestného činu vraždy se v tisku objevily dvě rovnocenně zastoupené kategorie novinových článků. Na jedné straně přitahuje pozornost diferenciaci vraždy a zabití (20 článků) a na druhé straně je mediálně zdůrazňována skutečnost, že u násilné trestné činnosti, včetně vraždy, přináší nový trestní zákoník vyšší tresty (21 článků). Oběma tématům novináři věnovali pozornost jak v obecné rovině prostého oznámení, tak na úrovni kazuistik, které se vykytují téměř v 90 % novinových článků z tohoto tematického okruhu.

Zpřísnění sankcí u závažné trestné činnosti, a tedy i u trestného činu vraždy, bylo několikrát zdůrazněno v podobě obecné informace bez konkrétní kazuistiky:

*„Nový trestní zákoník platí od začátku ledna a přinesl řadu změn. Zvýšil třeba sazbu za vraždu a další násilné trestné činy.“*¹³⁹

Stejně tak tuto změnu trestního zákoníku novináři uvádějí ve zprávách zabývajících se konkrétním případem vraždy:

*„Připomínalo to práci profesionálního zabijáka. Na tržnici v Dubí přistoupil k autu, beze slova jednomu z Vietnamců prostřelil hlavu a druhého, který se snažil uprchnout, trefil přes celé parkoviště na vzdálenost desítek metrů. (...) Až ho policisté chytí, obviní ho z vraždy a pokusu o další, za což mu hrozí dvanáct až patnáct let za mřížemi, nebo dokonce výjimečný trest. **Kdyby stejný čin spáchal letos, bylo by to podle nového přísnějšího trestního zákoníku až 20 let, nebo výjimečný trest.**“*¹⁴⁰

¹³⁷ Státní zakázka, Hospodářské noviny, 18.1.2010, titulní strana.

¹³⁸ Za náramky pro vězně dá stát maximálně dvě miliardy, Lidové noviny, 4.3.2010, s: 3

¹³⁹ Srny za 13 tisíc, muži hrozí vězení, Lidové noviny, 6.1.2010, s:3.

¹⁴⁰ Vrah z dubské tržnice stále uniká, jediný podezřelý je na svobodě, Mladá fronta Dnes, 4.2.2010, s: 3.

Druhým zmiňovaným tematickým okruhem v souvislosti s trestným činem vraždy bylo zavedení paragrafu 141 zabití do trestního zákona, a tím umožněná transparentnější diferenciaci mezi vraždou a zabitím. Je to mediálně atraktivní téma, které se s doprovodnou kazuistikou dostalo i na titulní strany novin, a to hned dvakrát. Poprvé se použitou novelou zabývalo na titulní straně Právo již počátkem ledna¹⁴¹ (viz text výše) a Lidové noviny z 27.1.2010 toto téma v souvislosti s jinou kauzou obšírně rozebírají hned několika články, včetně teoretického shrnutí problematiky a rozhovoru s předsedou Obvodního soudu pro Prahu 1 Liborem Vávrou.

Novinka v českém právu: z vraždy se stalo zabití

Luboš K. loni v červnu zbil svoji manželku Marii, přiložil jí nůž na krk a hrozil smrtí. Pak nůž pustil z ruky a otočil se. Žena nůž popadla a čtyřikrát ho v afektu do manžela vrazila. Hned poté zavolala sanitku a Luboš K. přežil.

Za normálních okolností by Marii K. čekalo minimálně deset let vězení za pokus o vraždu. Nový trestní zákoník, který platí od 1. ledna, ale do českého právního řádu zavedl nový zločin - zabití neboli vraždu provedenou v silném rozrušení či strachu. Žena tak do vězení nemusí.

Případem se už loni v říjnu zabýval Krajský soud v Liberci. Soudkyně Eva Drahotová tehdy s výslovným odkazem na přicházející nový trestní zákoník věc posuzovala velmi benevolentně a Marii K. vyměřila jen podmíněný tříletý trest.

Liberecká státní zástupkyně se ale odvolala a žádala vězení. Vrchní soud v Praze měl o případu rozhodovat včera, nakonec se ale věci vůbec nezabýval. Pražský žalobce, který případ převzal, totiž odvolání stáhl. Dospěl k názoru, že nešlo o vraždu, ale jen o zabití. Za to ovšem hrozí podstatně nižší trest, a odvolání by tak vlastně ztratilo smysl. „Nový trestní zákoník se do této věci opravdu promítl,“ řekla LN mluvčí pražských žalobců Irena Válová.

Soudkyně Jaroslava Maternová potvrdila, že by její senát překvalifikování vraždy na zabití zvažoval: „Došli bychom zřejmě k názoru, že nejde o trestný čin vraždy, ale pouze o zabití. Paní K. by se pak dostala do daleko příznivější trestní sazby.“

Případ Marie K. není prvním, kdy soudce někoho za úmyslné usmrcení jiného člověka potrestal jen za zabití, a nikoliv za vraždu. Marie K. je ale zřejmě první člověk, kterému nový paragraf pomohl zůstat na svobodě.

O patrně vůbec prvním případě informoval před 14 dny Deník. Vrchní soud tehdy řešil případ bankovního úředníka Martina Ch., který v roce 2007 utopil ve vaně nevěrnou manželku. Také Martin Ch. vraždil podle soudu v afektu. Se ženou se nejdřív v koupelně pohádal, pak ji povalil do vany a utopil. Hned poté se vzpamatoval, zavolal svoji matku lékařku, ale ženu již nezachránili. „Jednal pod vlivem stresu,“ shrnul před soudem psychiatr Bronislav Kobeda. Martin Ch. díky tomu dostal šest let za zabití, od krajského soudu přitom dříve odešel s desetiletým trestem za vraždu.¹⁴²

¹⁴¹ Poprvé použitá novela zákona ubrala muži, který zabíjel, léta za mřížemi. Právo, 6.1.2010, titulní strana

¹⁴² Novinka v českém právu: z vraždy se stalo zabití, Lidové noviny, 27.1.2010, titulní strana.

Tematické číslo Lidových novin nabízí i historický exkurz a teoretické uvedení problematiky:

Nový kodex

Nový trestní zákoník nahradil svého mnohokrát novelizovaného předchůdce z roku 1961. Pokud někdo porušil zákon v minulosti, ale k soudu jeho případ přišel až po 1. lednu 2010, bude trestán podle toho z obou kodexů, jehož paragrafy jsou pro něj výhodnější. Do českého právního řádu se vrátilo zabití. Pokud někdo v minulosti úmyslně usmrtil jiného člověka, dopustil se vraždy. Nový trestní zákoník začal opět rozlišovat mezi vraždou a „pouhým“ zabitím, za které hrozí výrazně nižší trest. Zabití se dopustí ten, kdo útočil v silném rozrušení, úleku, zmatku nebo reagoval na předchozí agresi své oběti. Vražda i zabití se liší od těžkého ublížení na zdraví s následkem smrti, kdy chtěl viník jen zranit, nikoliv způsobit smrt. Zbrusu nový paragraf může pomoci od zbytečně přísných trestů obětem domácího násilí, kterým došla trpělivost a zabily nebo se pokusily zabít útočníka.

§ 140 Vražda (1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let. (2) Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.

§ 141 Zabití (1) Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku anebo v důsledku předchozího zavrženého jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až osm let.¹⁴³

Tiskem i oslovenými experty je zavedení paragrafu zabití do českého právního řádu hodnoceno jednoznačně pozitivně. Soudkyně Jaroslava Maternová říká: „Bylo součástí již původního rakouského zákoníku, pak ale zmizelo a my jsme to museli vyspravovat tak, že jsme používali mimořádného zmírňovacího ustanovení.“¹⁴⁴ Také předseda Obvodního soudu pro Prahu 1 Libor Vávra diferenciaci mezi vraždou a zabitím hodnotí velmi pozitivně: „Podle mne je to jedna z největších novinek celého zákoníku. Léta se po tom volalo. Existovala jediná vražda a při posuzování aktu smrti ze zoufalství či jiné citové pohnutky se ohýbal starý trestní zákoník mimořádným snižováním pod sazbu. To samozřejmě soud do jisté míry dělat mohl, ale byl na druhou stranu vázán velmi přísnými judikáty.“¹⁴⁵

Tisk informoval také o skutečnosti, že se v souvislosti s právní úpravou trestného činu vraždy na soudech objevují žádosti o obnovy řízení:

Vrazi chtějí nové procesy

Ke Krajskému soudu v Plzni se začali obracet odsouzení zločinci, kteří žádají překvalifikování skutků podle nového trestního zákoníku. Soud obdržel i tři zcela shodně formulované žádosti. Z věznic na Borech je podle zjištění ČTK poslali například vrazi odsouzení k výjimečným trestům Roman Hladík a Miroslav Kozmér. Podle mluvčí soudu Alexandry Vaňkové není změna zákona důvodem k obnově

¹⁴³ Dnes máme krásný vztah, 27.1.2010, Lidové noviny, s.2.

¹⁴⁴ Dnes máme krásný vztah, Lidové noviny, 27.1.2010, s.2.

¹⁴⁵ Léta se musel ohýbat starý trestní zákoník, Lidové noviny, 27.1.2010, s.2.

řízení. Šanci na překvalifikování by mohli mít pachatelé tehdy, pokud by rozsudek v jejich případě nebyl v době platnosti nového zákona pravomocný.¹⁴⁶

Téma bylo zmíněno i ve vztahu k mediálně známému případu:

Advokát Bohumíra Ďurička (56), který předloni zastřelil v pražském baru Monarch Václava Kočku mladšího (40), chce využít ve prospěch svého klienta nový trestní zákoník. Norma totiž od ledna zavedla nový trestný čin zabití, který pamatuje na případy, kdy člověk páchá zločin z omluvitelných pohnutek. Za zabití je možné dostat od tří do osmi let vězení, tresty jsou tedy mírnější než za vraždu. A Ďuričkův právník Jan Červenka je přesvědčený, že právě tato úprava by šla na případ jeho klienta použít. (...), „Pokud by se ta věc otevřela a znovu u původních instancí projednávala, tak by se muselo jednání obviněného posuzovat podle právní úpravy, která je pro něj příznivější. Musí tam být ale jiné dovolací důvody pro to otevření než jen ten, že současný trestní zákon je pro něj příznivější,“ řekla Právu Bradáčová. (pozn. předsedkyně Unie státních zástupců).¹⁴⁷

Krádeže, řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, pytláctví a nedovolené pálení lihu – témata spojená s novoročním propouštěním vězňů

Legislativní změny u trestných činů krádeže, řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, pytláctví a nedovolené pálení lihu byly zmiňovány zejména v souvislosti s novoročním propouštěním vězňů. Tato témata byla prezentována hlavně ve výčtu legislativních změn, bez bližších podrobností a kazuistik.

Téma **krádeží** se v souvislosti s novou právní úpravou recidivy objevilo také v tomto kontextu:

Opakované krádeže zlodějům přitíží jen v případě, že překračují pětitisícovou hranici. A tak se naučili dávat si na to pozor.

Policisté, soudci i státní zástupci se teprve v novém trestním zákoníku učí orientovat. Zloději mají náskok. Už si v praxi ověřují, jaké výhody jim změna přinesla, zejména pokud jde o opakované drobné krádeže.

Jejich vymezení jako trestný čin je totiž od ledna daleko přísnější -více případů tak nebudou řešit policisté a soudci, ale lidé na radnicích jakožto obyčejné přestupky.

Počet drobných krádeží, k nimž jsme voláni, v lednu výrazně narostl,“ potvrzuje mluvčí brněnské městské policie Denisa Kapitančíková. Jedním z důvodů je podle ní právě to, že zloději vědí, že opakované drobnější krádeže přestaly být trestným činem. „Teď musíme každý případ řešit na místě nebo předávat přestupkové komisi, tolik jako dříve jich už nemíří ke kolegům ze státní policie. Zloději si pečlivě sčítají cenu ukradených věcí, aby se drželi do pětitisícovky,“ dodala mluvčí.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Vrazi chtějí nové procesy, Mladá fronta dnes, Kraj Plzeňský, 4.2.2010, s.1.

¹⁴⁷ Ďuričko chce překvalifikovat smrt Kočky na zabití. Právo, 19.1.2010.

¹⁴⁸ Počet krádeží stoupá, zlodějům přeje nový zákon, Lidové noviny, 30.1.2010, s: 2.

Téma **řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění** bylo kriticky komentováno ve zpravodajství Mladé fronty Dnes:

Šéf dopravní policie Leoš Tržil je přesvědčen, že zrušení trestného činu „řízení bez řidičského průkazu“ byla chyba. Řekl to v České televizi. Lidé, kteří neprošli výcvikem v autoškole, a přesto sednou za volant, jsou podle něj nebezpeční. Řízení bez řidičského oprávnění přestalo být trestným činem od 1. ledna, kdy začal platit nový trestní zákoník. Stalo se přestupkem, za který hrozí pokuta až 50 tisíc korun. Tržil uvedl, že o znovuzavedení mezi trestné činy již jednal v Senátu. Proti změně se už dříve vyslovilo i ministerstvo dopravy.¹⁴⁹

Nad očekávání vysokou četnost zmínek o legislativní úpravě **pytláctví a nedovoleném pálení lihu** můžeme zřejmě interpretovat kuriózní povahou informace. To reflektují i sami novináři:

„Nový zákoník ruší tresty i za pálení alkoholu načerno či pytláctví se škodou menší než 5000 korun. Tady ale tresty padaly již dříve mimořádně řídce. Vždyť třeba nedovolenou výrobou lihu se v roce 2008 provinilo pouhých pět osob (z toho jedna pod vlivem alkoholu) a do vězení nešel nikdo. Stejně nepotrestáno zůstalo i pytláctví.“¹⁵⁰

V souvislosti s novou právní úpravou trestného činu **pytláctví** novináři upozorňují především na hraniční hodnotu škody:

Policisté chytili v pondělí na Šumpersku pytláka, který se přiznal k zastřelení tří srn. Pokud by nezabýjel zvířata ve velkém, policie by se případem vůbec nezabývala. Podle nového trestního zákoníku, který platí od Nového roku, je totiž pytláčení se škodou nižší než 5000 korun pouhým přestupkem. Hodnota skolených srn je ovšem vyšší a šestatřicetiletého cizince čeká stíhání a teoreticky až dvouletý trest vězení. „Stíhán bude, škoda na zabitých srnách je totiž stanovena na 13 tisíc korun,“ potvrdil LN šumperský policejní mluvčí Josef Bednařík. Pytlákovi navíc zřejmě uškodí fakt, že nemá zbrojní průkaz a zvířata střílel svojí remingtonkou načerno.¹⁵¹

Nebezpečné pronásledování - stalking

Média informovala o prvních případech, kdy se může jednat o nově zavedený trestný čin – nebezpečné pronásledování, stalking:

Příbramská policie (..) řeší případ muže, který zřejmě pronásledoval svoji bývalou přítelkyni a dopustil se tak nového trestného činu -stalkingu neboli nebezpečného pronásledování. (..) Devatenáctiletá dívka z Příbrami se na policii obrátila minulý pátek. Vadilo jí chování jejího bývalého přítele. Ten podle ní neunesl rozchod a už od září ji vytrvale pronásledoval. „Pořád ji vyhledával, sledoval ji, víceméně neustále posílal SMS zprávy a vyhrožoval jí zabitím či újmou na zdraví,“ popisuje pronásledování mluvčí příbramské policie Monika Schindlová. Policie nyní prověřuje, jestli se nedopustil stalkingu, za který by mu hrozil až rok vězení.¹⁵² Za nebezpečné pronásledování neboli

¹⁴⁹ Policii vadí ústpek řidičům „bez řidičáku“, Mladá fronta Dnes, 4.1.2010, s: 2.

¹⁵⁰ Na rozdíl od pytláků si zloději pomohli, Lidové noviny, 2.1.2010, s: 2.

¹⁵¹ Srny za 13 tisíc, muži hrozí vězení, Lidové noviny, 6.1.2010, s: 3.

¹⁵² Policie řeší první případ pronásledování čili stalkingu, Lidové noviny, 27.1.2010, s: 2.

stalking mu hrozí až roční vězení. „Je to první případ svého druhu, který příbramská policie vyšetřuje,“ řekla včera její mluvčí Monika Schindlová.¹⁵³

Příbramští policisté, kteří šetří první případ nebezpečného pronásledování – takzvaný stalking – zahájili nyní trestní stíhání. V lednu nahlásila mladá dívka z Příbrami, že ji její bývalý přítel již několik měsíců pronásleduje, vyhrožuje ublížením na zdraví, neustále vyhledává její blízkost a prostřednictvím SMS pořád kontaktuje. Za tento trestný čin, který zavedl nový trestní zákoník, hrozí dotyčnému, pokud bude uznán vinným, až roční trest odnětí svobody.¹⁵⁴

Soud zakázal muži ze Sokolovska přiblížit se k jeho bývalé přítelkyni na méně než sto metrů. Jde zřejmě o první případ v Česku, kdy soud uložil předběžné opatření proti takzvanému stalkingu -tedy nepřijemnému pronásledování druhého člověka. „Muž loni na zahradě napadl svou bývalou přítelkyni a škrtil ji. Za to skončil ve vězení. Po návratu ji pronásledoval vulgárními esemeskami a e-maily. Jejím dětem vyhrožoval, že se jejich matce může stát něco ošklivého. Náš právník proto podal k soudu návrh na předběžné opatření,“ řekla Kateřina Štěpánková z Intervenčního centra v Sokolově, jehož je žena klientkou. Až do letošního ledna zákony se stalkingem vůbec nepočítaly. To se změnilo s novým trestním zákoníkem. „Pokud stalker nyní svého jednání nenechá, hrozí mu vazba,“ uvedla Kateřina Štěpánková.¹⁵⁵

Tisk koncem března informuje také o prvním obvinění z trestného činu nebezpečného pronásledování - stalkingu:

Stalking: první obvinění. OSTRAVA – Po bezmála čtvrt roce od účinnosti nového trestního zákoníku padlo v Ostravě první obvinění z nového přečinu nebezpečné pronásledování, tzv. stalkingu. Policie zahájila zkrácené řízení s mužem, který delší dobu obtěžoval a pronásledoval svou bývalou přítelkyni. „Muž měl ženě vyhrožovat ublížením na zdraví, vyhledávat její blízkost a sledovat ji, vytrvale ji telefonicky kontaktovat někdy až desítkami telefonátů,“ uvedla mluvčí ostravské policie Gabriela Holčáková. Všechny tyto útoky ženu omezovaly v obvyklém způsobu života. „Na pachatele přečinu nebezpečné pronásledování pamatuje trestní zákoník trestem odnětí svobody až na jeden rok,“ dodala.¹⁵⁶

Novináři přitom uvádějí, jakým způsobem se podobné případy řešily v minulosti, a experti v tomto srovnání jednoznačně oceňují přínos nové právní kvalifikace:

Jak ukazuje případ padesátiletého Štefana Zámce z loňského října, mohl soud trestat pronásledování i dříve. Kroměřížská soudkyně Radana Macháňová Laštůvková totiž Zámce poslala na dva roky za mříž za to, že vytrvale urážel, špehoval nebo stíhal autem o dvacet let mladší ženu. Vypomohla si přitom tak, že mužovo chování posoudila jako vydírání. Rozhodnutí Macháňové bylo ale naprosto ojedinělé, oběti stalkingu neměly většinou žádné zastání, a to až do doby, kdy pronásledování přerostlo ve fyzický útok.¹⁵⁷

¹⁵³ Policie obvinila mladíka kvůli stalkingu, Hospodářské noviny, 26.1.2010, s: 5.

¹⁵⁴ Policisté stíhají mladíka za stalking, Mladá fronta Dnes, 9.2.2010, s: 2.

¹⁵⁵ Stalker se nesmí přiblížit k ženě na sto metrů, Mladá fronta Dnes, 10.2.2010, s: 5.

¹⁵⁶ Stalking: první obvinění. Právo, 23.3.2010, s: 12.

¹⁵⁷ Policie řeší první případ pronásledování čili stalkingu, Lidové noviny, 27.1.2010, s: 2.

Drogová problematika

Drogová problematika byla zmíněna ve dvou souvislostech. Prvním tématem, které se objevilo na titulní straně Lidových novin, byla zpřísněná kontrola na rakouských hranicích zapříčiněná chybnou interpretací nové právní úpravy podmínek pro držení drog:

Rakousko chystá kontroly u hranic kvůli drogám z ČR Tisíce českých lyžařů, kteří jako každý rok míří na alpské sjezdovky, může hned za hranicemi v Rakousku čekat nepříjemné překvapení. Rakouská policie oznámila, že kvůli novému českému trestnímu zákoníku, upravujícímu podmínky pro držení drog, bude mnohem více a důkladněji kontrolovat auta, přijíždějící z Čech. Držení malého množství drog pro vlastní potřebu není v tuzemsku od 1. ledna trestným činem. „Velké znepokojení“ včera vyjádřila v Linci rakouská ministryně vnitra Maria Fekterová. Protože se ale podle ní drogy z Česka pašovaly do Rakouska už i předtím, „umíme tomu čelit“, informovala ČTK.

Přisadili si i rakouští populisté. „Česká politika znovu ignoruje bezpečnostní potřeby a zájmy svých sousedů. Rakouská vláda musí proti tomu co nejostřeji protestovat,“ prohlásil pro agenturu APA zemský rada za Stranu svobodných (FPÖ) Manfred Haimbuchner.

„Legalizace znamená, že se tomu odpovídajícím způsobem bude vyvíjet i český drogový trh. Opatřit si návykové látky bude jednodušší,“ řekl hornorakouský policejní šéf Alois Lissl deníku *Oberösterreichische Nachrichten*. Předpokládá proto, že mladí Rakušané budou jezdit do Česka nejen kouřit marihuanu nebo užívat extázi, ale zároveň si začnou více drogy vozit domů. „To je velké nebezpečí, kterému se budeme snažit čelit cíleně zaměřenými kontrolami v příhraničí,“ prohlásil Lissl.

Rakušané a Němci ale podle českých odborníků zbytečně vydedukovali, že se z Česka stane jakýsi středoevropský Amsterdam, kam si budou jezdit legálně kouřit marihuanu mladí lidé z celé Evropy.

Vedle Rakušanů se nového trestního zákoníku v Česku, platného od 1. ledna, obávají i Němci. Německé televizní štáby se už přijely optat českých odborníků, jaký po „legalizaci“ měkkých drog očekávají zájem konzumentů ze zahraničí. „Byla za mnou i německá televize ARD a redaktori skutečně přirovnávali Česko k Amsterdamu,“ řekl LN Ivan Douša z Nadace Drop In. Sám ale považuje německé a rakouské reakce za zbytečně hysterické.¹⁵⁸

Oslovení odborníci s touto chybnou interpretací a vyvolanou mezinárodní panikou nesouhlasí, spíše na nové právní úpravě oceňují sjednocený přístup a jasná pravidla:

Fakticky se totiž v držení a užívání drog v souvislosti s novým trestním zákoníkem nic nezměnilo. „Držení jakékoliv drogy je i nadále trestné, pokud ale u člověka policie najde malé množství do hranice stanovené zákonem, čin se automaticky posuzuje jen jako přestupek,“ řekl Douša. Teprve, když mají lidé u sebe větší množství marihuany, hašiše nebo kokainu, projednává jejich případ soud. „To už se ale dělo v minulosti, jen s tím rozdílem, že policisté, státní zástupci a soudci rozhodovali o malém množství pro vlastní potřebu na základě interního předpisu, nikoliv zákona,“ uvedl Douša.

Mohlo se tedy podle něj skutečně stát, že jeden soudce uložil držiteli pěti „jointů“ marihuany třeba roční podmínku, zatímco druhý kuřák se stejným množstvím cigaret vyvázl pouze s pokutou za přestupek. „Nyní je ale hranice mezi přestupkem a tím, kdy už jde případ k soudu, přesně stanovena,“ uvedl Douša. Jestliže má tedy člověk u sebe například maximálně 15 gramů marihuany, čtyři tablety

¹⁵⁸ Rakousko chystá kontroly u hranic kvůli drogám z ČR, Lidové noviny, 9.1.2010, titulní strana.

extáze nebo gram kokainu, předem ví, že bude v případě odhalení trestán pouze v přestupkovém řízení. „To ale na rozdíl o rakouských a německých představ neznamena legalizaci,“ uvedl Douda.¹⁵⁹

Přes jednoznačný přístup odborné veřejnosti, tisk i v průběhu února a března informuje o dalších případech zpřísněných kontrol a o tom, že na rakouské politické scéně jde o neustále aktuální téma.¹⁶⁰

Nová právní úprava podmínek pro držení drog se projevila i v mediálně prezentovaném případě a znovu přináší atraktivní téma léčebného využití konopí:

Okresní soud v Táboře včera zprostil překladatelku Libuši Bryndovou viny za výrobu drog. Rozsudek ještě není pravomocný. Třiapadesátiletá žena se hájila tím, že konopí pěstovala jako lék na astma a artritidu. Soud jí předloni vyměřil dva měsíce vězení s podmíněným odkladem na jeden rok. Krajský soud ale jeho verdikt kvůli závažným chybám zrušil a vrátil případ k novému projednání. Před soudem se Bryndová nezpovídala z výroby konopných masťů, ale z toho, že drť rostlin inhalovala. Podle obžaloby je tak zneužila k toxikomanii. Bryndová se hájila tím, že inhalace jí pomáhala zvládat astma. Podle soudního znalce Miloslava Kršiaka, který včera před soudem vypovídal, ale neexistuje spolehlivý vědecký důkaz prokazující léčebné účinky konopí na astma.¹⁶¹

Soudce Martin Prokop zdůraznil legislativní úpravu:

„Já jsem nezprostil obžalovanou viny kvůli tomu, že konzumovala marihuanu jako lék. Důvodem je od ledna platná úprava trestního zákoníku, která rozšiřuje významným způsobem hranici beztrestnosti při nedovoleném pěstování konopí,“ vysvětloval Prokop.¹⁶²

V souvislosti s novou právní úpravou držení drog se v médiích objevilo ještě jedno – spíše kuriózní téma. Už v prvních lednových dnech Mladá fronta Dnes informuje:

Nové malé množství Pět rostlin marihuany, 40 halucinogenních hub. Kdo má u sebe víc, už je teď pro policii drogový dealer. Policie se chystá kontrolovat i pěstitele kaktusů.¹⁶³

Kaktusáři vytáhli proti politikům. *Petici „Stop zákazu kaktusů“ Pavla Pavlíčka z Chrudimi už podpořilo více než 700 lidí. Pěstitelům kaktusů se nelíbí protidrogová vyhláška k novému trestnímu zákoníku, která se dá vyložit i jako zákaz pěstování některých druhů kaktusů. V rostlinách je totiž meskalin – látka považovaná za drogu. Podle pěstitelů však kaktusy, které se pěstují v Evropě, k výrobě drog použít nelze.¹⁶⁴*

Ovšem zdá se, že toto téma nebylo dostatečně mediálně nosné a atraktivní, protože v dalších dnech a měsících se již neopakuje.

¹⁵⁹ Rakousko chystá kontroly u hranic kvůli drogám z ČR, Lidové noviny, 9.1.2010, titulní strana.

¹⁶⁰ Rakušané dál varují před drogami z Česka, Lidové noviny, 30.3.2010, s: 5.

¹⁶¹ Soud: žena pěstující konopí se neprovinila. Lidové noviny, 13.2.2010, s:6.

¹⁶² Léčila se drceným konopím. Soud ji osvobodil. Mladá fronta Dnes, 13.2.2010, s:1.

¹⁶³ Co všechno je od včerejška jinak. Mladá fronta Dnes, 2.1.2010, s: 3.

¹⁶⁴ Kaktusáři vytáhli proti politikům, Mladá fronta Dnes, 5.1.2010, s: 4.

Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

V našem výběrovém souboru z prvních třech měsíců roku 2010 se objevilo i několik článků, které stručně ve výčtu legislativních změn informují o nově zavedené alternativní sankci – zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce: „*Fotbaloví chuligáni mohou dostat zákaz vstupu na stadion až na deset let.*“¹⁶⁵

Této sankci se věnoval také samostatný článek přílohy Sport v Lidových novinách:

Místo fotbalu půjdou na policii. *Ligové kluby získaly nový nástroj v boji s chuligány, který se osvědčil v Anglii. Další způsob, jak omezit na stadionech projevy chuligánství, mohou od jara využívat české fotbalové kluby. Výtržníci, kterým to nařídí soud, se budou hlásit v době utkání svého klubu na policejní stanici.*

*V Anglii podobný systém už funguje několik let, stejnou praxi postupně zavedli také ve Francii a Německu. V Česku je možné tento nástroj v boji s chuligány aplikovat teprve od začátku roku, kdy začal platit nový trestní zákoník.*¹⁶⁶

Na základě tiskové konference policejního prezidenta Oldřicha Martinů a ministryně spravedlnosti Daniely Kovářové a s nadcházející jarní částí fotbalové ligy periodika znovu a šířeji informují o možném zákazu vstupu na stadiony pro neukázněné fanoušky:

*Fanouškům prvoligových klubů, kteří se o víkendu vrátí do fotbalových ochozů, hrozí v případě nezákonného chování nový citelný trest. Pokud v souvislosti s návštěvou utkání spáchají úmyslný trestný čin, soudce jim bude moci zakázat chodit na sportovní akce. Zákaz vstupu může trvat až deset let. Podle ministryně spravedlnosti Daniely Kovářové budou ale soudci zpočátku pravděpodobně ukládat tresty nižší. Zakázat dospělým i mladistvým pachatelům vstup na sportovní, kulturní a jiné společenské akce umožňují soudům trestní zákoník účinný od 1. ledna.*¹⁶⁷

Koho se tento druh alternativního trestu může týkat, uvádějí oslovení experti:

*Zhruba 600 jmen obsahuje policejní „registr hříšníků“, kteří se pravidelně dopouštějí výtržností na fotbalových zápasech v Česku. Od nového roku by se právě oni mohli stát adepty na nový alternativní trest zákazu vstupu na stadión.*¹⁶⁸

*Vedle návštěvníků fotbalových či hokejových utkání se trest vztahuje i na účastníky vesnických zábav, koncertů nebo veřejných oslav. Policejní prezident Oldřich Martinů se netají tím, že trest má pomoci vyřešit především právě divácké násilí na fotbalových utkáních. Podle ministryně Kovářové může zákaz vstupu postihnout například člověka, který se na fotbalové akci popere nebo bude ničit zařízení stadionu. Vedle pachatelů trestných činů ublížení na zdraví či poškozování cizí věci může trest dopadnout třeba i na fanouška, který na stadionu někoho okrade nebo který bude svým chováním propagovat hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka.*¹⁶⁹

¹⁶⁵ Změny v trestním zákoníku. Blesk, 4.1.2010, s: 16.

¹⁶⁶ Místo fotbalu půjdou na policii, Lidové noviny, 27.1.2010, s: 21.

¹⁶⁷ Nový trest: 10 let bez fotbalu. Lidové noviny, 25.2.2010, s: 4.

¹⁶⁸ Nový alternativní trest: Zákaz vstupu na stadión. Právo, 25.2.2010, s: 7.

¹⁶⁹ Hooligans hrozí, že je nepustí na stadiony, 25.2.2010, s: 4.

Novinové články se zabývají i praktickými otázkami samotné realizace trestu zákazu vstupu na sportovní akce – zatím pouze v teoretické rovině, neboť žádný trest zákazu vstupu nebyl dosud uložený:

Nikdo z potrestaných jedinců nebude v době zápasů držený za mřížemi. „Na vyhrazených místech pro ně budou připraveny odpovídající prostory. Budou mít volný pohyb, nepůjde o žádnou věznici,“ upřesnil Platil.

A co by se stalo ve chvíli, kdy by se chuligán rozhodl podmínky alternativního trestu porušit a vyrazit třeba raději na stadion? „Nikdo jim nebude bránit odejít, ale v tom případě by mařili úřední rozhodnutí,“ uvedl Platil¹⁷⁰.

Soudce musí zákaz vstupu konkretizovat – fanouškovi může zakázat třeba vstup na domácí či venkovní zápasy konkrétního klubu.¹⁷¹

Například notoričtí fotbaloví výtržníci, kterým soud takový trest udělí, se budou muset v době zápasu hlásit na policejní služebně. Bude přitom jedno na které, protože policisté se budou o dodržování zákazu u jednotlivých lidí vzájemně informovat.

„Počítáme i s tím, že když bude hrát Sparta se Slávií, část fanoušků se shromáždí například na služebně v Kongresové ulici a druhá ve Vršovicích. Budou mít zajištěno přiměřené občerstvení, tedy především vodu,“ vysvětlil (policejní prezident – pozn.) Martinů.¹⁷²

Nová sankce je přijímána s očekáváním jejího budoucího využití:

„Už během přípravných zápasů může dojít k incidentům, které soud vyhodnotí jako trestný čin. Jako alternativní součást trestu může být nařízeno, že se provinění musí hlásit v určenou dobu úřadům, aby nemohli být na stadionech a to až po dobu deseti let,“ vysvětlil bezpečnostní manažer fotbalového svazu Miroslav Platil po včerejším zasedání Ligového shromáždění, kde se sešli zástupci prvoligových a druholigových klubů.¹⁷³

První případ, kdy novináři informují o možnosti uplatnění tohoto nového druhu sankce, se v našem výběrovém souboru objevuje počátkem února. „Zákon začal platit na začátku roku 2010 a hlavně díky tomu, že se ještě nehraje nejvyšší fotbalová liga, k němu soudy přikročit nemusely.“¹⁷⁴ Prvními by dle novinářů MF Dnes mohli být fanoušci futsalového klubu Slavie:

Necelá třicítka fanoušků futsalového klubu Slavie může být první, komu soud zakáže navštěvovat sportovní utkání. To od začátku roku umožňuje nový alternativní trest, podle kterého ti fandové, kteří se na utkání dopustili „úmyslného trestného činu“, mohou dostat zákaz až na deset let. „V tomto případě by fanoušci mohli dostat právě tento trest. Podle nového zákoníku ho mohou dostat jak samostatně, tak v kombinaci s odnětím svobody nebo podmíněným trestem,“ uvedla tisková mluvčí

¹⁷⁰ Místo fotbalu půjdou na policii, Lidové noviny, 27.1.2010, s: 21.

¹⁷¹ Hooligans hrozí, že je nepustí na stadiony, 25.2.2010, s: 4.

¹⁷² Nový alternativní trest: Zákaz vstupu na stadion. Právo, 25.2.2010, s: 7.

¹⁷³ Místo fotbalu půjdou na policii, Lidové noviny, 27.1.2010, s: 21.

¹⁷⁴ Slávisté řádili v Chrudimi. Mladá fronta Dnes, Kraj Pardubický, 9.2.2010, s: 1.

chrudimské policie Věra Hamáčková. Zhruba třicetičlenná parta rowdies se v sobotu vydala na utkání Slavie do Chrudimi. Už po cestě, v Bukovce na Pardubicku, několik mladíků vystoupilo z autobusu a začalo rozbíjet okna blízkých domů. Ve výtržnostech pokračovali i ve sportovní hale. Policie zatím neví, kdo přesně se na demolování stadionu i okolí podílel, ale už sečetla škody. Podle předběžných odhadů fanoušci zničili věci za necelých dvacet tisíc korun. (..)

Všichni, kteří se na řádění podíleli, mohou dostat i dvouletý trest odnětí svobody. Pravděpodobnější ale je, že dostanou právě nový alternativní trest zákazu vstupu na sportovní akce.¹⁷⁵

Deník Právo pak koncem února publikoval zprávu o vůbec prvním uloženém trestu zákazu vstupu na sportovní akce:

Šestiměsíční odnětí svobody podmíněně na 18 měsíců a 12měsíční zákaz vstupu na stadión: takový verdikt vynesl včera jihlavský okresní soud nad fanouškem, který loni v Jihlavě po hokejovém zápase napadl a zbil hlavního rozhodčího.

Rozsudek je zřejmě precedentní. „Nemám žádné informace o tom, že by se podobná věc někdy v České republice soudila,“ řekl soudce jihlavského okresního soudu Zdeněk Chalupa.¹⁷⁶

Další zmíněné změny:

- **Změna promlčecí doby**

Ve dvou souvislostech média informovala o zákonné úpravě promlčecí lhůty. Deník Právo se tématu věnuje dokonce na titulní straně:

Sotva soudci v souvislosti s novým trestním zákonem skončili s propouštěním vězňů odsouzených za drobné krádeže nebo jízdu bez řidičského průkazu, čeká je další a mnohem větší nával práce.

Nový kodex totiž změnil pravidla, podle kterých běží promlčecí lhůty u jednotlivých trestných činů, a soudci teď musí rychle najít ty kauzy, u kterých nyní hrozí jejich uplynutí.

Soudy ve stresu

Kdyby takové případy, jež už leží u soudů, nestihli včas projednat a promlčecí lhůta by uplynula, řada obžalovaných by byla rázem beztrestná. Některé zločiny by se už nikdy nedořešily.

„Do 31. prosince platil starý zákon, kde každý úkon, který směřoval k ukončení věci, přerušoval běh promlčecí doby a začala běžet nová promlčecí doba. Nyní se to mění,“ potvrdil včera Právu předseda trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR Stanislav Rizman. Promlčecí doba je přitom u jednotlivých typů zločinů různá. Původně ale platilo, že byla přerušena v okamžiku, kdy policie podezřelého obvinila, a soud pak měl dost času na to, aby případ projednal.

Podle nového trestního zákoníku sice bude promlčecí lhůta přerušena od zahájení trestního stíhání, ale jen do zahájení hlavního soudního líčení. Pak začne běžet zase úplně od začátku.¹⁷⁷

Oslovení experti změny ospravedlňují tlakem na zrychlení práce soudů:

¹⁷⁵ Slávisté řádili v Chrudimi. Mladá fronta Dnes, Kraj Pardubický, 9.2.2010, s: 1.

¹⁷⁶ Fanouškovi byl poprvé v Česku zakázán vstup na stadión. Právo, 23.2.2010, s: 5.

¹⁷⁷ Kvůli trestnímu zákonu hrozí promlčení řady zločinů. Právo, 5.1.2010, titulní strana.

Opatření představuje bič na práci soudů, která se má nyní zrychlit. „Je to společensky žádoucí. I u malých věcí, kde jsou promlčecí doby kratší. Trest musí přijít co nejrychleji po spáchání činu, má-li být účinný,“ vysvětlil včera náměstek ministryně spravedlnosti Marek Görgeš.¹⁷⁸

Nová diferenciacie promlčecí lhůty je pozitivně prezentována v Mladé frontě Dnes na příkladu sexuálních zločinů, a to již 2. ledna, tedy v prvních novinách roku 2010:

Sexuální zločiny bude možné stíhat i po desítkách let. Žena či muž, které někdo sexuálně obtěžoval v jejich sedmi letech, se budou moci dovolat spravedlnosti až do svých 33 let. Dosud to mohli udělat jen do devatenácti, pak byl zločin promlčený.

Nový trestní zákoník obsahuje změnu, která umožní sexuální násilníky stíhat i desítky let po činu. Od včerejška se promlčecí doba pro sexuální zločiny nepočítá ode dne jejich spáchání, ale až od osmnácti let oběti.

Lhůta navíc byla prodloužena z 12 na 15 let. Po zneužití šestileté dívky tak pachatel mohl být dříve stíhán jen do dvanácti let po skutku – tedy do jejich osmnácti. Nově začne patnáctiletá lhůta běžet až ode dne její zletilosti. Nová promlčecí doba se vztahuje na obchodování s lidmi, znásilnění, sexuální nátlak, pohlavní zneužití, soulož mezi příbuznými, kuplířství a dětskou pornografií.

Právě u těchto „citlivých“ zločinů hrála doba, kdy oběť vše oznámila, zásadní roli. Některé z nich si často uvědomily až za několik let, co se jim vlastně stalo, jiné mlčí ze strachu. O nutnosti změny svědčí i nedávný příklad „českého Fritzla“. Loni v květnu soud v Ostravě zprostil obžaloby 68letého muže z Ostravy, který podle policie od roku 1983 znásilňoval tehdy 16letou dceru Ludmilu. Měl s ní dokonce i dvě děti. Soud rozhodl, že případ je promlčený.¹⁷⁹

• **Ochranná léčba**

Už začátkem ledna novináři Mladé fronty Dnes upozorňují na legislativní úpravu ochranné léčby, a to v souvislosti s mediálně velmi sledovanou kazuistikou a navíc na titulní straně listu s navazujícím obsáhlejším článkem uvnitř listu:

Nebezpeční psychotici budou mít volnější režim. Nebezpeční psychotici už nebudou pod takovou kontrolou jako dosud. Kvůli novým zákonům. Zatím platilo: pokud člověk trpící psychózou vysadil předepsané léky a v následné nepřítetnosti někoho zabil, dostal sice sníženou sazbu, ale doplněnou ochrannou léčbou. Teď je to jinak.

„Nový trestní zákoník zachoval jen to, když si člověk nepřítetnost způsobí opilostí, nikoli už jiným způsobem. Tedy třeba právě tím, že přestane užívat léky,“ kritizuje změnu primář Jiří Švarc z pražské bohnické léčebny. Podle něj se může stát, že násilník sice bude za svou nepřítetnost moci, ale soud ho osvobodí a předepíše mu ochrannou léčbu. Ovšem tu, kterou dotyčný nedodržel.

¹⁷⁸ Kvůli trestnímu zákonu hrozí promlčení řady zločinů. Právo, 5.1.2010, titulní strana.

¹⁷⁹ Sexuální zločiny bude možné stíhat i po desítkách let. Mladá fronta Dnes, 2.1.2010, s: 2.

Shodou okolností tento týden opustí výchovný ústav devatenáctiletý mladík, který před šesti lety zabil třináctiletou spolužačku v Kmetiněvsi. Skončí mu ochranná výchova. Protože čin spáchal jako dítě, nikdo mu nemůže nařídit vůbec nic, ani další ochrannou léčbu.¹⁸⁰

Situaci komentuje také Jiří Švarc, primář oddělení ochranné léčby z psychiatrické léčebny v Praze-Bohnicích:

Odborná péče o podobné lidi se navíc nově komplikuje kvůli novému trestnímu zákoníku, platnému od ledna. Podle psychiatrů vnáší do situace zmatek. „Zavádí ochrannou léčbu maximálně na dva roky s tím, že pak je možné ji vždy znovu o dva roky prodloužit. Pokud o to lékaři včas požádají soud,“ popsal psychiatr Švarc s tím, že zákoník bohužel nepočítá s žádným přechodným obdobím. „Znamená to, že bych teoreticky musel všechny lidi v ochranné léčbě propustit, protože jsme nepoprosili soud o její prodloužení,“ říká Švarc.¹⁸¹

Téma ochranné léčby a její legislativní úpravy bylo otevřeno také v souvislosti s institutem zabezpečovací detence, jak bude uvedeno v dalším textu.

IV.6. Hodnocení změn trestního zákoníku v tisku

Zajímalo nás také hodnocení jednotlivých legislativních úprav v mediálním prostoru. Vybrali jsme proto změny, o kterých bylo v tisku obsáhleji informováno (vyloučili jsme přitom z této analýzy články, které se přednostně věnovaly jinému tématu a sledované změny pouze ve výčtu zmínily - pak se celkové ladění článku vztahovalo k jinému tématu a nebylo tedy v tomto případě relevantní).

Novinové zprávy zmiňující zpřísnění sankcí za trestný čin vraždy nebo novou právní diferenciaci mezi vraždou a zabitím, jsou buď neutrální (28, tj. 66,7 %) nebo pozitivní (13, tj. 31 %). Informování o zpřísnění sankcí za vraždu a další násilné trestné činy svým spíše souhlasným laděním v zásadě odpovídá většinovému postoji české veřejnosti. Jak dokládá například výzkum veřejného mínění realizovaný CVVM v roce 2005, naprostá většina respondentů (83 %) považovala tresty ukládané českými soudy za násilné trestné činy za příliš nízké.¹⁸²

Také další novinka v českém trestním zákoníku vstupuje do mediálního prostoru s kladnou odezvou – 90 % (10 z 11) článků věnujících se nebezpečnému pronásledování - stalkingu tuto nově zavedenou právní kvalifikaci prezentuje pozitivně jako přínos.

¹⁸⁰ Nebezpeční psychotici budou mít volnější režim. Mladá fronta Dnes, 7.1.2010, s: 2.

¹⁸¹ Vrah jde ven, léčit se nemusí. Mladá fronta Dnes, 7.1.2010, s: 2.

¹⁸² Škodová, M. 2005. Občané o policii a výši trestů. Tisková zpráva CVVM. Praha: Sociologický ústav AV ČR (18.11. 2005).

Je zřejmé, že také nově zavedené alternativní tresty se setkaly s pozitivním mediálním ohlasem. Můžeme-li z našeho malého vzorku pouze 7 článků věnujících se novému alternativnímu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce alespoň v základních rysech vyvozovat jeho mediální obraz, lze říci, že je spíše pozitivní – 5 ze 7 článků je ve svém celkovém vyznění pozitivní, 2 neutrální.

Informování o zavedení trestu domácího vězení bylo nejen obsáhlejší, co se počtu novinových článků týče, ale také rozpolcenější. Pouhých 40 % novinových zpráv týkajících se trestu domácího vězení je neutrálních, 29 % je pozitivně vyznívajících a celých 31 % (tedy 13 článků) obsahuje do určité míry kritiku. V tomto případě je ambivalence způsobena očekáváním nového druhu alternativního trestu na jedné straně a na druhé straně je přítomna negativní konotace spojená především s praktickými obtížemi, s nimiž je trest domácího vězení uváděn do praxe. Můžeme tedy konstatovat, že nově zavedené alternativní tresty - trest domácího vězení a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce - jsou v médiích prezentovány kladně a s očekáváním jejich budoucího širšího uplatnění.

Tabulka č. 18: Celkové vyznění článku podle vybraných změn trestního zákoníku

Změna TZ	pozitivní	neutrální	negativní	Celkem (100%)
Změny týkající se TČ vraždy	13 (31%)	28 (66,7%)	1 (2,4%)	42
Nebezpečné pronásledování - stalking	10 (90,9%)	1 (9,1%)	0	11
Trest domácího vězení	12 (28,6%)	17 (40,5%)	13 (31%)	42
Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	5 (71,4%)	2 (28,6%)	0	7

IV.7. Obecně prospěšné práce a zabezpečovací detence

Hlavním tématem této studie je především mediální obraz změn v sankční politice a uplatňování nového trestního zákoníku. Mimo analýzu tohoto mediálního obrazu jsme hned na počátku vyčlenili dvě témata – obecně prospěšné práce a zabezpečovací detence. Oba instituty byly v této době již zavedené a nový trestní zákoník tak nově obsahoval především dílčí modifikace jejich ukládání. Jak se ukázalo, tyto dílčí legislativní úpravy ukládání obecně prospěšných prací a zabezpečovací detence nejsou pro laickou veřejnost zřejmě atraktivním tématem a mediální zájem ve zpravodajství pěti sledovaných deníků nezaznamenaly.

Abychom měli alespoň rámcovou představu o mediálním obrazu těchto institutů, můžeme se mimo hlavní linii analýzy podívat na to, v jakých souvislostech je o těchto dvou institutech v tisku informováno.

Obecně prospěšné práce

V našem výběru bylo celkem 39 článků, které se zmiňují o obecně prospěšných pracích nebo o „veřejně prospěšných pracích“, ovšem ve smyslu OPP. K záměně těchto dvou pojmů dochází velice často. Zkusili jsme zadat do našeho výběrového klíče jako vyhledávaný pojem nejen „obecně prospěšné práce“ ale také „veřejně prospěšné práce“, a přitom jsme získali takové novinové zprávy, které OPP nazývají nesprávně. A podíl těchto zpráv byl překvapivě vysoký. Obecně prospěšné práce byly nesprávně označeny jako „veřejně prospěšné“ téměř v polovině vyhledaných článků (vezmeme-li „alternativní trest“ při označení OPP za správný, pak převaha dvaceti článků se správným označením nad devatenácti články, kde jsou OPP nazvány chybně, je opravdu velmi mírná). Mistrovský kousek se pak povedl novináři z Mladé fronty Dnes, který v rámci jednoho článku použil ve shodném smyslu oba pojmy.¹⁸³

Tabulka č. 19: Označení obecně prospěšných prací v novinové zprávě

	Počet článků
„obecně prospěšné práce“	17
„veřejně prospěšné práce“	18
„alternativní trest“	3
„OPP“ i „VPP“	1
CELKEM	39

Články s tématem OPP můžeme rozdělit do dvou základních kategorií. První a početnější z nich zahrnuje jednotlivé mediálně atraktivní kauzy, kdy byl uložen trest obecně prospěšných prací. Těchto zpráv je 27 z 39, tedy téměř 70 %, a vypadají například takto:

***Squatteři dostali podmínky a prospěšné práce** Patnáctka squatterů, kteří loni v září obsadili dům na Albertově, odešla včera od Obvodního soudu pro Prahu 2 s podmíněnými tresty a s tresty obecně prospěšných prací. Tři cizinci jsou také potrestáni vyhoštěním. Rozsudek zatím není pravomocný. Všichni se na místě odvolali. Tresty jsou stejné jako v případě předchozího potrestání trestními příkazy. Šest z nich odešlo od soudu s dvouměsíční podmínkou se zkušební dobou jednoho roku, čtyři dostali trest 100 a dva 80 hodin obecně prospěšných prací. Třem cizincům soud uložil dvouměsíční podmíněný trest se zkušební dobou jednoho roku a vyhoštění z Česka na 18 měsíců.¹⁸⁴*

¹⁸³ Soud uložit squatterům podmínku, Mladá fronta Dnes, 8.1.2010, s: 1.

¹⁸⁴ Squatteři dostali podmínky a prospěšné práce, Hospodářské noviny, 8.1.2010, s: 4.

Jeden z článků, který zmiňuje – ovšem nikoli jako hlavní téma – také obecně prospěšné práce, byl publikován na titulní straně deníku Právo i s fotografií. Šlo o kauzu úniku odposlechů do médií, kdy „*obvodní soud pro Prahu 8 včera potrestal zřejmě vůbec prvního policistu v Česku za únik odposlechů do médií. Za zneužití pravomoci veřejného činitele dostal nepravomocně pražský kriminalista Jiří Vacek (35) osmiměsíční trest podmínečně odložený na dobu dvou let. (...) Vacek, který nadále u policie pracuje, už jednou za stejný skutek dostal trestním příkazem 400 hodin obecně prospěšných prací a roční zákaz v bezpečnostních sborech.*“¹⁸⁵

Druhou kategorií jsou články (12 z 39), které se týkají samotného výkonu obecně prospěšných prací. Novinové zprávy se o výkonu OPP především zmiňují v souvislosti s odklizením sněhu a s prováděním úklidových prací v konkrétním městě či obci:

*Města a obce v Olomouckém kraji po včerejším sněžení povolávají posily, aby zvládly uklízet chodníky. (...) Jinde zase povolávali na pomoc všechny lidi ze seznamů veřejných nebo obecně prospěšných prací. „Ráno jsme zaměstnali všech dvacet lidí, které máme takto k dispozici. Pracovali u nás od rána do půl šesté,“ řekl včera místostarosta Hluboček Ivoš Filípek.*¹⁸⁶

Dva články z této kategorie uvádějí konkrétní příklad, kdy obecně prospěšné práce nebyly ve lhůtě vykonány a byly tedy přeměněny v nepodmíněný trest: „*Mladší Eduard si musí odsedět osm měsíců, starší Jiří dokonce deset. „Neplatil jsem alimenty a pak nedělal veřejně prospěšné práce. Byl jsem trouba, tak jsem skončil tady (pozn.: ve vězení),“ prozrazuje ministryni upřímně Jiří.*“¹⁸⁷ (pozn.: Tato tvrzení odsouzených zřejmě neodpovídají skutečnosti. Pokud by byl dotyčný odsouzen pouze k obecně prospěšným pracím, přeměna maximálně možného množství 400 hodin obecně prospěšných prací vychází na 200 dní, tedy cca 6 a půl měsíce odnětí svobody – tedy nikoli osm, respektive deset měsíců.)

Problému nesprávného používání pojmů OPP a VPP v médiích se věnoval publicistický článek – dopis ředitele Úřadu práce Hodonín Vladimíra Šťávy: „*Z médií se dozvídám, že nějaký delikvent byl potrestán veřejně prospěšnými pracemi (VPP). Tyto (dez)informace poškozují a urážejí pracovníky, kteří na VPP pracují. Nedávno se v Právu objevila fotografie těchto „trestanců“ při odklizení sněhu. VPP jsou ale řádné pracovní poměry s řádnou mzdou, podporované úřady práce. Popsaná mystifikace vznikla zřejmě nepochopením a následným popletením tří pojmů: VPP, Veřejná služba a Obecně prospěšné práce-alternativní trest.*“¹⁸⁸

¹⁸⁵ Policista dostal za únik Šloufových telefonních hovorů podmínku, Právo, 22.1.2010, titulní strana.

¹⁸⁶ Radnice volají sněhové posily, Mladá fronta Dnes, 9.1.2010, s: 1.

¹⁸⁷ Sundat kabáty a mobily do skříňky, Mladá fronta Dnes, 7.1.2010, s: 3.

¹⁸⁸ Práce jako trest?, Právo, 6.2.2010, s: 6.

Zabezpečovací detence

V našem výběrovém souboru bylo v období od ledna do března roku 2010 pouze 15 novinových zpráv, které se zmiňují o institutu zabezpečovací detence nebo o detenčních ústavech. Jak již bylo zmíněno, ani v jednom případě v tisku nebyla konkrétně uvedena legislativní úprava obsažená v novém trestním zákoníku. Zprávy byly v naprosté většině v souvislosti s konkrétní kazuistikou, kdy soudní znalci přímo navrhují umístění pachatele skutku do detenčního ústavu, a nebo je taková možnost alespoň zmíněna.

Téma bylo ve čtyřech obsáhlých novinových článcích zmíněno také v souvislosti s mediálně sledovanou kauzou:

Kmetiněves - Devatenáctiletý Robin, který před šesti lety jako třináctiletý na Kladensku brutálně znásilnil a zabil stejně starou dívku, se dál bude ambulantně léčit v Psychiatrické léčebně Bohnice. V pátek opustil výchovný ústav Klíčov v Praze a nyní je na svobodě.

Léčba je však dobrovolná. Podle ředitele léčebny Martina Hollého záleží jen na mladíkově zodpovědnosti, i když lékaři ho o nezbytnosti léčby nepřestanou přesvědčovat.

Největší obavy teď panují v obci Kmetiněves, kde vraždil. Někteří rodiče tam raději nepouštějí dívky po setmění ven. Nikdo nemůže vědět, zda jsou jejich obavy přehnané.

„První schůzku už má domluvenou a my věříme, že přijde. Při kontrolách bude dostávat léky, injekce, které účinkují týdně,“ potvrdil ředitel bohnické léčebny Martin Hollý.

Vzápětí ovšem připustil, že pokud léčbu odmítne, psychiatři nemají žádné nástroje, jak ho k ní přinutit. V takovém případě ho budou kontaktovat a budou se snažit ho motivovat k léčbě. Robin trpí nebezpečnou sexuální deviací a měl by být dlouhodobě pod lékařským dohledem.¹⁸⁹

Nemožnost nařídit ochrannou léčbu pachateli, který skutek spáchal jako mladistvý, kriticky komentují experti z řad právníků i psychiatrů:

V tom je ale problém: protože vraždu spáchal jako mladistvý, nemohl mu soud nařídit ochrannou léčbu ani ho odsoudit. Mladiství mohou „dostat“ pouze ochrannou výchovu. A ta končí plnoletostí. Odborníci se shodují, že je to chyba. „Je to obrovská mezera v zákoně. Je otázka, jestliže někdo už ve třinácti letech má takovou diagnózu, která ho přiměla spáchat závažný trestný čin, zda by neměl mít ochrannou léčbu,“ uvedla státní zástupkyně za Prahu 9 Eva Vycpálková. Podobně se vyjádřil v on-line rozhovoru pro server iDNES.cz také primář bohnické léčebny Jiří Švarc.¹⁹⁰

A v této souvislosti mluví experti u tohoto druhu pachatelů také o zabezpečovací detenci:

¹⁸⁹ Vrah se chce léčit, už se objednal. Mladá fronta Dnes, střední Čechy, 26.1.2010, s: 1.

¹⁹⁰ Vrah se chce léčit, už se objednal. Mladá fronta Dnes, střední Čechy, 26.1.2010, s: 1.

Vycpálková s Robinem hovořila před jeho propuštěním z Klíčova. „Řekla jsem mu, že stačí, aby jednou bez omluvy k lékaři nepřišel, a zahájím kroky, aby mu soud nařídil detenci. Čili aby rozhodl, že bude léčen nebo hospitalizován,“ řekla státní zástupkyně.¹⁹¹

„Včera dopoledne náš ústav opustil. Musí pravidelně docházet na ambulantní léčbu stanovenou ošetřujícím lékařem. Pokud by to přestal dodržovat, hrozí mu nařízená léčba v detenčním ústavu,“ potvrdil včera Blesku ředitel výchovného ústavu v Praze na Klíčově Patrik Matoušů.¹⁹²

Dosavadní nedostatečné využívání zabezpečovací detence je zmíněno v kontextu nových kapacit rekonstruovaného a zatím - v únoru 2010 - nevyužitého detenčního ústavu v Opavě. V této době je to jen málo přes rok od 1.1.2009, odkdy je možné zabezpečovací detenci ukládat a, jak pro deník Právo vyjádřil mluvčí Vrchního soudu v Olomouci Petr Angyalossy: „*Takzvaná retroaktivita, to je umístování do ústavu lidí odsouzených před rokem 2009, není (..) možná.*“¹⁹³

IV.8. Závěry

V rámci projektu Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí jsme realizovali analýzu tisku s cílem získat představu o mediálním obrazu nového trestního zákoníku, zachytit specifickou optikou dynamiku procesu zavádění změn v sankční politice a zrekapitulovat tematizované a mediálně problematizované oblasti s tímto procesem spojené.

Pokusili jsme se popsat, jak byly legislativní změny obsažené v novém trestním zákoníku reflektované v tisku. Stávající studie se zabývá časovým obdobím prvních tří měsíců roku 2010, tedy vzápětí po tom, co nový trestní zákoník vstoupil v účinnost. Zajímalo nás, jakým způsobem se o nově zavedených právních úpravách psalo, která témata byla nejčastěji prezentována a v jakých souvislostech, které legislativní změny byly mediálně zobrazovány v pozitivním duchu a které byly problematizovány.

Popsali jsme také, jakých prostředků a informačních strategií tisk při informování o novém trestním zákoníku využíval: obecně-informativních zpráv o legislativních změnách, použití kazuistik - respektive upozornění na legislativní změny právě prostřednictvím konkrétní kazuistiky, komentáře expertů, mediální zvýraznění tématu na titulní straně, přítomností fotografie a využití publicistického článku či rozhovoru.

¹⁹¹ Vrah se chce léčit, už se objednal. Mladá fronta Dnes, střední Čechy, 26.1.2010, s: 1.

¹⁹² Vrah z Kmetiněvsi už běhá mezi námi! Blesk, 23.1.2010, s: 5.

¹⁹³ Detenční ústav v Opavě čeká na chovance. Právo, Severní Morava a Slezsko, 24.2.2010, s: 13.

Podářilo se nám také identifikovat určité rozdíly ve způsobu informování o novém trestním zákoníku mezi jednotlivými periodiky. Pro Mladou frontu Dnes a Právo je typické zaměření nejen na obecné informace, ale také na konkrétní kazuistiky a regionální zpravodajství, časté komentáře expertů a širší zpracování problémových témat. Blesk informoval o změnách v trestním zákoníku nejčastěji v souvislosti s konkrétní kazuistikou, i když vzhledem k oblíbenosti tématu kriminality v podobných typech deníků bylo ve výběru těchto zpráv méně, než jsme čekali. Blesk nemá ve zvyku problémy analyzovat v teoretické rovině ani oslovovat experty, samotný popis kauzy – mediálně atraktivního trestného činu je pro tento formát dostatečný. Naopak Lidové noviny mají oproti průměru podhodnocenou kategorii konkrétních kazuistik a častěji téma či problém spojený s novým trestním zákoníkem analyzují v teoretické rovině, nejvíce ze sledovaných periodik používají komentáře expertů i rozhovory s nimi. Hospodářské noviny za nejnosnější téma považovaly trest domácího vězení. Vzhledem k zaměření tohoto deníku především na ekonomické zpravodajství byl na tématu zřejmě atraktivní nezanedbatelný ekonomický rozměr zavádění trestu domácího vězení (tendr na poskytovatele elektronických náramků a komplikace s tím spojené apod.).

Mezi nejčastěji zmíněné legislativní změny trestního zákoníku patřilo: 1. zavedení trestu domácího vězení, 2. právní úpravy týkající se trestného činu vraždy - zpřísnění sankcí za tento zločin a diferenciacie mezi vraždou a zabitím, 3. právní úpravy krádeže, řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění, pytláctví a nedovolené pálení lihu - témata spojená s mediálně atraktivním novoročním propouštěním vězňů, 4. nově zavedený trestný čin – nebezpečné pronásledování - stalking, 5. drogová problematika - nová právní úprava podmínek pro držení drog, 6. nově zavedená alternativní sankce zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

V rámci analýzy mediálního obrazu změn v sankční politice a uplatňování nového trestního zákoníku nás zajímalo také téma obecně prospěšných prací a zabezpečovací detence. Oba instituty byly v této době již zavedené a nový trestní zákoník tak nově obsahoval především dílčí modifikace jejich ukládání. Jak se ukázalo, tyto dílčí legislativní úpravy ukládání obecně prospěšných prací a zabezpečovací detence nejsou pro laickou veřejnost zřejmě atraktivním tématem a mediální zájem ve zpravodajství pěti sledovaných deníků tak nezaznamenaly.

Podobně nebyla mediálně prezentována ani celková koncepce nového trestního zákoníku, pro média je typická prezentace konkrétních legislativních změn, a to zejména v kontextu s konkrétním trestným činem. Přesto lze konstatovat, že sledovaná periodika o

důležitých změnách trestního zákoníku informovala. Zavedení nových druhů alternativních trestů - trestu domácího vězení a zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce - se dostalo v mediálním prostoru pozornosti. I když v případě trestu domácího vězení je mediální atraktivita tématu zapříčiněna spíše organizačními problémy při realizaci tendru na elektronické monitorování domácích vězňů. S tím souvisí i to, že ve srovnání s ostatními legislativními změnami zde byl vyšší podíl kriticky laděných novinových zpráv a informování o tomto tématu tak bylo rozpolcenější. Nově zavedené alternativní tresty - trest domácího vězení a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce - jsou však v médiích prezentovány kladně a s očekáváním jejich budoucího širšího uplatnění v praxi. Spíše pozitivní bylo také celkové vyznění novinových zpráv o dalších dvou legislativních změnách, o nichž bylo obsáhleji informováno - právní úpravě týkající se trestného činu vraždy a nově zavedeném trestném činu – nebezpečném pronásledování - stalkingu.

Otázkou je, nakolik tyto informace najdou odezvu ve veřejném mínění. Napříč tituly se například opakovaně objevovala informace, že nový zákoník zvýšil trestní sazby za vraždu a další násilné trestné činy a u některých majetkových trestných činů – jako je třeba krádež nebo podvod naopak sazby poklesly. Podle výsledků reprezentativního výzkumného šetření, které bylo provedeno pro potřeby tohoto výzkumného projektu v říjnu a listopadu 2012, však informace, že trestní zákoník ve vztahu k závažným trestným činům vesměs zpřísnil trestní sazby, zřejmě do veřejného povědomí příliš nepronikla. Nadpoloviční většina respondentů (52 %) se totiž podle výsledků výzkumu domnívá, že tresty za závažnou trestnou činnost, jako je například vražda, loupež nebo znásilnění, jsou dnes méně přísné, než byly před deseti lety.¹⁹⁴ Stejný výzkum ale také ukázal, že při otázce, jaké alternativní tresty k trestu odnětí svobody lze v ČR uložit, si téměř třetina respondentů spontánně vybavila i trest domácího vězení (po peněžitém trestu, podmíněném trestu a obecně prospěšných pracích se trest domácího vězení umístil na čtvrtém místě nejčastěji jmenovaných alternativ). To můžeme interpretovat jako poměrně dobrou obeznámenost s nedávno zavedeným alternativním trestem, která nepochybně souvisí také s tím, že zavedení trestu domácího vězení bylo v tisku nejčastěji zmiňovanou legislativní změnou.

Na tuto studii bude navazovat podobná mediální sonda do let 2012 a 2014. V dalších sledovaných obdobích bude jistě zajímavé, jak se v průběhu doby vyvíjel mediální obraz nově zavedených alternativních trestů, případně vybraných legislativních změn.

¹⁹⁴ Viz následující kapitola.

V. Veřejnost, tresty, trestání a sankční politika

Ve výzkumném projektu je počítáno s opakovanými sondami do názorů veřejnosti na tresty, trestání a sankční politiku jako takovou.

První taková sonda byla připravena a uskutečněna v říjnu a listopadu roku 2012. Byla zaměřena na informovanost veřejnosti o druzích trestů, které mohou být ukládány, na informovanost o frekvenci jejich ukládání, resp. využívání, na názor, zda se ukládané tresty spíše zmírňují nebo zpřísňují a konečně názor na možnosti, jak omezovat početnost vězeňské populace. Otázky byly tedy formulovány tak, aby přinesly základní poznatky o znalostech skladby trestů ve veřejnosti i o názorech na přísnost sankční politiky a také, aby bylo možné alespoň částečné srovnání s výsledky obdobně tematicky zaměřených předchozích výzkumů, zejména se zjištěními z výzkumného úkolu „Veřejnost a trestní politika“, které byly publikovány v r. 2011.¹⁹⁵

Sběr dat byl uskutečněn prostřednictvím agentury PPM Factum Research s.r.o. metodou CAPI jako součást tzv. omnibusového šetření v listopadu 2012. Počet respondentů, kteří odpověděli na otázky, činil 963 z reprezentativního vzorku 1000 respondentů starších 15 let, vybraného standardní metodou kvótního výběru podle kritérií věku, pohlaví, vzdělání a sídla.

Ze čtyř položených otázek byla jedna otevřená, dvě uzavřené a jedna polouzavřená. U uzavřených otázek a polouzavřené otázky bylo možné volit pouze jednu variantu odpovědi (viz příloha).

¹⁹⁵ Zeman, P. a kol.: Veřejnost a trestní politika. IKSP, Praha 2011

Výsledky výzkumné sondy

Následující tabulky ukazují rozložení odpovědí na položené otázky.

1. Jaké druhy trestů, jež je možné v ČR v současnosti uložit za trestný čin (kromě trestu odnětí svobody) můžete vyjmenovat?

Tabulka č. 20

	četnost	%
Finanční postih, pokuta	431	44,7
Podmíněný trest, podmínka	426	44,2
Obecně prospěšné práce (resp. Veřejně prospěšné práce)	417	43,3
Domácí vězení	286	29,7
Neví, bez odpovědi	131	13,6
Zákaz činnosti	90	9,3
Vězení, odnětí svobody	80	8,3
Nepodmíněný trest	52	5,4
Jiné	46	4,8
Propadnutí majetku	20	2,1
Nesmysl, jmenování trestných činů	18	1,9
Alternativní trest (obecně)	17	1,8
Náhrada škody, finanční vyrovnání	15	1,5
Odklad trestu	8	0,8
Fyzické tresty, trest smrti	7	0,7
Zákaz řízení	7	0,7

Veřejnost je tedy nejvíce obeznána s tím, že jako alternativu k trestu odnětí svobody lze uložit finanční postih (pokutu), podmíněný trest, veřejně prospěšné práce (je zajímavé, že respondenti znají a užívají tento termín namísto správného „obecně prospěšné práce“ – je otázka, zda k nesprávnému pojmenování nepřispívají i občasné záměny ve veřejných sdělovacích prostředcích – viz předchozí kapitola). Téměř třetina respondentů byla schopna uvést i poměrně nový trest domácího vězení. Trest zákazu činnosti už je méně ve známosti; uvedlo jej necelých 10 % respondentů. Jiné možnosti byly uváděny minimálně, nebo se jednalo o odpovědi chybné.

Odovědi na tuto otázku lze částečně srovnat s výsledky, získanými v rámci výzkumu trestní politiky, který provedl Institut pro kriminologii a sociální prevenci v roce 2009 na reprezentativním vzorku 1692 respondentů.¹⁹⁶ Na otázku po vyjmenování trestů alternativních k odnětí svobody jmenovalo 66 % respondentů peněžitý trest včetně pokuty, 48 % obecně (resp. veřejně) prospěšné práce. 22 % respondentů uvedlo podmíněný trest, 21 % propadnutí majetku či věci a 19 % vyhoštění či zákaz pobytu. Trest zákazu činnosti uvedlo 15 % respondentů. Je třeba připomenout, že v roce 2009 ještě tehdejší trestní zákon neobsahoval trest domácího vězení.

Tabulka č. 21: Počet správně uvedených alternativních trestů (možnosti: finanční postih, podmíněný trest, veřejně prospěšné práce, domácí vězení, zákaz činnosti, propadnutí majetku).

	četnost	%
žádný uvedený správně	178	18,5
jedna správná odpověď	229	23,8
dvě správné odpovědi	299	31,1
tři a více	257	26,6
celkem	963	100

Hlubší statistická analýza ukazuje, že tři a více správných odpovědí uvedla o málo více než čtvrtina respondentů. Naopak žádnou správnou odpověď nedala zhruba jedna pětina respondentů. Větší přehled o alternativních trestech mají lidé s vyšším vzděláním a lidé ekonomicky aktivní.

Ze srovnání odpovědí lze vyvodit, že znalost tří hlavních alternativ (peněžitý trest/pokuta, obecně prospěšné práce a trest podmíněný) zůstala nejrozšířenější. Zhruba třicetiprocentní znalost trestu domácího vězení po dvou letech od jeho zavedení lze ve vztahu k obecné znalosti alternativních trestů považovat za poměrně vysokou, což snad lze přičíst frekvencí tohoto tématu v médiích. Výsledky této sondy a výsledky výzkumu z roku 2009 se ovšem významně liší v poklesu znalosti některých alternativních trestů, zejména trestu propadnutí majetku, trestu vyhoštění či zákazu pobytu (ten v roce 2012 nebyl prakticky jmenován) a také trestu zákazu činnosti.

¹⁹⁶ Zeman, P. a kol.: Veřejnost a trestní politika. IKSP, Praha 2011, str. 92.

Celkově je ale možné soudit, že informovanost veřejnosti o alternativních trestech k trestu odnětí svobody není příliš vysoká. V roce 2012 ani jedna z alternativ nebyla uvedena nadpoloviční většinou respondentů a jen čtvrtina respondentů dokázala uvést tři nebo více alternativních trestů.

2. Myslíte si, že tresty, které u nás podle zákona hrozí pachatelům závažné trestné činnosti, jako je vražda, loupež nebo znásilnění, jsou dnes ...?

Tabulka č. 22

	četnost	%
Přísnější, než byly před deseti lety	64	6,7
Zhruba stejně přísné jako byly před deseti lety	398	41,3
Méně přísné, než byly před deseti lety	500	52,0
CELKEM	963	100,0

Odpovědi na tuto otázku poukazují na většinový názor, že se sankční politika u nás spíše zmírňuje. Jen necelých sedm procent respondentů soudí, že se tresty za závažnou trestnou činnost v průběhu posledních deseti let zpřísnily, zato mírně nadpoloviční většina soudí, že tresty, které pachatelům závažné trestné činnosti (přičemž ze znění otázky vyplývá, že se jedná především o závažnou trestnou činnost proti životu a zdraví, proti svobodě a proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti) jsou dnes méně přísné. To, že trestní zákoník vesměs zpřísnil trestní sazby ve vztahu k těmto závažným trestným činům, tedy do veřejného povědomí proniklo jen minimálně a názor zřejmě koresponduje s obecnou představou veřejnosti o spíše nedostatečně přísném postihu pachatelů trestné činnosti včetně závažné.

To celkem opět odpovídá zjištění z výzkumu názorů veřejnosti na trestní politiku z roku 2009, kdy se 57 % respondentů domnívalo, že trestní zákon stanoví za trestné činy převážně příliš mírné tresty, 32 % považovalo výši trestů většinou za odpovídající a pouze 2 % vidělo tresty stanovené zákonem jako příliš přísné¹⁹⁷. Lze říci, že veřejnost hodnotí tresty, které pachatelům hrozí, jako mírné a ještě se dále zmírňující.

¹⁹⁷ Zeman, P. a kol., Veřejnost a trestní politika. IKSP, Praha 2011, str. 95

3. Jaký druh trestu podle vás české soudy ukládají v současnosti za trestné činy nejčastěji?

Tabulka č. 23

	četnost	%
Podmíněně odložený trest odnětí svobody (tzv. podmínka)	465	48,3
Nepodmíněný trest odnětí svobody (tj. vězení)	284	29,5
Peněžitý trest	99	10,3
Trest obecně prospěšných prací	76	7,9
Trest zákazu činnosti	24	2,5
Trest domácího vězení	14	1,5
CELKEM	963	100,0

Téměř polovina respondentů správně uvedla, že nejčastěji ukládaným druhem trestu je v ČR podmíněně odložený trest odnětí svobody. V kontextu s odpověďmi na první otázku by bylo možné usoudit, že necelá jedna polovina respondentů je zhruba orientována ve struktuře a frekvenci ukládání trestů v ČR, což asi nelze považovat za zcela uspokojivé zjištění.

Četnosti odpovědí na tuto otázku není možné přímo porovnávat se skutečným zastoupením jednotlivých druhů trestů při jejich ukládání, protože respondenti nestanovovali pořadí, ale uváděli pouze ten druh trestu, který považovali za nejčastěji ukládaný. Nicméně pro orientaci lze uvést tabulku s přehledem zastoupení druhů trestů, skutečně uložených v roce 2012.

Tabulka č. 24

ROK	Počet všech odsouzených	NEPO trest	PO trest včetně dohledu	Obecně prospěšné práce	Peněžitý trest	Domácí vězení
2012	71 471	11 602 16,2 %	45 675 63,9 %	8 094 11,3 %	2 847 4,0 %	398 0,6 %

Pramen: statistiky Ministerstva spravedlnosti

Pro srovnání lze uvést, že ve zmiňovaném výzkumu názorů veřejnosti na trestní politiku z roku 2009 uvedlo správně 43 % respondentů, že nejčastěji ukládaným trestem je podmíněný trest odnětí svobody. Třetina se domnívala, že soudy pachatele nejčastěji trestají nepodmíněným odnětím svobody. Ve znalostech veřejnosti tedy v podstatě nedošlo k významnějšímu posunu.¹⁹⁸

¹⁹⁸ Zeman, P. a kol.: Veřejnost a trestní politika. IKSP, Praha 2011, str. 94

4. Asi je vám známo, že se Česká republika potýká s problémem přeplněnosti věznic. Jaké opatření z následujících byste hlavně volil(a), aby se tento problém vyřešil?

Tabulka č. 25

	četnost	%
Zpřísnit režim a podmínky ve vězeních, aby to odsouzené motivovalo se do výkonu trestu odnětí svobody nevracet	309	32,1
Zpřísnit tresty, aby více odrazovaly možné pachatele od páčání trestné činnosti	289	30,0
Místo uvěznění pachatele více využívat jiné, alternativní tresty	163	16,9
Snažit se spíše kriminalitě více předcházet (výchovou, v rodině, ve škole atd.)	110	11,4
Rozšířit počet míst pro vězně ve vězeňských zařízeních (postavit nebo jinak získat další věznice)	67	7,0
Jiné	19	2,0
Častěji využívat amnestii	6	0,6
CELKEM	963	100,0

Z odpovědi na tuto otázku jednoznačně vyplývá, že cestu ke snížení přeplněnosti věznic vidí veřejnost ve zvýšení přísnosti, ať už pokud jde o „přitvrzení“ režimu a podmínek ve vězeních, nebo o zpřísnění trestů pro pachatele. Funguje tedy víra v preventivní účinek přísného trestání prostřednictvím odstrašení. Tento názor sdílí více než 60 % respondentů.

Necelá jedna třetina respondentů by volila spíše cestu prevence prostřednictvím výchovy a snížení zátěže věznic vyšším využíváním alternativních trestů.

Při hlubší analýze shledáváme, že respondenti, kteří zastávají více punitivní názory (tj. ti, kteří ve své odpovědi na čtvrtou otázku volili alternativu zpřísnění režimu a podmínek ve věznicích nebo zpřísnění trestů, aby možné pachatele více odrazovaly), také považují významně více současně udělované tresty za mírnější než před deseti lety. Naopak respondenti, kteří se vyslovili pro možnost většího využití alternativních trestů a snahu více kriminalitě předcházet, více považují současně udělované tresty za zhruba stejně přísné jako před deseti lety, případně i přísnější (viz následující tabulka).

Tabulka č. 26

respondenti	Tresty jsou přísnější než před deseti lety	Tresty jsou zhruba stejně přísné	Tresty jsou méně přísné než před deseti lety
punitivně naladěni	5,5 %	36,0 %	58,5 %
“shovívaví“	7,4 %	55,9 %	36,8 %

V kontextu odpovědí na druhou a čtvrtou otázku, kde nadpoloviční většina respondentů se domnívá, že možné tresty pachatelům závažných trestných činů jsou mírnější než před deseti lety, lze tedy dovést, že více než polovina respondentů (populace) považuje sankční politiku státu a zacházení s pachateli za příliš mírné a nedostatečně odstrašující od páchaní trestné činnosti.

Omnibusové šetření proběhlo v listopadu roku 2012, tedy před rozhodnutím prezidenta o udělení amnestie. Názor na vhodnost amnestie na řešení přeplněnosti věznic tedy nemohl být prezidentskou amnestií ovlivněn. Nicméně z odpovědí je zjevné, že tento způsob „odlehčení“ věznicím má zcela zanedbatelný počet příznivců.

Také u této otázky můžeme provést částečné srovnání (pouze částečné z důvodu odlišného způsobu položení otázky) s výsledky výzkumu trestní politiky z roku 2009.¹⁹⁹ Respondenti tehdy vyjadřovali míru souhlasu či nesouhlasu s různými výroky, týkajícími se funkce trestu a žádoucích dopadů trestání. S výrokem „Stanoví-li zákon za trestné činy přísné tresty, mnoho lidí to od jejich páchaní odradí“ vyjádřilo tehdy 55 % respondentů souhlas (21 % rozhodný, 34 % spíše souhlasilo). S výrokem, že „podmínky v českých věznicích jsou pro odsouzené příliš mírné“ rozhodně souhlasilo 38 % respondentů a spíše souhlasilo 31 % respondentů. Lze konstatovat, že v době mezi provedením uvedených výzkumů nedošlo v názorech veřejnosti na tyto otázky k podstatným změnám.

Podíváme-li se na to, zda se odpovědi liší podle skladby souboru respondentů, zjišťujeme, že pohlaví respondentů nehraje ve vztahu k vyjádřeným názorům podstatnou roli, ani pokud jde o znalost alternativních trestů (snad jen lze říci, že muži znají o něco více institut obecně prospěšných prací – 46 % mužů, 40,7 % žen) ani pokud jde o „přísnost“ (tady se jen ukázalo, že muži by více připouštěli vhodnost využívání alternativních trestů, což uvedlo 20,1 % mužů a 13,9 % žen). Podstatnou roli nehraje ani velikost místa bydliště; pouze je zajímavé, že především obyvatelé Prahy vyjádřili názor, že dnes jsou tresty přísnější než před deseti lety (14 % těchto odpovědí u obyvatel Prahy, ve srovnání s průměrem souboru

¹⁹⁹ Zeman, P. a kol.: Veřejnost a trestní politika. IKSP, Praha 2011, str. 97

6,7 %). Rovněž se ukázalo, že vzdělání je odlišujícím kritériem ve vztahu ke znalosti alternativních trestů, nikoli ve vztahu k vysloveným názorům.

Z hlediska věku lze říci, že znalost alternativních trestů je o něco vyšší u střední věkové kategorie (30-44 let), nejnižší u nejmladší věkové kategorie (15-29 let). Respondenti nad 60 let jsou ve větší míře toho názoru, že přísnost trestů za posledních deset let poklesla (61 % těchto respondentů ve srovnání s průměrem souboru 52 %). Nicméně „nejpunitivnější“ názor na způsob jak řešit přeplněnost věznic vyjadřují respondenti věkové kategorie 45-59 let. V této kategorii se nejméně respondentů vyjádřilo pro stavbu dalších věznic a pro větší využití alternativních trestů, naopak nejvíc pro zpřísnění podmínek ve vězení a pro zpřísnění ukládaných trestů. Větší využití alternativních trestů našlo nejvíce příznivců ve věkové kategorii 30-44 let (23 % těchto respondentů, zatímco průměr celého souboru činil 16,9 %).

Uvedené šetření mělo především orientační charakter a omezilo se jen na několik otázek. Nicméně z výsledků lze vyvodit, že naladění české veřejnosti zůstává spíše punitivní s tím, že cca 60 % respondentů věří v odstrašující působení přísného trestání a přísného režimu ve věznicích a současně považuje udělované tresty za spíše mírnější než před deseti lety. Znalost alternativních trestů a opatření zůstává poměrně malá. Rozdíly v souboru respondentů podle pohlaví, věku, vzdělání, velikosti místa bydliště přitom nehrají zásadní roli.

VI. Závěr

Nová filozofie sankcí v trestním zákoníku vychází ze zásady depenalizace, kdy jsou stávající trestní sankce (tresty a ochranná opatření) v potřebné míře upraveny a dále jsou koncipovány nové efektivnější alternativní sankce, které jsou formulovány i se zřetelem na přiměřenou satisfakci obětí trestných činů. Změněna byla hierarchie sankcí a nově by měl být kladen důraz na individuální přístup k řešení trestních věcí, předpokládající širokou možnost využití alternativních sankcí k zajištění pozitivní motivace pachatele. Podstatnou legislativní změnou je také posílení koncepce restorativní justice.

Nový trestní zákoník dřívější okruh trestů převzal a rozšířil jej o dva nové druhy trestů, takže nyní obsahuje celkem 12 druhů trestů. Převažují v něm tresty, které nejsou spojeny s odnětím svobody a které nemají jeho nevýhody.

Výrazným rysem nové právní úpravy trestních sankcí, který ji odlišuje od úpravy předchozí, je uplatnění dvou protikladných linií v trestání, vedoucích k hlubší diferenciaci trestního postihu. Na jedné straně se v právní úpravě projevuje zásada depenalizace spolu se zdůrazněním principu, že trest odnětí svobody nutno chápat jako ultima ratio sankčního systému. Trestní zákoník tedy pokračuje v linii omezování prostoru pro ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a dále rozšiřuje možnosti využívání alternativních trestů a hmotněprávních alternativ k potrestání uplatňujících se u méně závažné kategorie trestných činů, tj. přečinů. Tento trend je výslovně zakotven v obecných zásadách pro ukládání sankcí. Na druhé straně trestní zákoník zpřísňuje možnosti trestního postihu zločinů, a to zejména zločinů zvlášť závažných.

Účel trestních sankcí - trestů a ochranných opatření není již v novém trestním zákoníku vyjádřen a je nahrazen promítnutím obecných zásad trestání do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích. Tyto zásady formulované jak obecně, pro všechny trestní sankce, tak i speciálně pro tresty a ochranná opatření budou na rozdíl od proklamativního účelu sankcí přímo aplikovatelné na konkrétní případ.

V novém trestním zákoníku byl systém trestních sankcí doplněn o dva zcela nové druhy alternativních trestů, a to trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Trest domácího vězení obecně spočívá v tom, že soud stanoví pachateli povinnost zdržovat se v určeném obydlí ve stanovené době, s výjimkou případů, které zákon příkladmo uvádí. Tento trest je používán i v jiných zemích jako alternativa k trestu odnětí

svobody a bývá ukládán pachatelům méně závažné trestné činnosti. I podle řazení v systematicke trestů mělo by jít o nejpřísnější alternativní sankci. Tento nový trest měl mimo jiné zaplnit i „mezeru“, která vznikne díky nové úpravě trestu obecně prospěšných prací, který už nebude možné ukládat např. pachatelům opakované, zejména majetkové trestné činnosti, a u nichž soud zvažují již uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Poznatky z praxe však ukazují, že trest domácího vězení je v prvních třech letech účinnosti TrZ ukládán soudy minimálně (v roce 2012 byl uložen pouze ve 398 případech, v roce 2011 ve 228 a v roce 2010 ve 114). Příčinou omezené aplikace trestu domácího vězení je nedostatečné zajištění podmínek pro výkon tohoto trestu, resp. pro jeho kontrolu. Lze předpokládat, že k jeho velmi nízkému, byť narůstajícímu, využívání brání především absence plošného zajištění jeho výkonu prostřednictvím elektronického monitoringu.

Pokud jde o trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, tak jde o trest, který omezuje svobodu pohybu pachatele, který je však nutný zejména pro udržení veřejného pořádku, ochranu života a zdraví občanů a jiných hodnot na vymezených územích. Tento trest se však jako hlavní sankce prakticky neukládá. V roce 2010 byl uložen ve 2, v roce 2011 v 5 a v roce 2012 ve 3 případech.

Poměrně velkými změnami prošel trest obecně prospěšných prací, který zůstává i po provedených změnách důležitou alternativou k trestu odnětí svobody. Pokud jde o některé zásadní změny, tak nově může soud trest obecně prospěšných prací uložit pouze pachateli trestného činu, který je přečinem, jímž se rozumí všechny nedbalostní trestné činy a úmyslné trestné činy s horní hranicí trestní sazby do 5 let. Na základě zkušeností z praxe, kdy byl někdy ukládán trest obecně prospěšných prací opakovaně bez ohledu na to, že odsouzený v předchozích případech tento trest mařil nebo ho řádně nevykonával, bylo do TrZ doplněno stanovení, podle něhož v takových případech soud trest obecně prospěšných prací zpravidla neuloží.

Významnou změnou je snížení výměry trestu obecně prospěšných prací, který lze uložit v rozsahu od 50 do 300 hodin (podle dřívějšího trestního zákona od 50 do 400 hodin). Soudu bylo dále uloženo, aby vedle dalších hledisek, obligatorně přihlédl při ukládání trestu obecně prospěšných prací ke stanovisku pachatele, k jeho zdravotnímu stavu a k možnostem jeho uložení. Zpřísněna byla úprava postihu odsouzených, kteří obecně prospěšné práce nevykonávají řádně nebo nevedou řádný život tak, že i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu se přemění na jeden den odnětí svobody.

Novela trestního zákoníku č. 330/2011 Sb. provedla další změny a zavedla možnost vykonat trest obecně prospěšných prací do dvou let od nařízení jeho výkonu (dříve to bylo do

jednoho roku) a dále umožnila přeměnu nevykonaného trestu obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku, vedle trestu odnětí svobody též v trest domácího vězení, přitom každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den domácího vězení.

Zákonem č. 41/2009 Sb. došlo také k upřesnění pravidel při ukládání trestu obecně prospěšných prací trestním příkazem. Nově může být trest obecně prospěšných prací uložen pouze po předchozím vyžádání si zprávy probačního úředníka obsahující zjištění o možnostech výkonu tohoto trestu a o zdravotní způsobilosti obviněného, včetně stanoviska obviněného k uložení tohoto druhu trestu.

Podíl uložených obecně prospěšných prací po účinnosti TrZ poměrně výrazně klesl. Ve srovnání s lety 2006 až 2009, kdy byl mezi 16 až 18 % ze všech uložených trestů, se od roku 2010 pohyboval mezi 9,4 až 11,5 %. Zaznamenán byl též výrazný pokles přeměn obecně prospěšných prací v nepodmíněný trest odnětí svobody. Zde lze tedy říci, že výše uvedené legislativní změny se prosadily v aplikační praxi, a obecně prospěšné práce již jsou ukládány v případech, kde není již příliš vysoké riziko, že budou muset být přeměňovány na nepodmíněný trest odnětí svobody.

V návaznosti na problém s přeplněností věznic a nárůstem nepodmíněných trestů odnětí svobody, došlo po účinnosti TrZ k jeho mnoha novelizacím. Několikrát byl novelizován i trestní řád. Změny by měly eliminovat negativní trend vysokého počtu uvězněných osob a vést ke změnám v sankční politice v případě ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody. Jde konkrétně např. o zvýšení hranice ze tří na pět let pro možnost ukládání nepodmíněného trestu jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život, o zpřísnění podmínek pro uložení nepodmíněného trestu, snížení sazby u základní skutkové podstaty a vypuštění recidivy jako přitěžující okolnosti u trestného činu zanedbání povinné výživy, snížení sazby trestu odnětí svobody u skutkové podstaty trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání s horní hranici trestní sazby na 2 roky aj.

I přes poměrně krátkou dobu účinnosti nového TrZ, je možné do jisté míry hodnotit, jak se nový trestní zákoník projevuje v sankční politice soudů. Můžeme však již nyní konstatovat, že se nedaří naplnit jeden z hlavních cílů trestního zákoníku – tj. depenalizaci, resp. snížení počtu ukládaných krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody. V případě nepodmíněného trestu odnětí svobody je třeba říci, že i po účinnosti TZ pokračoval, a to výrazněji, nárůst počtu ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody, který započal již v předchozích letech, a to i v přepočtu na 100 000 obyvatel příslušné věkové kategorie. To

přesto, že počty stíhaných, obžalovaných i odsouzených osob od roku 2010 vzhledem k předchozím letům poklesly. Patrné je i zvyšování podílu nepodmíněného trestu odnětí svobody na celkovém počtu sankcí, ukládaných jako hlavní. Po poměrně stabilním období v letech 2002 až 2009, kde se pohyboval mezi 13,6 -15,6 %, v letech 2010 a 2011 činil 17 % v roce 2012 16,5 %.

Bohužel po účinnosti TrZ bylo možné pozorovat také změny ve struktuře uložených nepodmíněných trestů dle jejich délky a také jejich podílu na celkovém počtu odsouzených osob. Zejména v letech 2011 a 2012 výrazně poklesl podíl nepodmíněných trestů odnětí svobody do jednoho roku a vzrostl podíl nepodmíněných trestů odnětí svobody od 1 do 5 let. Výše popsany nárůst ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody, jeho podílu i délky jeho uložení lze patrně do značné míry přičíst popsanému zpřísnění skutkových podstat velmi často se vyskytujících trestných činů. Jedná se zejména o trestné činy krádeže, zanedbání povinné výživy a trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí. Podíl nepodmíněných trestů za tyto trestné činy v roce 2010 činil 75,8 % a v roce 2011 77,9 % a v roce 2012 byl 75,1 % ze všech uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody.

Souběžně s analýzou změn, které přinesl nový trestní zákoník, a také souběžně s prvními poznatky z jeho praktického uplatňování byla také provedena analýza tisku s cílem získat představu o mediálním obrazu nového trestního zákoníku, tak jak byl touto cestou prezentován široké veřejnosti. Je známé, že lidé získávají znalosti nejen o zločinu, ale i o reakci státu na něj nad rámec vlastní zkušenosti – ať již osobní nebo pocházející z jejich bezprostředního okolí - především z médií. Média jsou tím činitelem, který ve vědomí lidí především vytváří představu o kriminalitě a také názor na to, jak dobře či méně dobře mu stát prostřednictvím trestní, resp. sankční politiky čelí.

Je známé, že nejvlivnější z médií v tomto ohledu je televize, na druhém místě pak tištěná média a poté, zejména u mladších lidí Internet. Z tohoto hlediska nás v kontextu výzkumného úkolů samozřejmě zajímalo, jakým způsobem prezentovala tištěná média sankční politiku a nový trestní zákoník veřejnosti v období, kdy tento zákoník vstoupil v platnost. Z tohoto důvodu bylo vybráno období měsíců leden až březen 2010 a metoda analýzy tisku a to kvantitativními i kvalitativními postupy. Zajímalo nás způsob, jakým byly nové prvky trestního zákoníku představeny a komentovány z hlediska možného dopadu těchto sdělení nejen na informovanost veřejnosti o nové významné právní normě, ale i na postoje veřejnosti k sankční politice jako takové, tedy na míru jejího pochopení a akceptace (i když je samozřejmě jasné, že způsob prezentace určitého jevu či faktu v médiích není jediným vlivem, který postoje veřejnosti k tomuto jevu formuje).

Analýza, pro kterou byly vybrány ústřední a největší deníky a z nich relevantní články podle zvolených klíčových slov, ukázala, že způsob prezentace informací o novém trestním zákoníku, o jeho principech a zaměření (s určitou nadsázkou řekněme o jeho „filozofii“) v zásadě nepřekročil hranice běžného zpravodajství. O tom svědčí skutečnost, že největší část informací o novém trestním zákoníku (46,4 %) byla navázána na popis kasuistik (tedy zpravodajství charakteru „černé kroniky“) a druhou nejčetnější formou (16,6 %) byly informace o mediálně zajímavých konkrétních legislativních změnách typu nového druhu trestu domácího vězení. Obecnější informace o novém trestním zákoníku a jeho charakteru stály mimo hlavní zájem tištěných médií (6,4 % všech zpráv).

Vzhledem k uvedeným zjištěním se nelze divit, že hlavní formou prezentace informací bylo zpravodajství (88 %), zatímco do publicistiky týkající se nového trestního zákoníku a případně jeho zakotvení v sankční politice lze zařadit za celé sledované období pouze 13 článků.

Na druhé straně lze za pozitivní považovat fakt, že deníky se snažily k přinášným zpravodajským informacím přinášet i stanoviska a komentáře expertů, především z řad pracovníků justice, ale i např. policie.

Celkové vyznění článků a informací, které tištěná média k novému trestnímu zákoníku přinesla, bylo spíše neutrální (v cca 60 % sdělení), což lze zřejmě přičíst jasné převaze zpravodajského charakteru článků. U ostatních článků mírně převažovalo pozitivní hodnocení změn, které přinesl nový trestní zákoník, nad kritickým postojem.

Souhrnně analýza ukazuje, že v období, kdy nový trestní zákoník vstoupil v platnost, v tisku žádná podrobnější vysvětlující a informativní kampaň neproběhla. Nový trestní zákoník a změny, které přinesl, se sice stal předmětem zájmu tištěných médií, respektive ústředních deníků, ale informace o něm byly přinášeny převážně zpravodajsky prostřednictvím zpráv o jednotlivých kriminálních případech. Prezentovány byly konkrétní legislativní změny, a to zejména v kontextu s konkrétním trestným činem. Soustavná a ucelená informace v podstatě veřejnosti podána nebyla, a pokud, tak jen v minimálním rozsahu. Lze samozřejmě počítat s tím, že prostřednictvím mediálně zajímavých případů a na ně navázaných informací povědomí o novém trestním zákoníku a změnách, které přináší, do vědomí veřejnosti pronikne, ale je otázka, zda to k alespoň základní informovanosti občanů postačuje. Rozhodně nelze hovořit o nějaké cílené a vysvětlující a informující kampani, přičemž je lze mít za to, že legislativní norma typu nového trestního zákoníku by takovou kampaň nejen zasluhovala, ale i potřebovala s cílem vysvětlit a přiblížit občanům nejen konkrétní změny (nejen ty mediálně zajímavé), ale také principy tak zásadní právní normy.

Z provedené analýzy tisku vyplývá, že toto nenastalo. Projekt výzkumu počítá s opakováním takové analýzy; lze ale vznést hypotézu, že s postupem doby od přijetí trestního zákoníku se bude zájem tisku o toto téma spíše snižovat.

Vzhledem k tomu nelze očekávat výraznou odezvu ve veřejném mínění. Přesto, že tisk např. opakovaně přinášel zprávy o zvýšení trestní sazby za nejzávažnější násilné trestné činy, tato informace zřejmě do veřejného povědomí příliš nepronikla. Podle výsledků reprezentativního výzkumného šetření, které bylo provedeno pro potřeby tohoto výzkumného projektu v říjnu a listopadu 2012, a podle srovnání těchto výsledků s obdobnými předchozími výzkumy, se nadpoloviční většina respondentů (52 %) totiž domnívá, že tresty za závažnou trestnou činnost, jako je například vražda, loupež nebo znásilnění, jsou dnes méně přísné, než byly před deseti lety. Znalost alespoň tří z možných alternativních trestů prokázala jen čtvrtina respondentů. Pozitivně sice můžeme hodnotit fakt, že téměř třetina respondentů si spontánně vybavila trest domácího vězení (po peněžitém trestu, podmíněném trestu a obecně prospěšných pracích se trest domácího vězení umístil na čtvrtém místě nejčastěji jmenovaných alternativ), což můžeme přičíst tomu, že zavedení trestu domácího vězení bylo v tisku nejčastěji zmiňovanou legislativní změnou, ale na druhé straně úroveň povědomí o možnostech trestání a o záměrech nového trestního zákoníku (diferenciace mezi zpřísněním trestů za nejzávažnější trestné činy a na druhé straně rozšíření možnosti alternativního trestání) zdaleka není uspokojivá a nesvědčí o tom, že by informace o novém trestním zákoníku do vědomí veřejnosti příliš pronikly. K tomu samozřejmě trvá dlouhodobé „punitivní“ naladění veřejnosti s tím, že cca 60 % respondentů věří v odstrašující působení přísného trestání a přísného režimu ve věznicích a současně považuje udělované tresty za spíše mírnější než před deseti lety. Větší využívání alternativních trestů by volilo pouze 17 % respondentů. Rozdíly v souboru respondentů podle pohlaví, věku, vzdělání, velikosti místa bydliště přitom nehrají významnější roli.

Tyto výsledky sice asi nelze považovat za překvapivé, ale tak jako tak ukazují, že ve vysvětlování a přiblížení sankční politiky a jejích konkrétních výstupů občanům existuje stále značný dluh. Tento dluh pak velmi pravděpodobně negativně ovlivňuje znalosti a postoje občanů jak k zákonodárcům obecně, tak ke konkrétním legislativním normám a k jejich praktickému uplatňování.

VII. Summary

Scheinost, Miroslav et al.: Theoretical and Criminal Policy Aspects of the Penal Law Reform in the Area of Criminal Sanctions I

The new Criminal Code (Act No. 40/2009 Coll.), which came into effect on January 1st, 2010, introduced several significant changes in the area of criminal law sanctions. They are especially characterized by the principle of depenalization, leading not only to necessary modifications of the existing sentences and protective measures but also to outlining new and more effective sanctions, which, in the spirit of restorative justice, take also into account the needs of the victims of crime. Great emphasis is put on an individual approach to solutions of criminal cases where a wide range of possible alternative sentences will provide a sufficient motivation for the offender for rehabilitation. These changes represent a significant challenge for the entire criminal justice system – only their application in real situations will show if the expectations of the legislators can be met.

Criminological research shall play a considerable role when analyzing and assessing our experience with applying the new Criminal Code. One of the first studies, which has focused on this topic, is the research project “Theoretical and Criminal Policy Aspects of the Penal Law Reform in the Area of Criminal Sanctions”, approved by the Grant Agency of the Czech Republic for the period of 2012 to 2015. Its solvers are employees of the Institute of Criminology and Social Prevention (ICSP) and the Faculty of Philosophy and Arts at Charles University, who have prepared it in a close cooperation with experts from the area of criminal law and criminal policies, working in the criminal justice system.

The subject of the research is an analysis and assessment of the legislative frame of criminal sanctions after the changes, which have been implemented as a result of adopting the new Criminal Code within the context of sanction policies applied in the Czech Republic after 1989. The study analyzes the impact of applying the new Criminal Code on the application practices of selected criminal justice institutions, on the character and structure of the imposed sanctions and thus also on the composition of prison population and activities of the penitentiary system as well as the system of the Probation and Mediation Service. **The objective of the research** is to verify if the above mentioned legislative changes have fulfilled their purpose especially with regard to the number of people who serve prison terms,

to the effectiveness of the imposed sanctions and to the elimination of at least some of the problems of the application practices. Special attention is given to the effectiveness of four selected criminal sanctions – house arrest sentences, community service orders, conditional sentences with supervision and short-term prison sentence. Because of the extent and complexity of the subject of the research, a wide spectrum of **research methodologies and techniques**, quantitative as well as qualitative, have been utilized. Among others, these include legal analyses and comparisons that focus on the development of the Czech criminal legislature, an analysis of available statistical data (especially judicial statistics, police statistics, statistics of the Prison Service of the Czech Republic and statistics of the Probation and Mediation Service of the Czech Republic), a secondary analysis of the relevant sources from the Czech as well as foreign literature, questionnaire surveys conducted on samples of employees of judicial bodies, of the Probation and Mediation Service of the Czech Republic and of the Prison Service of the Czech Republic, or expert surveys in the form of controlled interviews.

The submitted publication presents some of the findings that we have acquired during the first two years of the project. The intention of the authors has been to provide a brief but comprehensive view of the new Criminal Code and, at the same time, to confront the changes it has brought about with available statistical data, based on which we can assess their application in practice. Furthermore, this view is complemented by findings acquired from media analyses, which allow us to see how the new Criminal Code and its introduction have been presented to the public and, partially, by opinions and attitudes of our population, mapped in a public opinion survey.

Changes in sentences pursuant to the new Criminal Code (and related amendments from 2011 and 2012) especially apply to the expansion of the scale of sanctions by two new sentence types, **house arrest** and prohibition to enter sport, cultural and other social events. The first mentioned sanction represents a court order, specifying that a given offender is obliged to be at a certain specified address at specified times, with the exceptions specified by the law. In the sequence of the sentence taxonomy, this should be the most severe alternative sanction, which can be imposed on persons who have to be imminently punished by limiting their personal freedom because of the character and seriousness of their crime, the personalities of the offenders and possibilities of their re-socialization, however, for whom a significantly less intense intervention is sufficient because of their personal characteristics and family relations. In comparison to imprisonment, the offenders do not lose contact with their close ones and can continue going to work. However, the reality is that courts do not use the

house arrest sentence too often. The main reason of this situation is the absence of across-the-board tools for executing the sentence by the means of electronic monitoring.

The prohibition to enter sport, cultural and other social events means that the sentenced person is prohibited from participating in the events of the stated types during the duration of the sentence. The sentence can be imposed for up to ten years on offenders who committed any intentional criminal act in relation with participating in such an event. When serving the sentence, the sentenced person is obliged to cooperate with a probation officer, proceeding in accordance with the given probation plan, participating in specified social training and re-education programs and psychological counseling programs and, provided the probation officer considers it necessary, reporting to a specified unit of the Police of the Czech Republic short time prior to the given prohibited event in accordance with the instructions of the probation officer.

Besides the introduction of the new types of sanctions, the conditions for imposing the already existing types of sentences were significantly modified. These modifications clearly reflect the philosophy of an overall limitation of the space for imposing imprisonment terms, supported by widening the options for applying alternative sentences. On the other hand, the new Criminal Code also made sentences related to crimes of a serious character more severe. This approach applies two opposing sentencing courses, leading to their deeper differentiation.

Imprisonment sentences continue to represent a universal type of punishment, which can be imposed for any criminal act and on any adult offender. It is the most severe punishment and the law expects that it should be imposed only if it cannot be expected, because of the identity of the offender, that imposing a different sentence would result in the offender leading an orderly life. The new Criminal Code extended the general maximum permitted imprisonment term from 15 to 20 years. This time can be extended only for extraordinary imprisonment cases when imposing imprisonment terms on offenders who have committed criminal acts for the benefit of an organized crime group and in the cases of extraordinary sentences. For conditional sentences, offenders who are, based on their age, close to being minors can be newly subjected to some of the corrective measures stated in the Youth Justice Act. For conditional sentences **with supervision**, the probation period was made identical to conditional sentences without supervision, i.e. 3 years. It means that the difference between both of the above stated sentences is now only in the conditions attached to given sentences.

Community service orders were considerably changed. Courts can newly impose them only on offenders who committed a misdemeanor (i.e. all negligent criminal acts and

intentional criminal acts with the maximum severity of the sentence of 5 years). The extent of the service was reduced and it can be now in the range of 50 to 300 hours (previously between 50 and 400 hours). On the other hand, sanctions were made more severe for convicted persons who do not comply with the sentence or who do not maintain orderly life – even just one hour of the sentence not performed is transformed into one day of imprisonment (previously, the ratio was two hours / one day). The deadline for completing community service orders was extended from one to two years. When imposing this type of sentence by the means of a criminal order, a report of the appropriate probation officer is newly required. The report needs to address the possibilities of serving the sentence and health abilities of the defendant, including his/her opinion with regard to the imposed sentence.

In comparison with the previous legislature, **fin**es were subjected to significant changes in the new Criminal Code as well. They are related to a new procedure for their assessment, which is now governed by the system of daily tariffs (at least 20 and at the most 730 whole daily tariffs). Daily tariff amounts are within the range of 100 CZK and 50,000 CZK. The number of daily tariffs is determined by the court, which takes into account the character and seriousness of the given criminal act. The amount of a single daily tariff of the fine is determined by the court, which takes into account personal and proprietary relations of the offender. When doing so, the court considers the income of the offender, his/her assets and revenues from them, which the offender has or could have on average per day.

The difference from the old Criminal Code is clear from the perspective of **protective measures** – the new Criminal Code does not only specify them but it also defines general principles for their imposition. It therefore respects the requirements of criminal studies for the protective measures to accent the adequacy principle, subsidiarity principle of a more severe sanction and legality principle. These principles have been already applied in modern amendments abroad. One of the important measures is **security detention**. The conditions for facultative imposition of security detention were newly expanded also for offenders who abuse addictive substances, provided they repeatedly commit an especially serious crime even though they had been already sentenced to an imprisonment term of at least two years in the past for an especially serious crime, committed under the influence of an addictive substance or in relation to its abuse, and it cannot be expected that ordering a protective treatment would sufficiently protect the society, while always considering the already expressed attitude of the offender with regard to the protective treatment.

On January 1st, 2012, Act No. 418/2011 Coll., on **Criminal Liability of Legal Entities and Legal Proceedings against them** came into effect. By addressing liability of legal

entities for committing criminal acts, the Czech Republic complies with international obligations arising from international agreements and EC/EU legal regulations. The Czech Republic was the last EU country without a legal regulation that would address this responsibility. Criminality of acts committed in the Czech Republic by a legal entity, which has a registered seat, its branch or organizational unit here, or which conducts its business or has its assets here, is assessed pursuant to this law. It comprehensively specifies 78 criminal acts, to which criminal responsibility of legal entities can apply. Individual bodies of crime are specified by the Criminal Code. Sentences that can be imposed on legal entities are partially different from sentences that can be imposed on physical persons – they include dissolution of the legal entity, forfeiture of assets, fines, forfeiture of an object or of another asset value, prohibition to do business, prohibition to participate in public contracts, concession proceedings or public tenders, prohibition to accept grants and subsidies and also publishing the sentence. Protective measures can be also imposed for criminal acts committed by legal entities – seizing an object or another asset value.

Analyses of judicial statistics allow for monitoring the impact of the above stated changes on sanction policies. However, we have to state here that the new Criminal Code has been in effect for a very short time so far. Moreover, we have to also consider other factors, which can have a great impact on the imposition of sanctions, such as securing their effective performance or the assessment manner of the given criminal proceeding bodies when applying various types of sanctions and procedures. Nevertheless, we can see that the growth in the number of imprisonment sentences, which had began earlier, has continued even after the new Criminal Code came into effect. This has been the case despite the fact that, since 2010, the number of prosecuted, indicted as well as sentenced people has decreased. An increase of the share of imposed imprisonment terms on the total number of sanctions, imposed as the main sentence, is also clear. After a relatively stable period between 2002 and 2009, when this share amounted to 13.6-15.6%, the share in 2010 and 2011 was 17% and in 2012 16.5%. Changes can be also observed in the structure of the imposed imprisonment terms based on their length and also based on their share of the total number of sentenced persons. The share of imposed imprisonment terms for up to one year significantly declined in 2011 and 2012 while the share of imposed imprisonment terms for between 1 and 5 years increased. The number of sentences for up to 15 years slightly declined.

The share of house arrest sentences with regard to the **overall structure of imposed sanctions** has been negligible during the first three years the new Criminal Code has been in effect – for example, it amounted to only 0.6% in 2012. The same situation applies to the

sentence on the prohibition to enter sport, cultural and other social events, which has not been practically imposed as the main sanction almost at all. In 2010, this order was imposed in two cases, in 2011 in five cases and in 2012 in three cases. Even when connected to other sanctions, imposition of this order is rather exceptional, even though there has been some increase in the number of cases when it was imposed. The share of community service orders has decreased significantly. In comparison with 2006 through 2009, when it was between 16 and 18%, since 2010 it has been in the range of 9.4 and 11.5%. However, at the same time, the decline of the share of community service orders is compensated by an increase of the conditional sentences (without supervision). In comparison with 2000 through 2009, when their share was somewhere between 53 and 56%, in 2010-2012, this share soared to 60-61%. The rise is probably caused by cases when courts, deciding by the means of a criminal order, opt for conditional sentences because of the more difficult conditions for imposing community services or house arrests. The share of the number of conditional sentences with supervision has also grown. On the other hand, after the introduction of the new Criminal Code, the share of fines has not changed much and these orders are still used in a very limited extent as a main sanction. The same is true for the institutes of waiving punishment and conditional waiver of punishment with supervision, which are used by the courts only rarely.

The analysis of statistical data thus basically suggests that the expected depenalization (after the new Criminal Code came into effect) has not materialized so far. To the contrary, the trend of a growing number of imposed imprisonment terms has continued its course. The new alternative punishments have not made any headway, which is, in the case of a house arrest, probably related to the problems connected to its execution. More changes of the criminal regulations have been already adopted as a reaction to this situation and to the previous negative trend of a high number of convicted people in prisons. We can expect to see their impact in the coming years.

As a part of the project, a **media analysis** has been conducted. It focused on exploring the media perception of the changes of sanction policies and of the application of the new Criminal Code. This is an important aspect of the given topic since the media represent a fundamental source of information for the public and thus for forming people's attitudes and opinions. The study, conducted so far, uses a combination of qualitative and quantitative content analyses of the text. The study focuses on the first three months of 2010, i.e. immediately after the new Criminal Code came into effect. Examined materials were selected from 5 national daily newspapers (MF Dnes, Lidové noviny, Právo, Hospodářské noviny and Blesk). Based on individual keywords, a total of 289 relevant articles were gathered from the

above stated period. The analysis especially focused on the manner, in which the newly introduced legal changes were commented on, which topics were presented most often and in what context, and which legislative changes the media presented in a positive light and which as problematic.

When informing about the new Criminal Code, the press used general informative news related to the legislative changes, case interpretations, expert commentaries, media accentuation of the topic on the front page, photographs and also informative articles or interviews. Individual newspapers used these methods to various degrees. The most often mentioned legislative changes applied by the new Criminal Code included the introduction of house arrest sentences, legal regulations related to the criminal act of murder (more severe sanction for this crime and the differentiation between a murder and manslaughter), legal regulations related to theft, driving motor vehicles without a driving license, poaching and unauthorized production of alcohol (topics related to the media-attractive new year's amnesty), newly introduced crime of stalking, issues related to drugs (new legal regulation with regard to the conditions for drug possession) and the newly introduced alternative sanction of prohibition to enter sport, cultural and other social events.

Because of the orientation of the project and its parts, a special attention has been paid to the topic of community services and security detentions. It was determined that the partial legislative changes, introduced to these institutes by the new Criminal Code, are not too attractive topics for the media. Similarly, the overall concept of the new Criminal Code was not presented either. The media tend to present particular legislative changes, especially in relation to particular criminal acts. Nevertheless, the media did inform about the important changes. This is true, for example, for the introduction of new alternative sentences, even though in the case of house arrest sentences, their attractiveness for the media is rather caused by the organizational problems related to the implementation of the tender for electronic monitoring of the house convicts. The new sanctions were presented in the media mostly in a positive light and with an expectation of their more extensive application in the future.

The research project also envisions repeated surveys of the **public opinions with regard to punishments, sentencing and sanction policies**. The first survey was conducted in October and November 2012. It focused on evaluating how well people are informed about individual types of punishments and the frequency of their imposition, on their perception of the basic trends of the criminal policies (i.e. if sentences have been getting more or less severe over time) and also on their opinions with regard to the options for reducing the number of the prison population. Some of the questions were prepared in a way as to be able to compare the

gathered data with the previous ICSP studies. Data were collected by PPM Factum Research, s.r.o., using the CAPI method as a part of the so-called omnibus survey. The number of respondents from a representative sample of 1,000 respondents 15 years and older, who answered the questions, was 963. The sample of the respondents was selected using the standard quota selection method pursuant to the following criteria: age, gender, education and residency address.

When it comes to the types of punishments, which represent alternatives to imprisonment terms, people most often recognize fines, conditional sentences and community services (even though they often quote it under the wrong name of “public services”). Almost one third of the respondents were even able to state the house arrest option when asked a question without the possibility to choose from several alternatives. Other alternatives were stated only rarely. Only slightly more than one quarter of the respondents were able to state three or more correct answers. On the other hand, about one fifth of the respondents were not able to give a single correct answer. Almost one half of the respondents stated that the most commonly imposed sentences in the Czech Republic are conditional sentences.

Despite the fact that the new Criminal Code made sentences for serious crimes more severe, the Czech public believes that the sanction policies in the Czech Republic are getting rather more lenient – only just under seven percent of the respondents think that sentences for serious crimes have become more severe during the last ten years while a little more than one half of the respondents believe that these sentences are less severe today. The largest part of the population of the Czech Republic believes that the most effective way for reducing the number of inmates in our overcrowded prisons is to make the prison conditions stricter (32% of the respondents selected this option) and punishments more severe (30% of the respondents). 17% of respondents recommended the use of alternative sentences and 11% of them think we should focus more on prevention. 7% of the people believe that the best option is to build new prisons. The monitored demographic characteristics of the respondents did not play a big role for most of the questions. Exceptions to this rule were represented by a slightly better knowledge and support of alternative sentences by the middle age generation and by respondents with higher education, and by the fact that the most “punitive” opinions with regard to solving the issue of overcrowded prisons were recorded among people between 45 and 59 years old.

Translated by: Presto

VIII. Prameny

- Čábelová, L. Jiráček, J. Končelík, J. Reifová, I. Trampota, T. 2004 Praktický projekt Český rozhlas o České televizi. In: Schulz, W a kol. 2004. Analýza obsahu mediálních sdělení. Praha: Karolinum.
- Ditton, J., Duffy, J. 1983. Bias in the newspaper reporting of crime news. *British Journal of Criminology*, 23, 159-165.
- Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku, I. Obecná část.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb., kterým se mění trestní zákoník a trestní řád.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., o změně trestního řádu a některých dalších zákonů
- Důvodová zpráva k zákonu č. 390/2012 Sb., kterým se mění trestní zákoník a některé další zákony.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.
- Jones, Stephen. 2001. *Criminology*. Oxford University Press.
- Komentář k tzv. doprovodnému zákonu k trestnímu zákoníku č. 41/2009 Sb. a č. 306/2009 Sb
- Kratochvíl, V. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1.vydání.* C.H. Beck, Praha 2009.
- Kury, H.; Zapletal, J.: 2002. Kriminalita a její prezentace v médiích: zkušenosti (především) z Německa a České republiky. *Kriminalistika*, roč. 35, č. 2, s. 92-107.
- McCombs, M. 2009. *Agenda setting*. Praha: Portál.
- McQuail, D. 1999. *Úvod do masové komunikace*. Praha: Portál.
- Probační a mediační služba České republiky - Trest domácího vězení, Příprava k uložení trestu - předběžné šetření.
- Púry, F.: Některé změny v ukládání trestů podle nového trestního zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 1.
- Reforma justice - Alternativní tresty, Ministerstvo spravedlnosti České republiky.
- Šámal, P. a kolektiv: *Trestní zákoník I. Komentář § 1-139*, 1.vydání 2009. C.H.Beck, Praha
- Šámal, P. a kolektiv: *Trestní zákoník I. Komentář § 1-139*, 2.vydání 2012. C.H.Beck, Praha.
- Škodová, M. 2005. *Občané o policii a výši trestů*. Tisková zpráva CVVM. Praha: Sociologický ústav AV ČR (18. 11. 2005).
- Šťastná, L., Miovský, M., Novák, P. 2009. *Manuál kódování mediálních sdělení o návykových látkách a tématech s nimi spojených: Uživatelská příručka*. Tišnov: Sdružení SCAN.
- Tomášek, J. 2010. *Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin*. Praha: Grada.
- Trampota, T., Vojtěchovská, M. 2010. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál.
- Vantuch, P.: *Nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb. Právní rádce*, 2009, č. 10.
- Vantuch, P.: *Tresty v novém trestním zákoníku. Právní rádce*, 2009, č. 11.
- Vantuch, P.: *Trestní zákoník s komentářem. Vydalo nakladatelství Anag. 1. – 3. aktualizace. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.*

Zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku.
Část první. Změna trestního řádu.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Zákon č. 420/2011 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 181/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zákon č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 390/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zákon č. 393/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zákon č. 1/2013 Sb., Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 1.1.2013.

Zeman, P. a kol. 2010. Názory a postoje občanů v oblasti trestní politiky. Praha: IKSP.

Zeman, P. a kol. 2011. Veřejnost a trestní politika. Praha: IKSP.

Příloha

Otázky, které byly položeny v omnibusovém šetření

Jaké druhy trestů, které je možné v ČR v současnosti uložit za trestný čin (kromě trestu odnětí svobody) můžete vyjmenovat?

Myslíte si, že tresty, které u nás podle zákona hrozí pachatelům závažné trestné činnosti, jako je vražda, loupež nebo znásilnění, jsou dnes

- a. Přísnější, než byly před deseti lety
- b. Zhruba stejně přísné jako byly před deseti lety
- c. Méně přísné, než byly před deseti lety

Jaký druh trestu podle vás české soudy ukládají v současnosti za trestné činy nejčastěji?
(pouze jedna odpověď)

Nepodmíněný trest odnětí svobody (tj. vězení)
Podmíněně odložený trest odnětí svobody (tzv. podmínka)
Trest obecně prospěšných prací
Peněžitý trest
Trest domácího vězení
Trest zákazu činnosti

Asi je vám známo, že se Česká republika potýká s problémem přeplněnosti věznic. Jaké opatření z následujících byste hlavně volil(a), aby se tento problém vyřešil?

(uvést jen jednu možnost)

- a. Rozšířit počet míst pro vězně ve vězeňských zařízeních (postavit nebo jinak získat další věznice)
- b. Zpřísnit režim a podmínky ve vězeních, aby to odsouzené motivovalo se do výkonu trestu odnětí svobody nevracet
- c. Místo uvěznění pachatele více využívat jiné alternativní tresty, jako jsou obecně prospěšné práce, peněžitý trest, domácí vězení apod.
- d. Zpřísnit tresty, aby více odrazovaly možné pachatele od páchaní trestné činnosti
- e. Snažit se spíše kriminalitě více předcházet (výchovou, v rodině, ve škole atd.)
- f. Častěji využívat amnestii
- g. Jiný návrh

**Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva
v oblasti trestních sankcí I.
Trestní sankce a jejich odraz v praxi, tisku a v názorech veřejnosti**

Autor: PhDr. Miroslav Scheinost a kol.
Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14. října 12, Praha 5
Určeno: Pro odbornou veřejnost
Tisk: Vydavatelství KUFR s.r.o.
Naskové 3, Praha 5
Do tisku: prosinec 2013
Edice: Studie
Vydání: První
Náklad: 180 ks

www.kriminologie.cz

ISBN 978-80-7338-135-6